

Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Råslätt och Torpa villastad

**Kulturhistorisk utredning och förslag till
bevarandeprogram**

Text: Maria Ridderberg, Jönköpings läns museum.
Foto: Maria Ridderberg, om ej annat anges.
Layout: Margareta Olsson och Maria Ridderberg.
Utskrift: Margareta Olsson, stadsarkitektkontoret, Jönköping.

Omslag: Kvarteret Nyttan 3, Stora Kurvan 17A, Gräshagen.
Foto: Tomas Areslätt, Jönköpings läns museum, 1989.

Tryckt: September 1989.

ISSN nr: 0349 - 7887 27

Kartorna som ingår i rapporten är godkända ur sekretessynpunkt enligt
Lantmäteriverkets beslut 1989-05-25.

INNEHÅLL

	Sid
Förord	3
Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Gamla och Nya Råslätt samt Torpa villastad	9
Kulturhistorisk utredning och förslag till bevarandeprogram	
Bebyggelsens utveckling i Jönköping och de sydvästra stadsdelarna	12
Jönköpingshistorik	12
Stadsplaner	14
Egnahemsrörelsen	16
Efterkrigstidens bebyggelse	18
Gräshagen	20
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	21
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	26
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	27
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	33
Haga	34
Bebyggelsen och stadsplanens framväxt	35
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	37
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	38
Hagaberg	40
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	41
Kettilstorp	44
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	45
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	49
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	50
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	53
Mariebo	54
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	55
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	60
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	61
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	64
Råslätt (gamla och nya)	66
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	67
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	72
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	73
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	74

	Sid
Torpa villastad	76
Bebyggelsens och stadsplanens framväxt	77
Karta över kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer	81
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde	82
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	83
Några arkitektur- och byggnadstermer	93
Arkitekter, ingenjörer och byggmästare	97
Källor och litteratur	99

FÖRORD

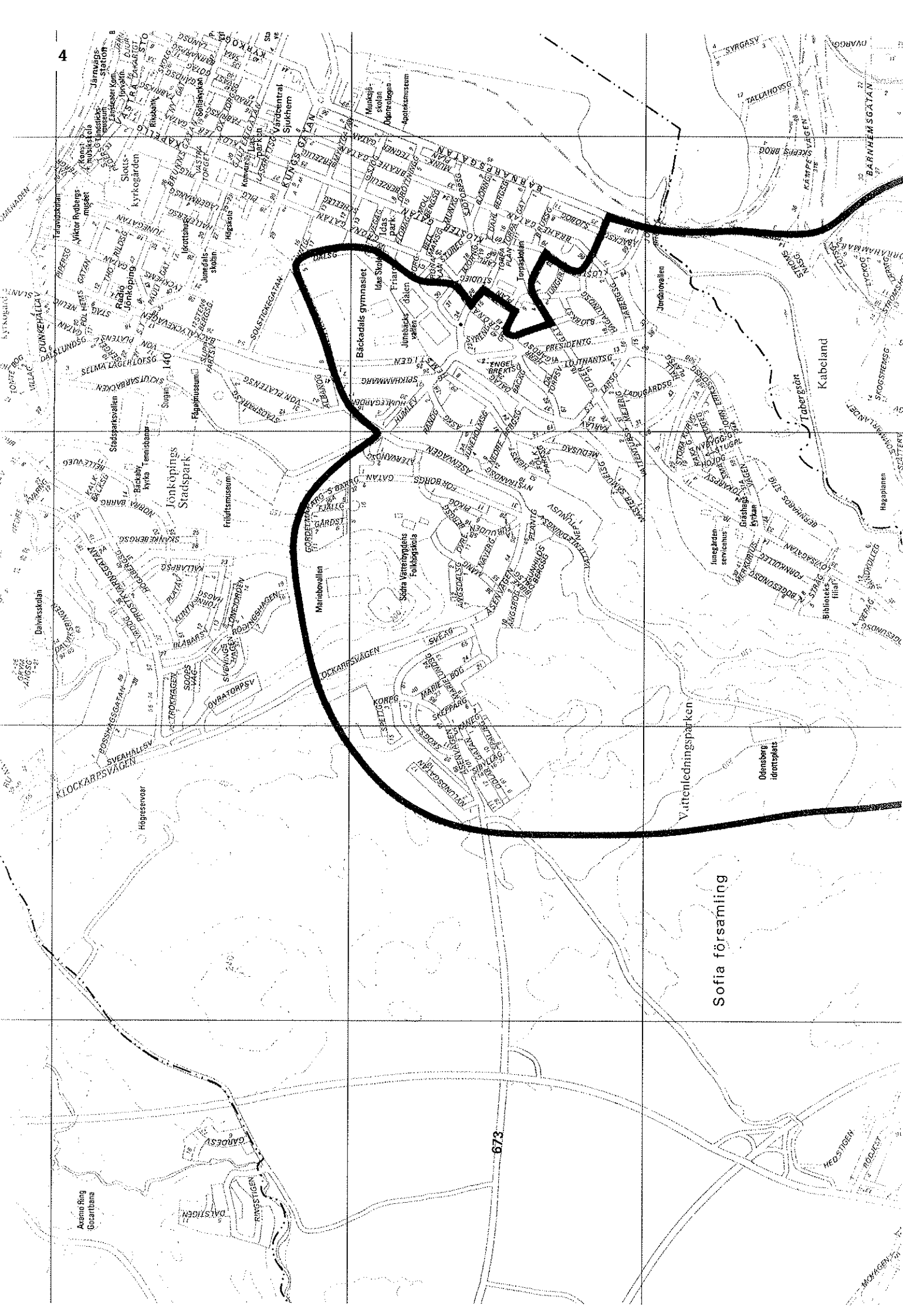
"Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Råslätt och Torpa villadel - Kulturhistorisk utredning och förslag till bevarandeprogram" är den nionde och sista delen i en serie av utredningar avsedda att ligga till grund för ett kommunalt kulturminnesvårdsprogram. Utredningen har utförts av Jönköpings läns museum på uppdrag av Jönköpings kommun och i nära samråd med stadsarkitektkontoret.

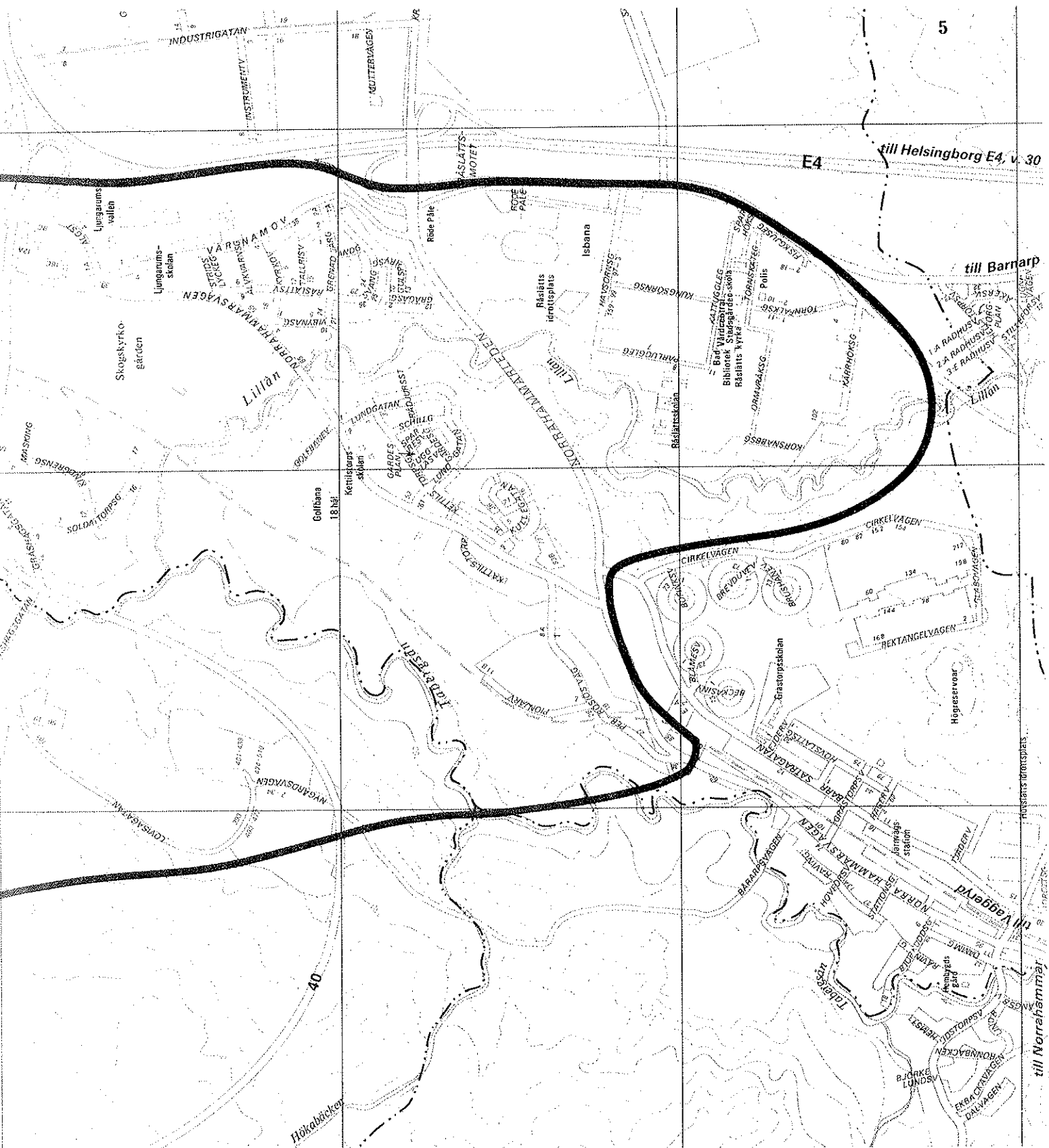
I planeringen av den framtida stadsmiljön är det av största vikt att kulturhistoriska och stadsbildsmässiga värden värnas. De resurser och kunskaper som finns bevarade i den äldre bebyggelsen är viktiga förutsättningar för en god framtida miljö. Detta gäller även bebyggelsen från perioden 1940-1960, "det svenska folkhemmet", vilken utgör en väsentlig del av utredningen.

Avsikten är att rapporten skall bidra till ökade kunskaper i frågor angående bevarande och bebyggelsehistoria, både hos beslutsfattare och allmänhet.

Ett tack riktas till de organisationer, enskilda och myndigheter som deltagit i remissbehandling och revidering av rapporten.

Klas Börjesson
Landsantikvarie

Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Råslätt och Torpa villastad

Karta vidstående sida:

Karta över Jönköpings stad med därtill hörande ägor, upprättad av
Gustaf Ljunggren 1854-55.

Reprofoto: Jönköpings läns museum.

Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Råslätt och Torpa villastad

KULTURHISTORISK UTREDNING OCH FÖRSLAG TILL BEVARANDE-PROGRAM

Bakgrund

Inom flertalet av utredningens stadsdelar växte förstadsbebyggelse fram under 1900-talets första årtionden. Bostadsbehovet var stort i Jönköping under 1900-talets första hälft. Stadsdelar utanför stadskärnan blev därför planlagda och bebyggelse kunde därefter ske kontrollerat.

Under 1960- och 1970-talen drabbades Jönköping, liksom flertalet svenska städer, av rivningsraseri och sanering av äldre byggnader. Bevarandefrågorna aktualiserades i takt med de accelererande stadsomvandlingarna. Synsättet på bevarande har efterhand förskjutits från enstaka reservat med kulturhistoriska byggnader till att gälla hela miljöer. Idag eftersträvas att behålla årsringarna i stadens historia.

Åtgärder för bevarande har i första hand koncentrerats till stadskärnornas bebyggelse. Nu, under 1980-talet, inriktas ombyggnads- och saneringsprojekt alltmer på bebyggelsen som uppfördes mellan 1940 och 1960. Bevarandefrågorna omfattar numera även detta byggnadsbestånd.

De inventerade stadsdelarna innehåller huvudsakligen efterkrigstidens bostadsproduktion. Det är bebyggelse som utgör en av hörnstenarna i begreppet "det svenska folkhemmet". Även den bebyggelsen försvaret en plats i arkitektur- och kulturhistorien. Energisparande åtgärder med bl a tilläggsisolering, igångsattes under slutet av 1970-talet. Det har följts av ROT-programmet under 1980-talet. Dessa åtgärdsprogram har omfattat stora delar av bebyggelsen från 1940- och 1950-talen. Denna bebyggelses livslängd är dock i många fall längre än vad dagens ofta kraftiga saneringar gör gällande.

Bebyggelsen från perioden 1940 till 1960 uppfattas som modern. Utbyte av olika delar, såsom fönster och fasader, diskuteras sällan, trots att nya fönstertyper och fasadmateriäl ger byggnaden ny karaktär. Bebyggelsens formspråk är inte heller allmänt uppskattat. Varje periods byggnadssätt och stil måste emellertid respekteras ur kulturhistorisk synvinkel. All bebyggelse speglar sin tids värderingar, ekonomiska-, sociala- och politiska förhållanden.

Kulturhistoriska och stadsbildsmässiga värden inom stadsdelarna Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Gamla och Nya Råslätt samt Torpa villastad.

De behandlade stadsdelarna omfattar 1900-talets bebyggelseutveckling i Jönköping. Utvecklingen började med egnahemsrörelsen. Den finns representerad på Torpa, Mariebo, Haga och Gamla Råslätt. Egnahemsrörelsen fortsatte under 1940-talet på Gräshagen med småstugebebyggelse i trä. Samtidigt började mindre hyreshus att byggas inom stadsdelen och på Haga. Hyreshusen på Gräshagen byggdes under 1950-talet i allt större proportioner. Under 1950-talet fortsatte småhusbyggandet på Gamla Råslätt och Kettilstorp. Vid denna tidpunkt ersattes träpanel av tegel. Inom Kettilstorp uppfördes även en mindre grupp trähus. Hyreshus i allt större skala anlades på norra Gamla Råslätt under 1960-talet. Något tidigare byggdes tre höghus på Gräshagen. Den omfattande huskoncentrationen kulminerade med nya Råslätt på 1960- och 1970-talet.

Den äldre egnahemsbebyggelsen är spridd inom de flesta av de inventerade områdena. Något riktigt enhetligt område med den bebyggelsen finns inte längre kvar inom Jönköping. Ombyggnader, tillbyggnader och tilläggsisoleringar har kraftigt förändrat stadsbilden i områdena. Inom Torpakvarteren uppvisas emellertid det största antalet hus inspirerade av den äldre egnahemsarkitekturen. Trots olika ombyggnadsarbeten har Torpa en egnahemskaraktär. Insatser för att bevara återstående rester av egnahemspräglad bebyggelse bör således koncentreras till Torpa villastad, på bekostnad av enstaka välbevarade egnahem i övriga områden. Övriga stadsdelar representerar andra byggnadsperioder som tydligare präglar dessa.

Gräshagen uppvisar småhusbebyggelse från 1940-talet. Även här har förändringar av husen genomförts. Husägarna har önskat ge sina hus en individuell prägel gentemot grannens. Området innehåller emellertid mindre samlingar av hus med exteriör från 1940-50-talet. På Gräshagen finns också välbevarade hyreshus från tiden för områdets tillkomst.

Stadsdelen Haga har ett stort kvarter med enhetlig hyreshusbebyggelse, uppförd av Munksjö AB vid slutet av 1940-talet och början av 1950-talet. Området är ett exempel på en välbevarad miljö med bebyggelse uppförd vid en speciell tidpunkt i ett bestämt syfte.

Gamla Råslätt och Kettilstorp representerar 1950-talets småhus utförda med tegelfasader. Inom Kettilstorp finns också ett område av små enplansvillor med träfasader.

Utgångspunkten vid urvalet av värdefulla miljöer och byggnader har varit att påvisa karaktäristiska drag i stadsdelarna. Det innebär att miljöer och byggnader som avspeglar olika tiders levnads- och bostadsförhållanden har valts. En byggnad kan vara sällsynt eller den ursprungliga utformningen är välbevarad. Ett annat urvalskriterium är representativt. Det kan tex vara bebyggelse som uppfördes under ett speciellt tidsskede. Andra byggnader har konstnärligt värde eller samband med en historisk händelse eller person.

Bevarandeprogram för stadsdelarna Gräshagen, Haga, Hagaberg, Kettilstorp, Mariebo, Gamla och Nya Råslätt samt Torpa villastad.

Utredningen bygger på tidigare genomförda bebyggelseinventeringar och utredningar. Inventeringsmaterialet för bostadsområdena utanför stadskärnan är emellertid ojämnt och ofullständigt, liksom de stadsbyggnadshistoriska kunskaperna. Arbetet skall ses som ett första försök att beskriva stadsdelarnas bebyggelsehistoria.

Följande rapporter har använts:

- Kulturhistorisk bebyggelseinventering i Jönköpings kommun. Underlagsmaterial för energisparplan, 1980.
- Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Huskvarna, Jönköping och Ljungarum, 1982.

Föreliggande rapport är den nionde i en serie över skilda delar av staden. Serien arbetas fram av läns museet i samråd med stadsarkitektkontoret på uppdrag av Jönköpings kommun. Bevarandeprogrammet skiljer sig från de tidigare inventeringarna genom de förslag till insatser för bevarande som har knutits till vart och ett av de kulturhistoriskt värdefulla områdena. Programmet kan härmed utgöra underlag för tillämpning av plan- och bygglagen (PBL). Lagen innehåller möjligheter att genom detaljplan införa skyddsbestämmelser och rivningsförbud för värdefulla miljöer eller byggnader. Vidare kan utökad bygglovplikt införas och områdesbestämmelser antas för områden som omfattas av detaljplan. De enskilda byggnader, som är förtecknade i rapporten, föreslås huvudsakligen skyddas genom bevakning vid prövning av bygglov. Byggnadsminnesförklaring kan i vissa fall bli aktuell. Vad gäller bevarandeförslag för varje enskilt objekt, se vidare Kulturminnesvårdsprogram för Jönköpings kommun, stadsarkitektkontoret oktober 1988.

Rapporten inleds med ett avsnitt som skildrar Jönköpings bebyggelseutveckling, stadsplaner, egnahemsrörelsen och efterkrigstidens bebyggelse. Därefter följer kapitlen om stadsdelarna, ett för varje stadsdel. Varje stadsdelskapitel omfattar redogörelse för bebyggelsens framväxt och karaktär. Varje stadsdelsavsnitt följs av beskrivningar av de miljöer som bedöms ha ett kulturhistoriskt och stadsbildmässigt värde. Till beskrivningarna fogas förslag till åtgärder för bevarande. Stadsdelskapitlens sista del utgörs av en kvartersvis förteckning över enskilda värdefulla byggnader.

Bebyggelsens utveckling i Jönköping och de sydvästra stadsdelarna

JÖNKÖPINGS HISTORIK

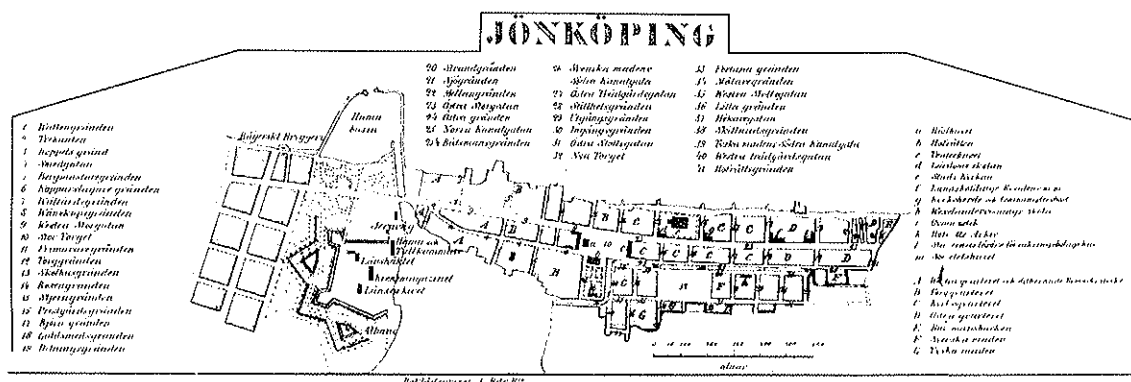
Jönköpings äldsta stadsbildning uppstod i den nuvarande stadens västra del. Stadsbebyggelsen uppkom med början på 1200-talet. Bebyggelsen växte fram kring ett betydelsefullt vägmöte, där flera färdleder från norr, söder, öster och väster sammanstrålade. Jönköping blev ett centrum för handel. År 1284 erhöll Jönköping stadsprivilegier och blev även ett administrativt centrum. Förmodligen har någon form av tidigmedeltida borganläggning funnits i anslutning till staden.

Jönköping hade ett viktigt försvarsstrategiskt läge mot Danmark. Vid 1500-talets mitt påbörjades uppförandet av en slotts- och försvarsanläggning. Det gamla franciskanerklostret infogades med anläggningen. År 1567 anföll danskarna Jönköping och slottet brändes. Befästningen återuppbyggdes med början vid 1500-talet, men slutfördes först en bit in på 1600-talet. Stadens övriga bebyggelse bestod av låga trähus. Stadsbefolkningen var sysselsatt med administrativa uppgifter, handel och hantverk i kombination med jordbruk.

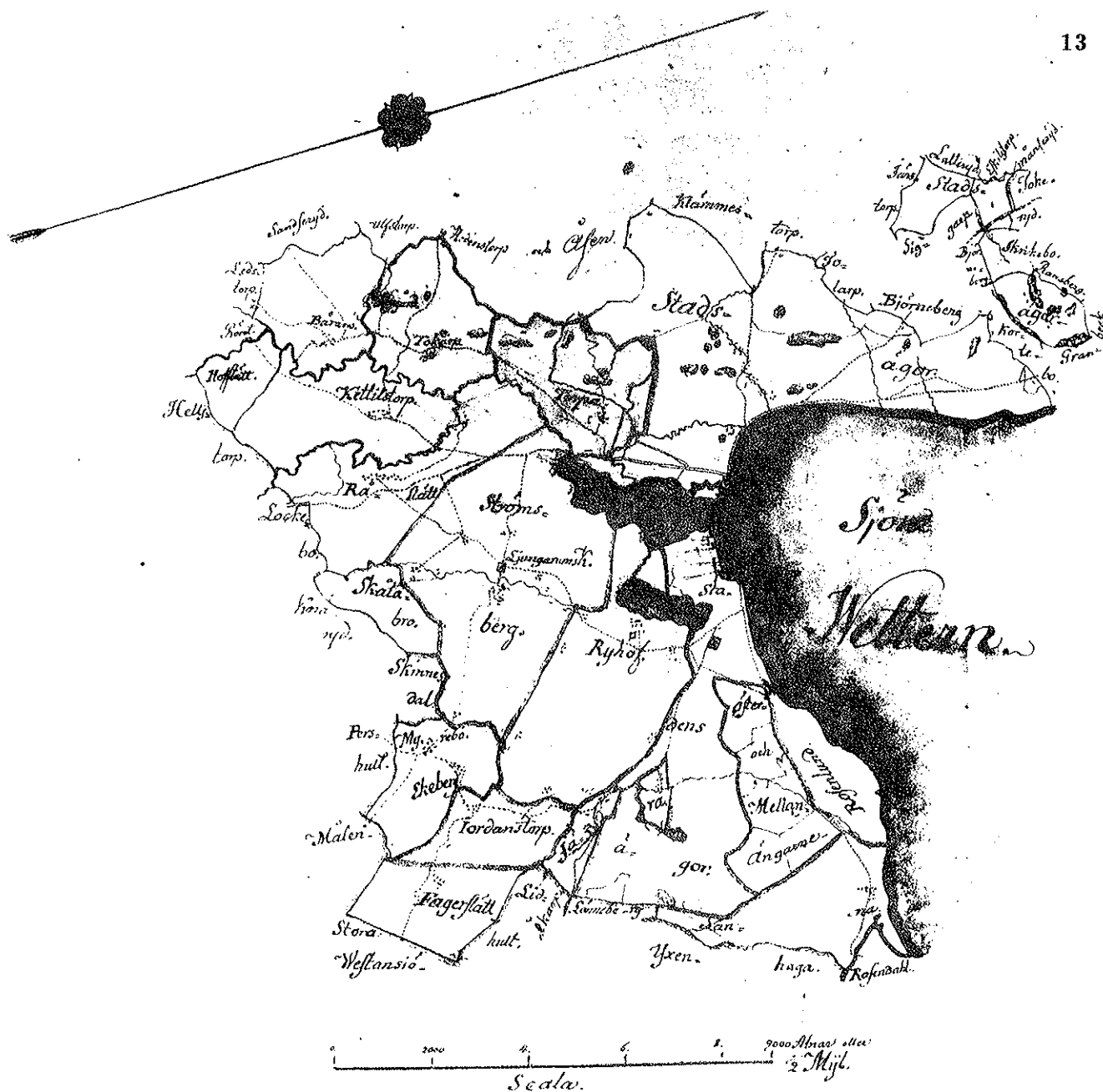
Krig- och orosår drabbade åter Jönköping. År 1612 belägrade danskarna staden. Svenskarna svarade med att sätta Jönköping i brand. Av militärstrategiska skäl återuppbyggdes staden öster om fästningen, på den smala sandreveln mellan sjöarna. Staden fick ett regelbundet gatunät. Storgatan och Smedjegatan blev huvudaxlar i öst-västlig riktning. Längsmala gränder löpte dels mellan Munksjön och Smedjegatan, dels mellan Storgatan och Vättern.

Vid 1600-talets mitt byggdes Hovrätten och området däromkring blev stadens centralpunkt. Enstaka officiella byggnader uppfördes av sten, i övrigt byggdes husen av liggande timmer i en eller två våningar. Fasaderna kläddes med stående panel. Under 1700-talet målades gatufasaderna i ljusa färger. Gårdssidorna målades däremot faluröda.

Mellan Munksjön och Rocksjön är Kålgårdsområdet beläget. Dessa sankmarker nyttjades av stadens borgare som trädgårdar. Under 1800-talet började området bebyggas med bostäder. Detta fortsatte under 1900-talet.

Del av karta över Jönköpings stad med därtill hörande ägor, upprättad av Gustaf Ljunggren 1854-55.
Reprofoto: Jönköpings läns museum

Karta nr 15 över Ljungarums socken, kopierad 1815.
 Transporterade chartor öfver Hemman, i Ljungarums socken.
 Utfört av hovrättsrådet i Jönköping Thor August Odenrants 1818.
 Källa: Jönköpings läns museum.

Under 1800-talets första hälft växte befolkningen kraftigt i Jönköping. Den västra delen togs åter i anspråk för bebyggelse. Stadens offentliga- och representativa centrum förskjöts vid denna tid till väster från den östra stadsdelen. Stationshuset uppfördes 1864 på Väster. Till stadsdelen förlades även betydande industrier; Jönköpings Mekaniska Verkstad, Munksjö AB och Jönköpings Tändsticksfabrik.

Västers bebyggelse utgjordes av kringbyggda gårdar med tvåvåninga gatuhus av trä. Butiker inreddes i bottenvåningarna och bostäder i övervåningarna. Gårdshuset inrymde bostäder för anställda, verkstäder, lagerlokaler och diverse uthus. Fasaderna åt gatan kläddes med ljus oljemålad locklistpanel eller liggande fasspont. Dekorativa detaljer prydde ofta gatufasaderna. Hyreshus med mindre lägenheter uppfördes också på Väster.

Under slutet av 1800-talet var befolkningsökningen mycket stor i Jönköping. Oreglerad bebyggelse kom att växa fram på flera håll utanför stadsplanlagt område. Småfolksbebyggelse uppstod på Kålgårdsområdet, kring Dunkehallaån samt vid Barnarpsgatan och andra infartsvägar.

STADSPLANER

Under 1900-talets första decennium uppstod bebyggelse utanför Jönköpings sydvästra stadsgräns. Småhusbebyggelse uppfördes på tomter som avstyckats från egendomen Torpa i Ljungarums socken. År 1910 inkorporerades emellertid Ljungarum med Jönköping. Södra kvarteret (området mellan Kungsgatan och Torpagatan) fick en ny stadsplan 1912, upprättad av stadsingenjören Einar Adéll. Stadsplaneutvidgningen mot söder innefattade även delar av det inkorporerade Ljungarum. Därmed kunde Torpa villastad utvecklas under myndigheternas kontroll.

Förstadsbebyggelse uppstod också på Strömsbergs mark vid seklets början. På marken söder om Munksjön växte små förstadbildningar fram, såsom Råslätt och Fridhem. Jönköpings stad kunde dock genom två stora markköp från Strömsberg stoppa denna utveckling. Således förhindrades de nämnda samhällena att växa vidare utanför stadsplanen.

Den privata egendomen Rosenlund vid Vätterstranden låg omedelbart utanför stadsgränsen. Innan oreglerad förortsbildning uppstod här lyckades Jönköpings stad under 1900-talets första årtionden köpa upp marken.

Sydost och öster om Jönköping ägdes marken av Staden och Kronan. I det förra fallet var det i form av donationsjordar (mark Staten givit Staden). Kronomarken omfattade Mellan- och Österängen i öster samt Ryhovs Kungsladugård sydost om staden. Dessa jordområden var därmed oåtkomliga för bebyggelse. Mellan Jönköping och Huskvarna fanns emellertid den privata gården Sanna. Vättersnäs Egnahemsförening utvecklades här på tomter som avstyckats från Sanna (Wetterholms gård).

Stadens styrande ville fortsättningsvis hindra uppkomsten av oplanerad förstadsbebyggelse. Efter Ljungarums inkorporering gavs därför Stockholmsarkitekten Per Olof Hallman i uppdrag att planlägga ännu obebyggda delar av det gamla och nya stadsområdet. Hallman arbetade fram en stadsplan med slingrande gator och oregelbundna kvartersformer. Stadsplanen fick karaktären av att ha växt fram organiskt. Detta var det dominerade stadsplaneidealet vid 1900-talets början. Utformningen var en reaktion mot det tidigare förhärskande systemet med stela rutnätsmönster. P O Hallmans stadsplane-förslag upprättades 1910, men fastställdes först 1913.

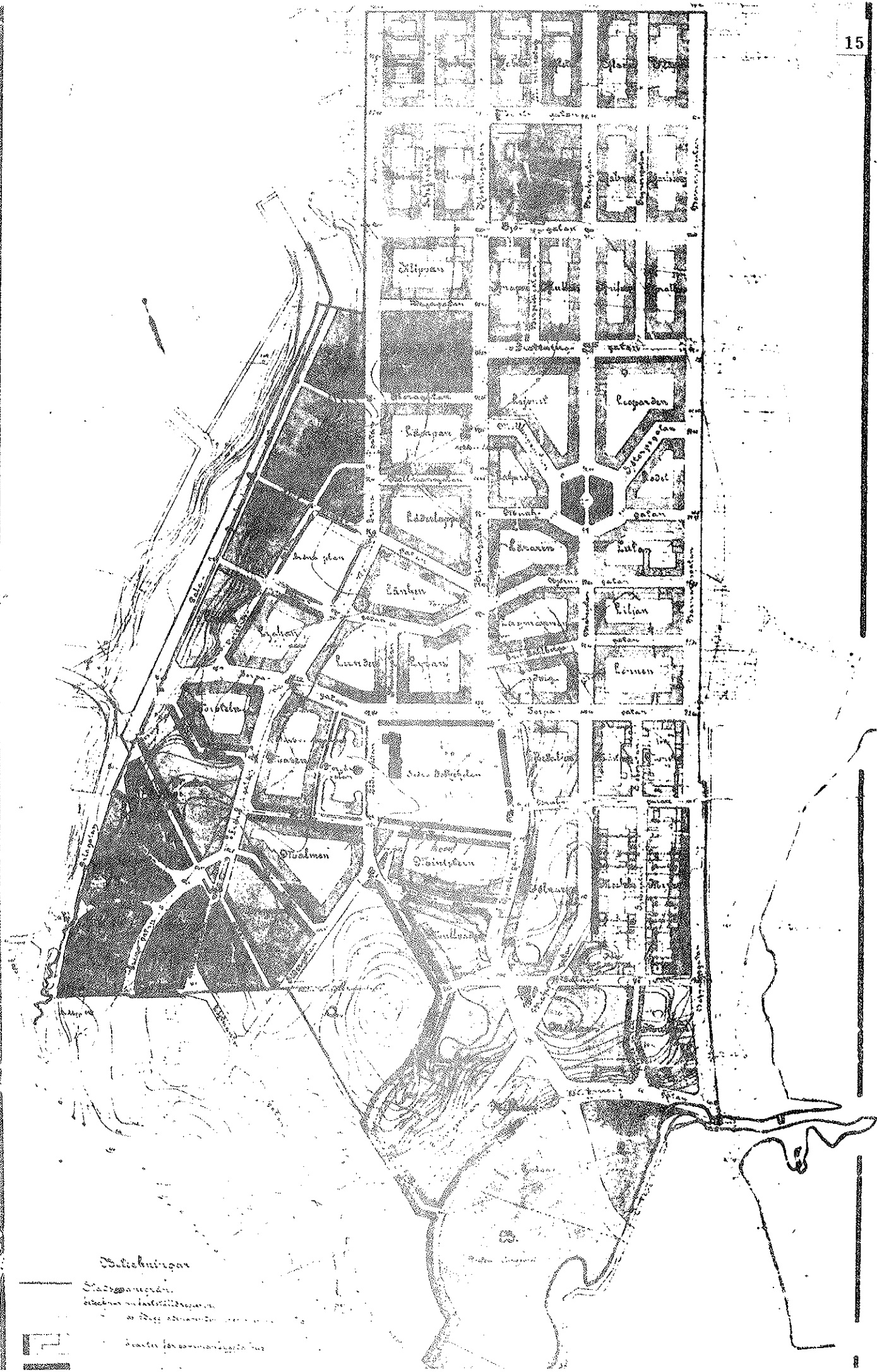
De nuvarande västra stadsdelarna ingick helt eller delvis i 1913 års stadsplan. Torpa villakvarter fick den utbredning som uppvisas idag. Gräshagens norra kvarter ingick i stadsplanen. I söder sträckte sig området ungefär till nuvarande korsning Lovisagatan och Merkuriusvägen. På Haga stadsplanelades området väster om Norrahammarsvägen. Inom nuvarande Gamla Råslätt ingick en tomtbredds sträng mark nordväst om Norrahammarsvägen. Mariebo sträckte sig i sydväst ungefär till och med Sibyllagatan.

Arkitekt Hallmans stadsplan kom att modifieras av förste stadsingenjören i Göteborg, Albert Lilienberg, 1924. Anledningen till detta var bl a att kvarteren gjorts för små, gatorna alltför breda och tomterna onödigt spetsvinkliga.

Förslag till stadsplaner, utvidgningar och ändringar av stadsdelarna har fram till 1970-talet huvudsakligen utförts av stadsingenjör Einar Adéll (stadsing 1908-47), stadsarkitekt Gösta Planck (stadsark 1941-53) samt stadsarkitekt Bengt Palmberg och stadsplanearkitekt Carl Westerlund.

Karta vidstående sida:

1912 års stadsplanläggning av kvarteret Söder och delar av Torpa villastad. Stadsplanen upprättades av stadsingenjör Einar Adéll. Stadsingenjörskontoret Jönköpings kommun.

Solichnirgar

Stadsplanen
och de i den stadsplanen
inräknade byggnaderna

Skatta för kommunalstyrelsen

EGNAHEMSRÖRELSEN

Egnahemsrörelsen har sina rötter i 1800-talets sista decennier. Influenserna kom från England och Tyskland. Filantropiska stiftelser och företagsägare med patriarkalisk ansvarskänsla sökte underlätta arbetarnas möjligheter till egnahem. Företagarnas stöd till egnahemsbyggandet var en form av välgörenhet, men det fanns också andra anledningar. Med bra bostäder och god boendemiljö skulle arbetarna bli utvilade och välmående. Därmed kunde de arbeta effektivare. En annan motivering för arbetsgivarnas stöd till egnahemsbyggande var att detta skulle hindra socialismens framväxt.

Vid sekelskiftet blev egnahemsrörelsen ett medel för statliga och kommunala myndigheter att hålla kvar lantarbetarna på landsbygden. På så vis skulle emigrationen till Amerika förhindras. En statlig egnahemslånefond inrättades år 1904 för att underlätta byggandet av bra bostäder. Tre år senare grundades Nationalföreningen mot emigration.

Egnahem definieras huvudsakligen som mindre friliggande enfamiljshus uppförda åren 1904-48 med stöd av det statliga egnahemslånet. Begreppet har emellertid en vidare betydelse. Enfamiljshus som uppförts utan statliga egnahemslån har också kallats egnahem. Det är en bostadstyp som efterhand blev arbetarklassens. Bostadstypen är ett försök att återupprätta den agrara boendeformen inom staden, att förena bostads- och produktionsfunktionerna. Motsatsen till egnahem är villan, som initierades av en välbärgad överklass. Även villan förlades utanför staden, ursprungligen med agrara ambitioner. Här utvecklades dock en mer renodlad bostadsfunktion. Villaidealet anammades av den burgna borgarklassen under 1800-talets senare hälft. (Leif Jonsson 1985: 9-14.)

De egnahem som erhöll det statliga egnahemslånet bestod vanligen av 2-3 rum och kök. Två former av egnahem kan urskiljas. Den första är jordbrukslägenheter med 2-5 hektar odlad mark, s k småbruk. Till den typen utgick den största delen av den statliga lånefonden. Den andra typen är bostadslägenheter på egen tomt. Dessa förlades i kolonier eller villastäder kring städer eller större orter.

Kända arkitekter engagerades i egnahemsrörelsen för att utarbeta typritningar. Ritningarna publicerades sedan i mönsterböcker. Dessa ritningar skapades under inflytande av nationalromantiken. Ofta fick husen en sörgårdsromantisk utformning. Typritningar utarbetades även inom egnahemsnämnder, hushållningssällskap, av lokala byggmästare och vid Statens Egnahemsstyrelse.

Karta vidstående sida:

Tomtmark inköpt av Jönköpings Egnahemsförening 1906.

Källa: Jönköpings egnahemsförening up a 1904-1907, Elisabeth Dahrs samling, Jönköpings läns museum.

Jönköping

Jönköpings Egnahemsförening uppbildades 1904. Till ordförande valdes skolinspektören Robert Johansson. Innan föreningen konstituerats hade en kommitté på fem man tillsatts. Den hade till uppgift att finna en passande föreningsorganisation, ge förslag till stadgar samt hitta lämplig och billig jord för egnahemsändamål.

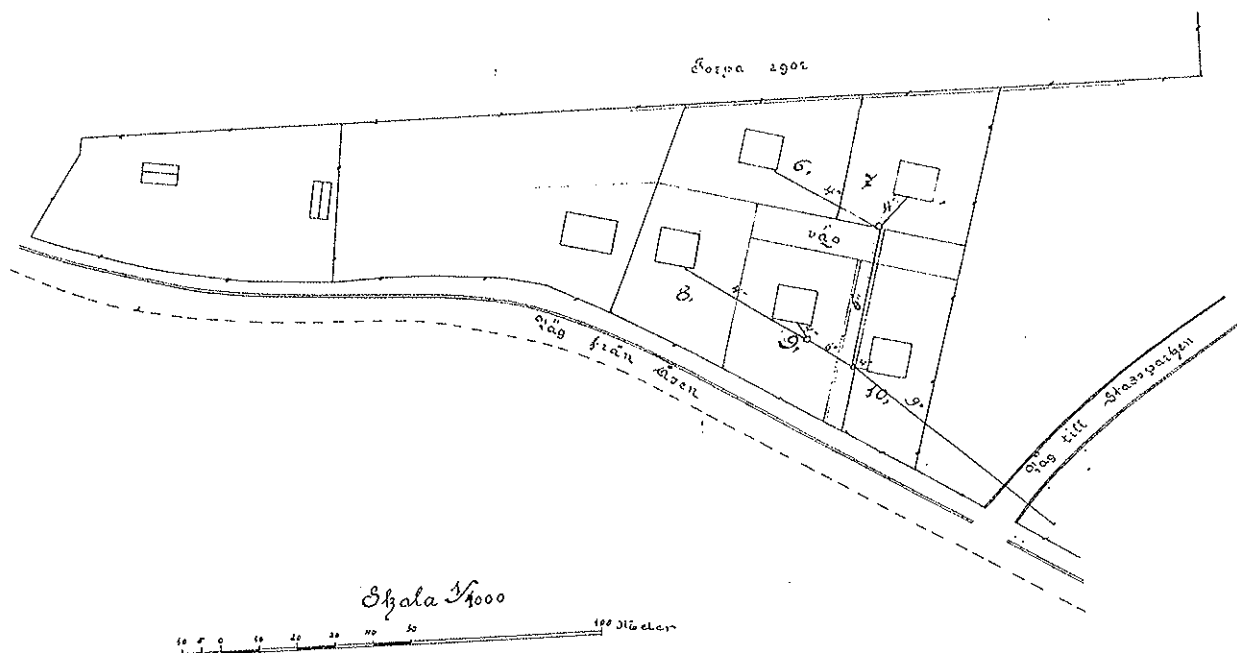
Kommittén ansåg att de i Tyskland förekommande föreningssystemen inte passade Jönköping. I Tyskland fanns föreningarna i de stora industriorterna, och som medlemmar mottogs endast arbetare från en fabrik eller industrianläggning. De tyska arbetsgivarna bidrog vidare dels med jord, dels med kapital. I stället såg kommittén den danska Arbejdernes Byggeforening som förebild. Den var byggd på självhjälp och sparkasssystemet. Den danska föreningens stadgar ändrades så att de skulle passa Jönköpings förhållanden.

Föreningens stadgar antogs 1905. Beträffande medlemsskap sades: "En hvar oförvitlig och rättsskaffens person, man, kvinna eller barn kan blifva medlem af föreningen". Anmälan gjordes hos styrelsen och 1 kr erlades i inträdesavgift. Medlemsinsatsen utgjordes av 50 öre i veckan för varje andel, vilket skulle betalas under tio år. Medlemmarna kunde även betala hela andelsbeloppet 250 kr på en gång.

År 1906 köpte föreningen tomtmark för egnahemsbyggande av Jönköpings kommun. Området utgjorde närmare 70 000 kvadratfot av stadsägan Litt 0 nr 12 b och 12 a. Stadsingenjören Emil Rydbeck hade den 23 april samma år upprättat en karta över tomtområdet. Köpesumman fastställdes till 3 456 kr och 75 öre. Tomtmarken omfattar delar av kvarteren Magneten och Mandeln väster om Åsensvägen.

Bevarade handlingar från Jönköpings Egnahemsförening efter 1916, finns inte i läns museets arkiv.

Egnahemsföreningarna förmedlade och underlättade bl a köp av tomtmark. Egnahem uppfördes även utan en egnahemsförening som mellanhand.

Byggnadsplanerna utarbetade
enligt denna plan 28.12.1906.

Jönköping den 8 Oct. 1906
Emil Rydbeck
Stadsingenjör

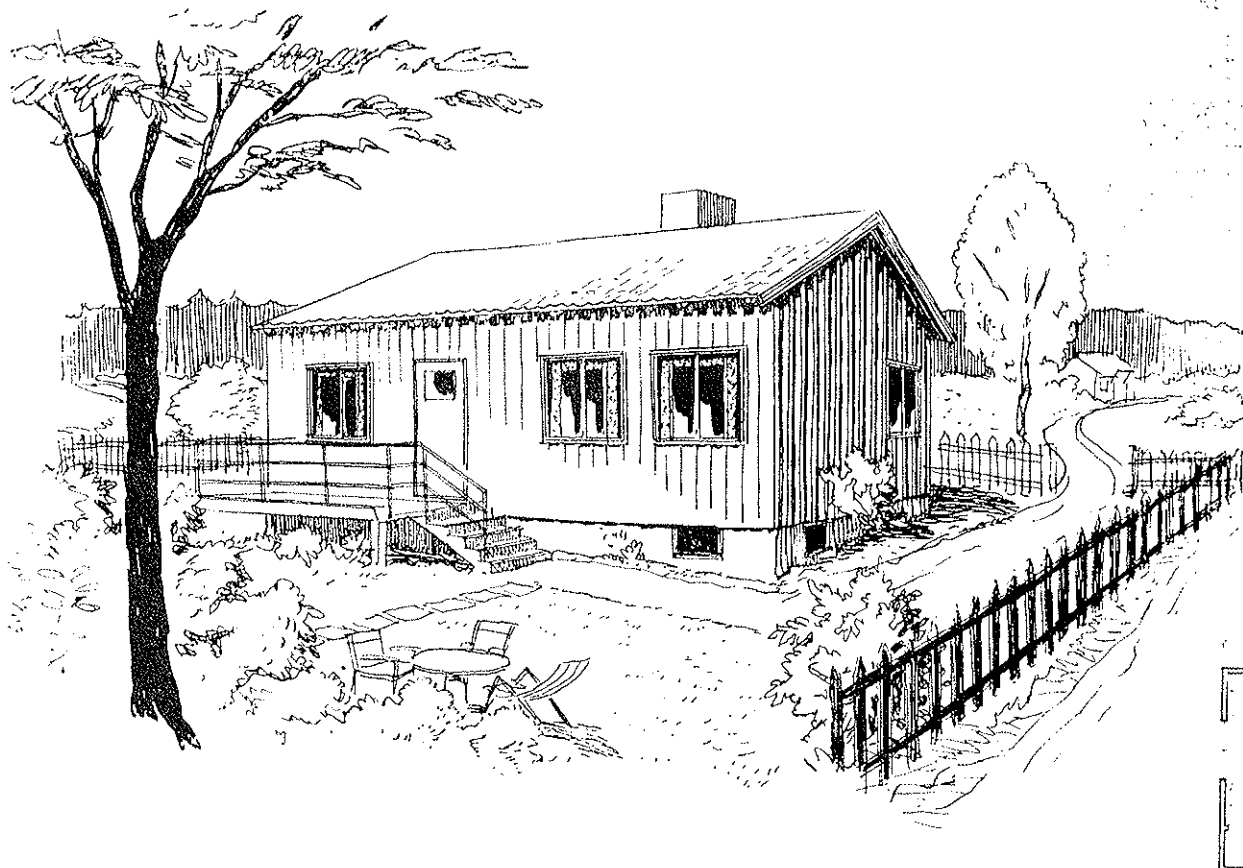
EFTERKRIGSTIDENS BEBYGGELSE

Efter första världskriget var det stor brist på bostäder inom landet. Bostadsbyggandet hade nästan helt avstannat och ekonomisk kris rådde. Bostadsproblemet blev en viktig fråga att lösa för stat, kommuner och enskilda föreningar. År 1933 tillsattes den Bostadssociala utredningen av den nytilträdde socialdemokratiska regeringen. Utredningen lade fram sitt betänkande 1945. Målet med bostadsbyggandet var att skapa goda och hygieniska bostäder med rimliga hyror för hela landets befolkning.

Statliga lån erbjöds byggherrar vid bostadsbyggande. Samtidigt ställdes krav beträffande lägenheternas utformning och konstruktion. Ett normsystem för minimistandard utvecklades. Reglerna sammanställdes först i den s k Westholms bibel 1942 och senare i skriften God bostad 1954-1964. Kommunala allmännyttiga- och kooperativa bostadsbolag bildades (HSB vid mitten av 1920-talet och Riksbyggen vid 1940-talet).

Bostadsbyggandet på 1940-talet innebar dels att hyreshus uppfördes, dels att småhus byggdes. Hyreshusen byggdes enligt funktionalismens idéer, vilka presenterats på Stockholmsutställningen 1930. Bostadsprogrammet innebar att man skulle bygga små, ljusa och välplanerade lägenheter till låg kostnad. Funktionalismen förespråkade öppna stadsplaner. Husen skulle placeras i sådana vädersträck att största möjliga solljus nådde in i lägenheterna. Husen fick rektangulära planformer, 2-3 våningar med 2-3 trapphus. Fasaderna putsades i ljusa färger. Fönstren bestod av två eller tre lufter. Husen försågs med balkonger. Dessa kunde ibland gå över hörnen vid gavlarna. Byggnaderna gavs sadeltak täckta med tegel.

Småhusbyggandet vid samma tid fortsatte egnahemsrörelsens traditioner av självbyggeri. Återigen utarbetades typritningssatser med detaljerade ritningar och arbetsbeskrivningar. Husen tillverkades ekonomiskt och rationellt på fabrik. Byggnadsdelarna levererades sedan till byggplatsen i form av standardiserade element. Monteringsfärdiga hus hade redan under den äldre egnahemsperioden börjat tillverkas. Husfabrikerna utvecklades ur snickeriindustrins blomstringsperiod kring sekelskiftet 1900. Typhusen från den efterföljande perioden på 1940- och 1950-talen utformades funktionalistiskt med få dekorativa detaljer.

Hustyp nr 15 från AB Svenska Trähus katalog 1942.

Detta var en vanlig typ av enfamiljshus, innehållande fyra rum och kök.

"Bottenplanen innehåller vardagsrum, matrum, kök, två sovrum, kapprum, toalett och tre garderober. Våningshöjd 2.55 m. Källaren innehåller badrum, tvättstuga, slöjdrum, matkällare, förråd och pannrum. Våningshöjd 2.10 m. E A6 067 ritn. nr 28404."

Jönköping

I Jönköping var det bostadsbrist fram till 1960-talets mitt. Den Bostadssociala utredningen från år 1933 granskade några platser särskilt, däribland Jönköping. Det visade sig att Jönköping var en av de städer där bostadsbristen var mycket stor. Därför tillsattes en bostadssaneringskommitté av stadsfullmäktige. Detta i sin tur medförde att Stiftelsen Bostadshus bildades 1942 (numera Stiftelsen Vätterhem).

Stadens ytterområden togs allteftersom i anspråk för bostadsbebyggelse. En stor del av marken hade tidigare tillhört Kronan samt privata jordbruksegendomar, såsom Torpa gård, Strömsbergs säteri, Råslätts gård och Kettilstorps gård. Gräshagen började bebyggas på 1940-talet. Därefter följde Österängen på 1950-talet samt Ekhamnen och Råslätt på 1960-talet.

Gräshagen

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Stadsdelens norra kvarter ingick i 1913 års stadsplaneutvidgning (se kap Stadsplaner). Därefter har stadsplanen ändrats och utvidgats under 1930-, 1940- och 1950-talen. Först under den senare nämnda perioden uppfördes ny bebyggelse.

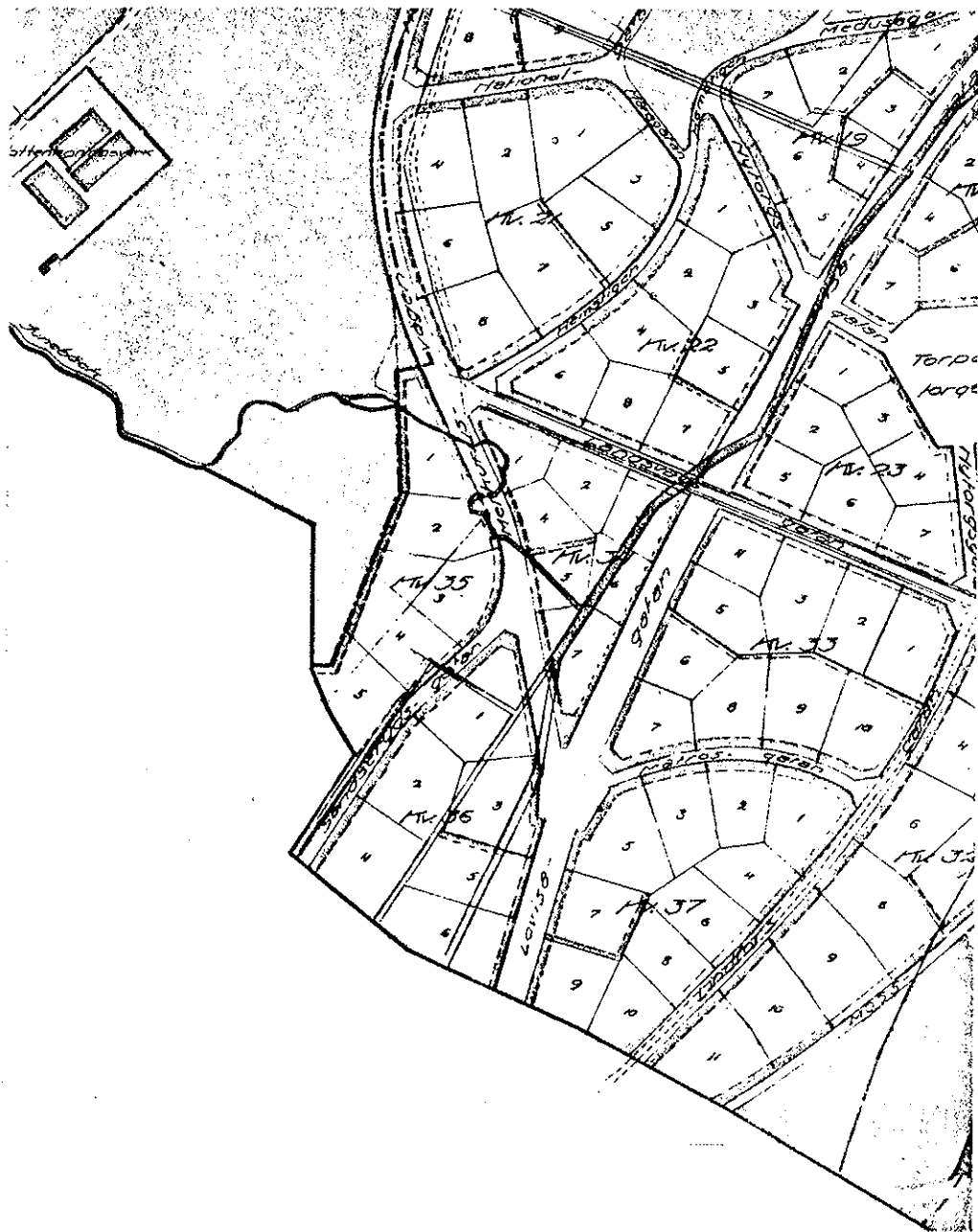
De nordöstra kvarteren bebyggdes under 1940-talet (kv Norrskenet, Nyttan, Nymänen, Nybyggaren, Nöten, Notvarpet, Nymfen, Nyckelpigan, Nöjet, Nystanet och Nornan). Hit förlades småstugebebyggelse grupperad kring en öppen plantering.

Under början av 1940-talet rådde brist på lämpliga tomter för hyreshusbebyggelse i Jönköping. Stadens myndigheter beslutade därför att kvarteren Nyckeln, Nävern, Näktergalen, Nötskrikan och Narva skulle bebyggas med trevåniga hyreshus. Inom kvarteren uppfördes smalhus och lamellhus. Kvarteret Nornan, mellan hyreshuskvarteren och småstugebebyggelsen, bebyggdes delvis med mindre hyreshus i två våningar innehållande två lägenheter per våning.

Inom kvarteren Nomaden, Näckrosen, Najaden och Nipan finns bebyggelse från 1920- till 1960-talet. Bebyggelsen utgörs av egnahem från 1920-talet, hyreshus från 1940-talet och villor från 1950- och 1960-talen. Gräshagsskolan uppfördes 1961. Bostadsområdet fick en liten servicebyggnad med affär och fritidsgård 1963. Byggnaden är belägen i kvarteret Navet och innehåller idag bibliotek, fritidsgård, post och kiosk.

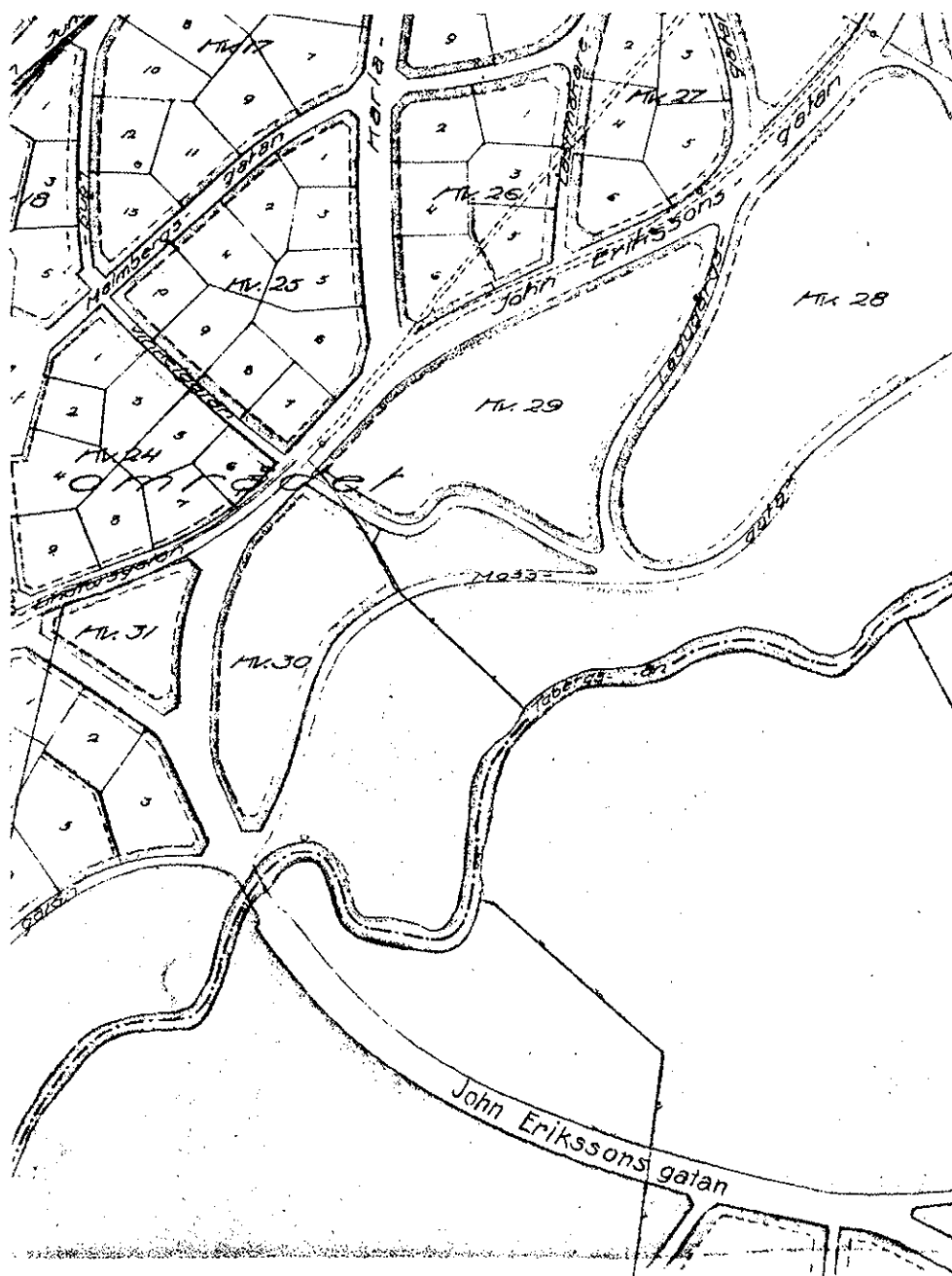

*"Potatisodling för folk som ville sätta en rad."
 Ägare originalfoto: Erik Andén Jönköping
 Reprofoto: Jönköpings läns museum*

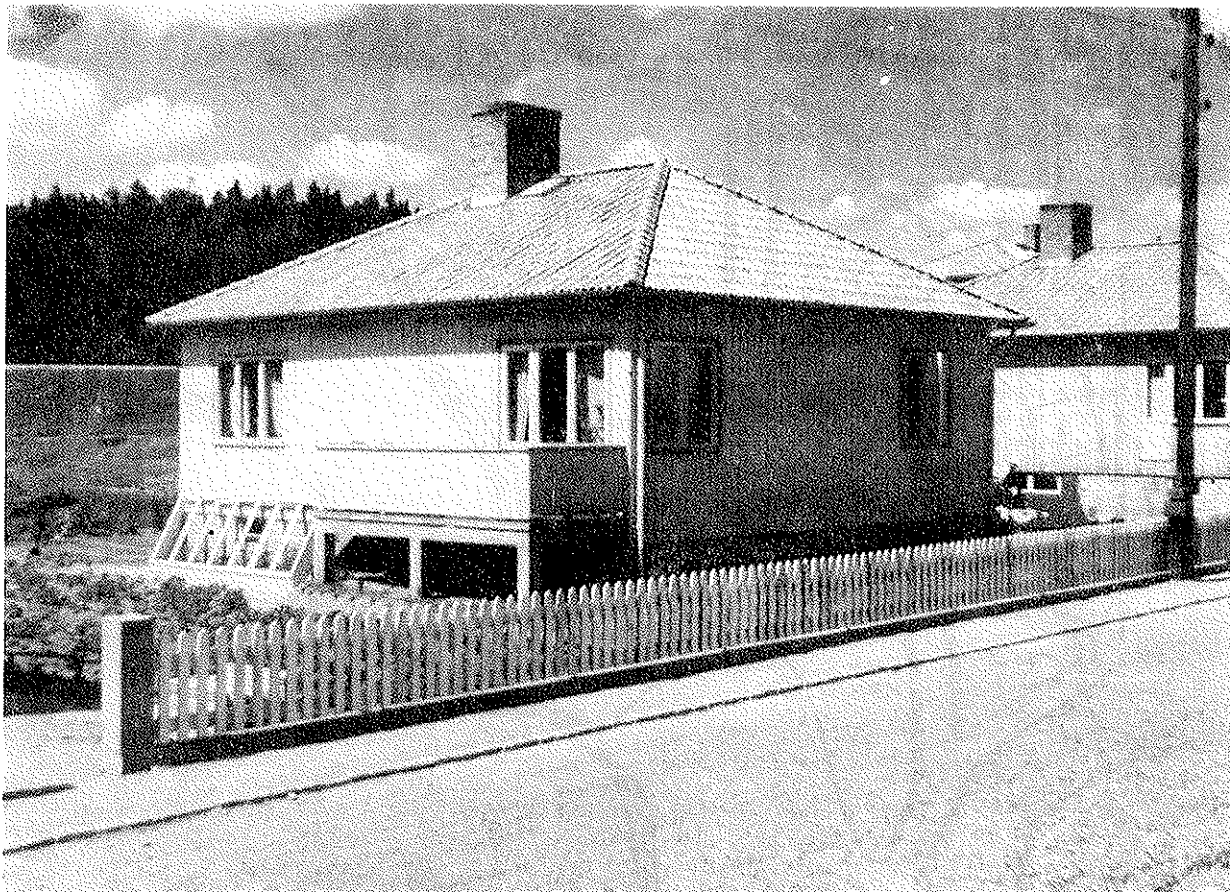

År 1957 beslutades att inom det obebyggda området mellan Strågatan och Veragatan bygga tre hyreshus. Två år senare uppfördes höghus i nio våningar. Inom detta område är en gravhög från bronsåldern anlagd (fornlämning nr 5, Ljungarums sn). Platsen kallas Domarkullen.

Bostadsområdet Tokarp, söder om Gräshagen, stadsplanerades 1980-81. Området består huvudsakligen av enfamiljshus med inslag av hyreshus.

Del av plankarta över Jönköpings stads yttre områden
upprättad 1916 av stadsingenjören Einar Adell, efter
1913 års stadsplaneläggning.
Stadsingenjörskontoret, Jönköpings kommun

Egnahem på Gräshagen
Källa: Jönköpings läns museum

Egnahemsbebyggelsen

Småstugebebyggelsen inom Gräshagens nordöstra kvarter uppvisar två grundformer. Den första hustypen har en närmast kvadratisk planform och valmat tak. Hustypen tillverkades av AB WST-hus i Forserum. Kvarteret Nyttan och östra hälften av kvarteret Nornan är bebyggda med detta typhus. Det andra typhuset har rektangulär planform och sadeltak. Hustypen ritades av HSB-Boro, arkitektkontoret i Stockholm. En viss variation av grundtypen förekommer. Husen finns inom kvarteret Nybyggaren, Nöten, Nymfen, Notvarpet, Norrskenet, Nyckelpigan, Nöjet, Nystanet och Nässlan.

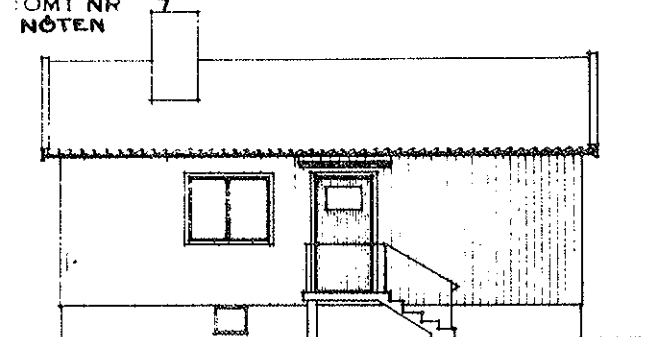
HSB organiserade självbyggeri genom sin Egnahemsavdelning under 1940- och 1950-talen. Tillsammans med kommunerna runt om i landet planlade och administrerade HSB uppförandet av självbyggda egnahem. AB Boro-hus utvecklades ur en äldre såg, som uppkommit i Landsbro 1889. Företaget började omkring 1920 att tillverka monteringsfärdiga trähus under namnet Boro-hus. År 1937 övertog HSB företaget.

Småstugebebyggelsen på Gräshagen är till stor del förändrad, endast mindre grupper har kvar ursprunglig utformning. Många hus har tillbyggda verandor eller någon annan tillbyggnad. Flera hus har tilläggsisolerats, i vissa fall med nya material. Fönster har bytts ut till nya former och nya takbeläggingsmaterial förekommer.

TYP 18a MALMÖ M.42.

KVARTER NR
NÖTEN

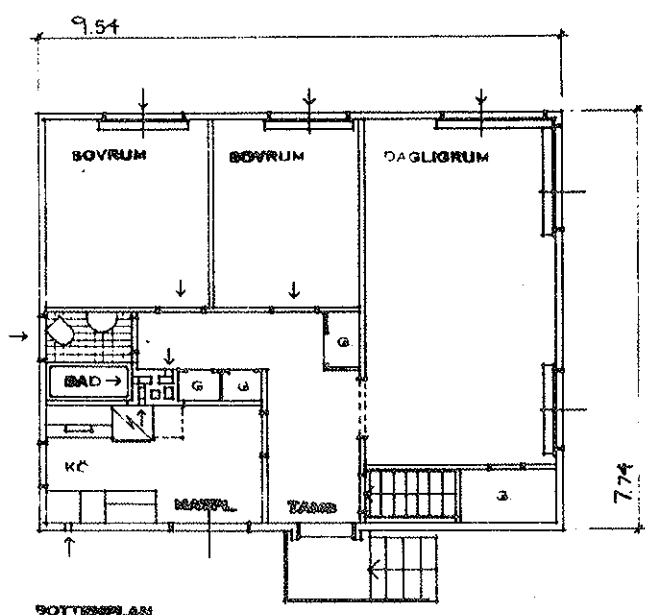
7

*Två vanliga typer av egna-
hem uppförda under 1940-
talet på Gräshagen.*

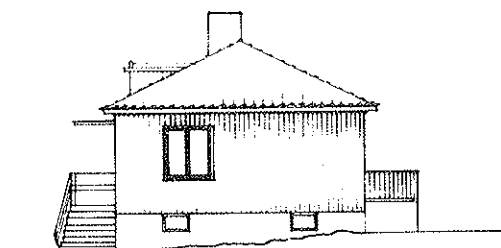
*Huset på kvarteret Nöten 7
har rektangulär grundplan
och sadeltak. Byggnaden
på kvarteret Nyttan 1 upp-
visar en närmast kvadratisk
planform och valmat tak.*

*Ritningar kv Nöten 7 och
Nyttan 1, Stadsarkitekt-
kontoret Jönköpings
kommun.*

BOTTENPLAN

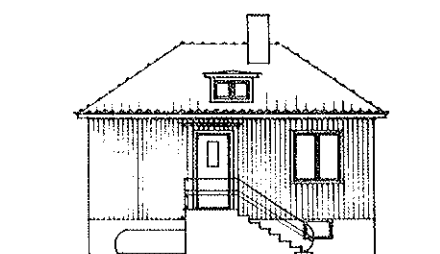
Kv Nöten 7

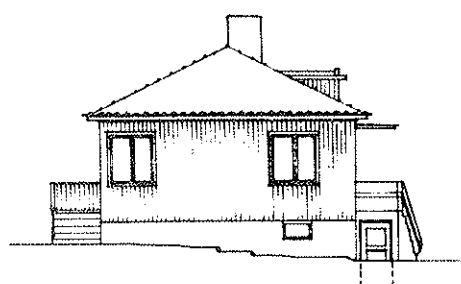
FASAD FÖR NÖTEN

FASAD FÖR NYTTAN

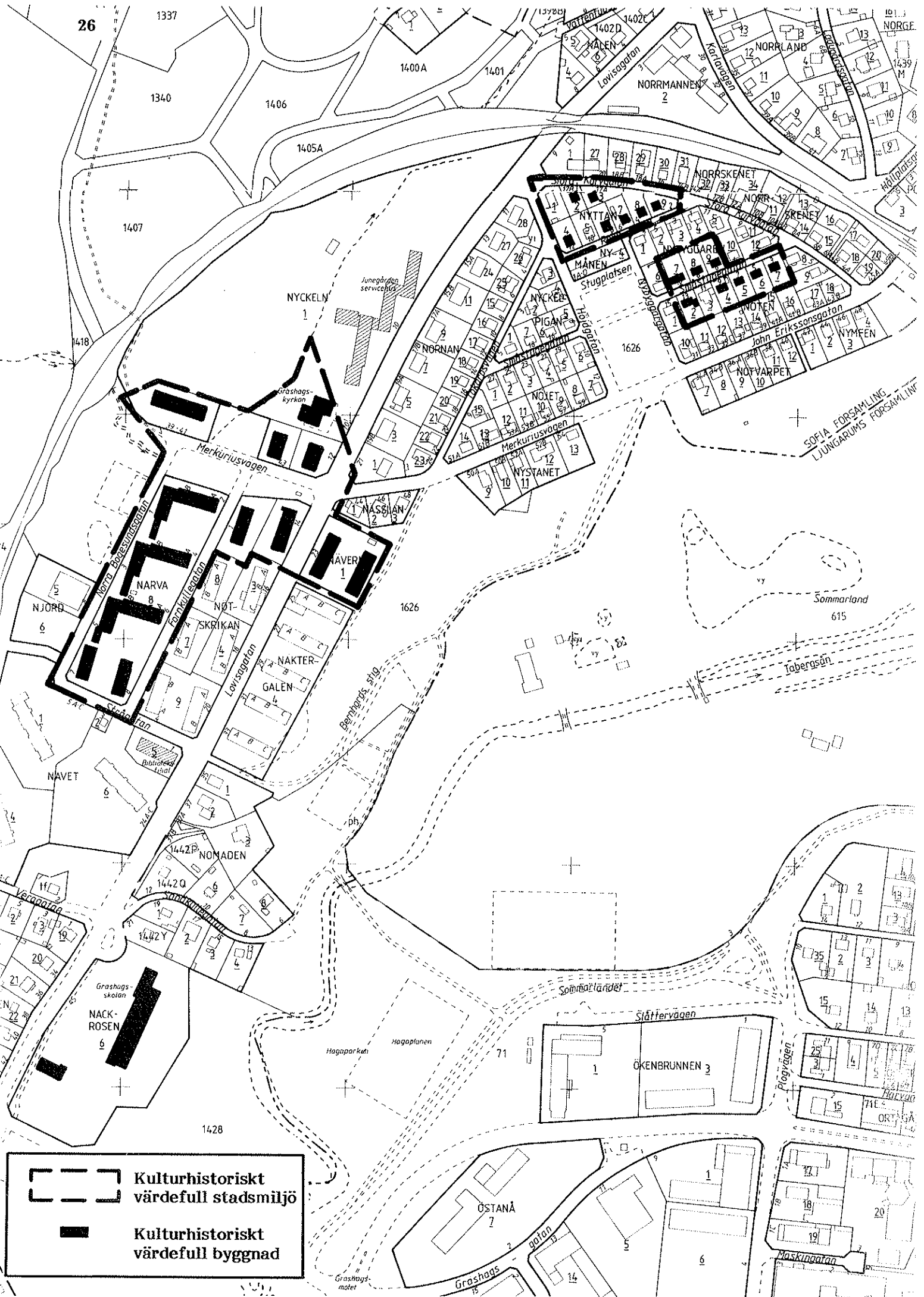

FASAD FÖR NÖTEN

FASAD FÖR NYTTAN

Kv Nyttan 1

Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

Kvarteren NARVA 8, NYCKELN 1, 2, 3, 6 NÄVERN 1 och NÖTSKRIKAN 1, 2

Området består av hyreshusbebyggelse (lamellhus) samt Gräshagskyrkan. Fornkullegatan och Mercuriusvägen utgör de huvudsakliga axlarna i området. Bebyggelsen har en öppen karaktär med ett grönområde och kuperat skogsområde i väster.

Byggnadsbeståndet omfattar flerbostadshus tillkomna under 1940- och 1950-talen, den period Gräshagen huvudsakligen bebyggdes. Husen är uppförda i olika utföranden, men ändå anpassade till varandra och naturförhållandena. Här föreslås skyddet bevakning vid bygglovprövning. Gräshagskyrkan skyddas genom bestämmelser i kulturmiljölagens (KLM) fjärde kapitel.

Kv Narva 8, parallellställda lamellhus mellan Fornkullegatan och Norra Bogesundsgatan

Kv Narva 8

Fornkullegatan 2-8, Norra Bogesundsgatan 1-7

Byggnadsår: 1952

Arkitekt: HSB:s Riksförbund, arkitektkontoret

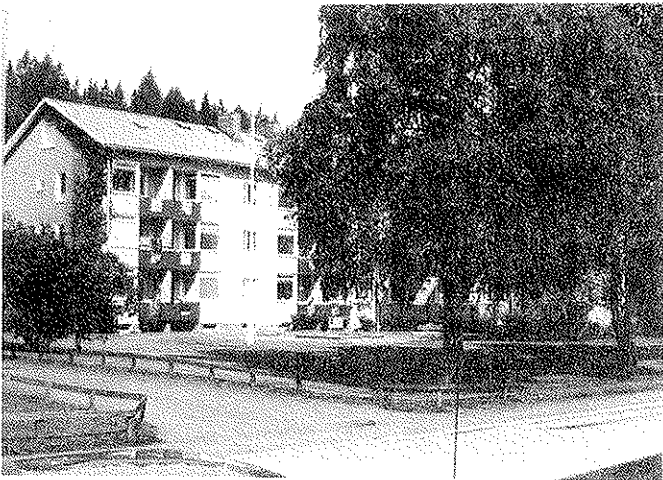
Kvarteret innehåller två parallellställda hyreshus i söder. Den norra och största delen av kvarteret upptas av tre parallellställda och vinkelformade hyreshus.

Parallellställda hus

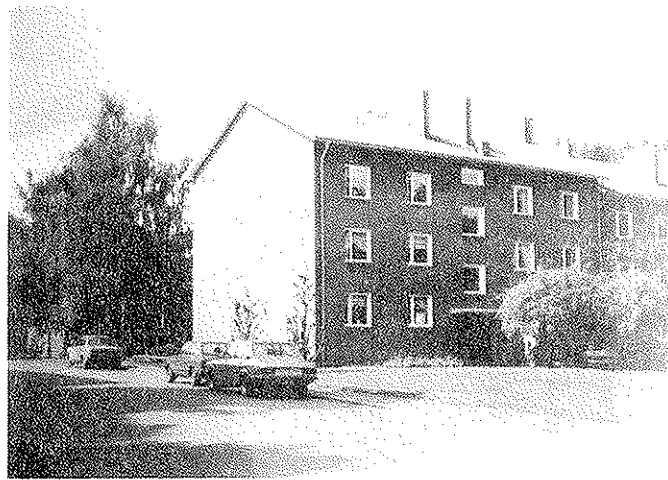
Uppförda i tre våningar med källare. De är försedda med två trapphus som innehåller två lägenheter per våning. Fasaderna har beige slätputs och är försedda med röda balkonger. Fönstren är av enluftstyp med ett smalt ventilationsfönster. Byggnaderna har sadeltak täckta med rött tegel.

Vinkelbyggda hus

Uppförda i tre våningar med källare och vindsvåning. Ingångarna är förlagda åt gatan, utsidan av vinkeln. Balkongerna är placerade in mot gården, insidan av vinkeln. De tre byggnaderna har slätputsade fasader i var sin färg; rött, grått respektive brunt. Gårdsfasaderna är putsade i beige kulör. Fönstren har en luft med ett smalt ventilationsfönster. Rött tegel täcker sadeltaken.

Kv Narva 8, Fornkullegatan 4

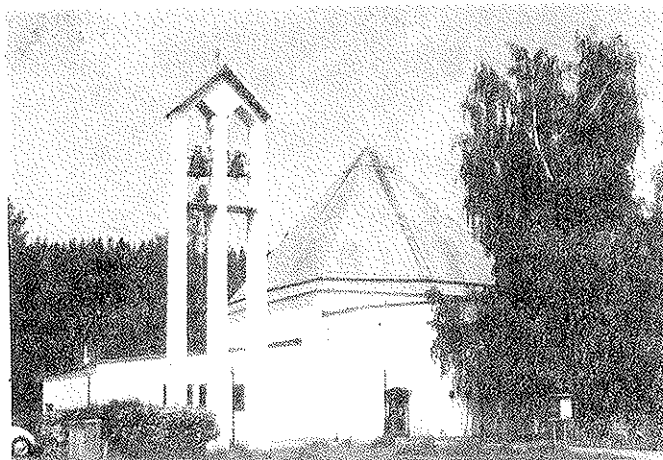
Kv Narva 8, Fornkullegatan 2

Kv Nyckeln 1

Lovisagatan 10
Gräshagskyrkan

Byggnadsår: 1964
Arkitekt: Gösta Planck

Kvadratisk kyrkobyggnad sammanbyggd med en rektangulär samlingssal. Byggnaden har vit spritputsad fasad. Taket utgörs av ett brant tälttak täckt med kopparplåt. Sydost om kyrkan står en fristående klockstapel.

Kv Nyckeln 6

Merkuriusvägen 39-41

Byggnadsår: 1956
Arkitekt: Boo D:son Widén

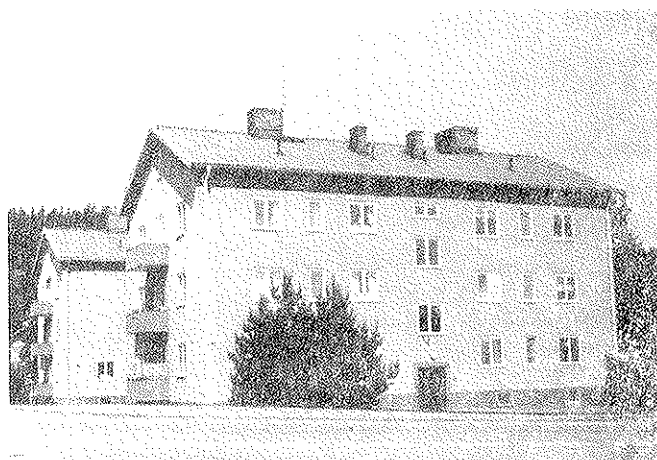
Ett 48 meter långt hyreshus, uppfört i tre våningar med källarvåning. Varje trapphus betjänar tre lägenheter per våning. Huset har beige spritputsad fasad och bruna balkonger. Det är utrustat med tvåluftsfönster och perspektivfönster. Sadel-taket har rött tegel som takbeläggning. 1962 byggdes källarvåning delvis om till lekskola.

Kv Nyckeln 2, 3

Lovisagatan 12
Merkuriusvägen 43

Byggnadsår: 1946
Arkitekt: Åke Hallgren

Två parallellställda hyreshus uppförda i tre våningar och källare. Grundplanerna är rektangulära. Byggnaderna har försetts med ett trapphus. Varje trapplan betjänar tre lägenheter, en s k trespännare. Detta innebär att en ensidig lägenhet omges av två genomgående lägenheter. Fasaderna är putsade i lejongul färg, balkongerna är gröna. Fönstren har två lufter och är vitmålade. På sadeltaken ligger rött tegel.

1950 inreddes en manufakturaffär i källarvåningen på norra delen av Nyckeln 2.

Kv Nävern 1, Nötskrikan 1, 2

Lovisagatan 23 A-F resp Lovisagatan 14 och Fornkullegatan 1

Byggnadsår: 1944 resp 1952

Arkitekt: Gösta Planck

Fyra vitputsade lamellhus uppförda efter ritningar av stadsarkitekt Gösta Planck. Husen var avsedda som pensionärsbostäder. De byggdes i tre våningar och källarvåning. Husen försågs med 2-3 trapphus, vilka betjänade fyra lägenheter per våning. Lägenheterna bestod av ett rum, kökvrå, toalett och tambur. Badrummen förlades till källaren. Husen utrustades med en- och tvåluftsfönster samt grönmålade balkonger. På sadeltaken lades rött tegel. Byggnadernas senaste funktion var som studentbostäder. De ägs numera av Stiftelsen Vätterhem. Nävern 1 är under renovering (sommar 1987).

Kvarteren NYBYGGAREN 7, 8, 9 och NÖTEN 2, 4, 5, 6, 7

Miljön ger ett småskaligt intryck. Husen är uppförda regelbundet och tätt med långsidan mot den smala Småstugegatan. Byggnaderna ligger nära gatan och bakom husen breder sig små trädgårdar ut.

Hustypen är ett exempel på ett av de vanligaste egnahem som uppfördes i Sverige på 1940-talet. Beståndet på Gräshagen är till viss del förändrat, men ger trots detta en god bild av småhusbyggnadet på 1940-talet. Som bevarandeåtgärd för de utvalda byggnaderna föreslås bevakning vid bygglovprövning. Omgivande bebyggelse är av samma typ, men har genomgått förändringar. De ombyggda husen har dock ett miljömässigt värde genom att de inte bryter mot områdets traditionella bebyggelsemönster. Ytterligare förvanskningar av husen bör undvikas.

Småstugegatan 3-13

Byggnadsår: 1941-45

Arkitekt: HSB-Boro, Stockholm

Enfamiljshus uppförda i en våning med källare och rektangulära planformer. Fasadbeklädnaden består av locklistpanel eller smal lockpanel. Fönstren har två lufter. Sadeltaken är täckta med rött tegel.

Kv Nöten 7

Kvarteret NYTTAN 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9

Kvarteret har liksom kvarteren Nybyggaren och Nöten en småskalig prägel. Kvarteret Nyttan har en tresidig form och är omgärdat av Stora kurvan, Raka gatan och Höjdgatan. Husen ligger nära gatorna Stora kurvan eller Raka gatan med små trädgårdar bakom.

Hustypen är ett exempel på ett av de vanligaste egnahem som uppfördes i Sverige på 1940-talet. Beståndet på Gräshagen är till viss del förändrat, men ger trots detta en god bild av småhusbyggandet på 1940-talet. Som bevarandeåtgärd för de utvalda byggnaderna föreslås bevakning vid bygglovprövning. Omgivande bebyggelse är av samma typ, men har genomgått förändringar. De ombyggda husen har dock ett miljömässigt värde genom att de inte bryter mot områdets traditionella bebyggelsemönster. Ytterligare förvanskningar av husen bör undvikas.

Stora Kurvan 17 A-B, Raka Gatan 2-12

Byggnadsår: 1942

Arkitekt: WST-Hus, Forserum

Enfamiljshus uppförda i en våning med källare och närmast kvadratiske grundplaner. Fasaderna är klädda med locklistpanel. Fönstren har två eller tre lufter. Taken är valmade och tegelbeklädda.

Kv Nyttan 7

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kv Narva 8 (se sid 28)

Kv Nybyggaren 7, 8, 9 (se sid 31)

Kv Nyckeln 1, 2, 3, 6 (se sid 29)

Kv Nyttan 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 (se sid 32)

Kv Näckrosen 6

Lovisagatan 45
Gräshagsskolan

Byggnadsår: 1961

Arkitekt: Carl Grandinsson och Gunnar Lené,
Stockholm 1960

Grundskola bestående av skolbyggnad och fristående gymnastikbyggnad. Uppförd i en våning med röd tegelstensfasad och vitmålade enluftsfnster. Byggnaden har en form av pulpet- och sadeltak täckt av grön-grå plåt. Taket är försett med trekantsfnster. Både skolbyggnaden och gymnastikbyggnaden genomgick en tillbyggnad 1978.

Skolbyggnad

Gymnastikbyggnad

Kv Nävern 1 (se sid 30)

Kv Nöten 2, 4, 5, 6, 7 (se sid 31)

Kv Nötskrikan 1,2 (se sid 30)

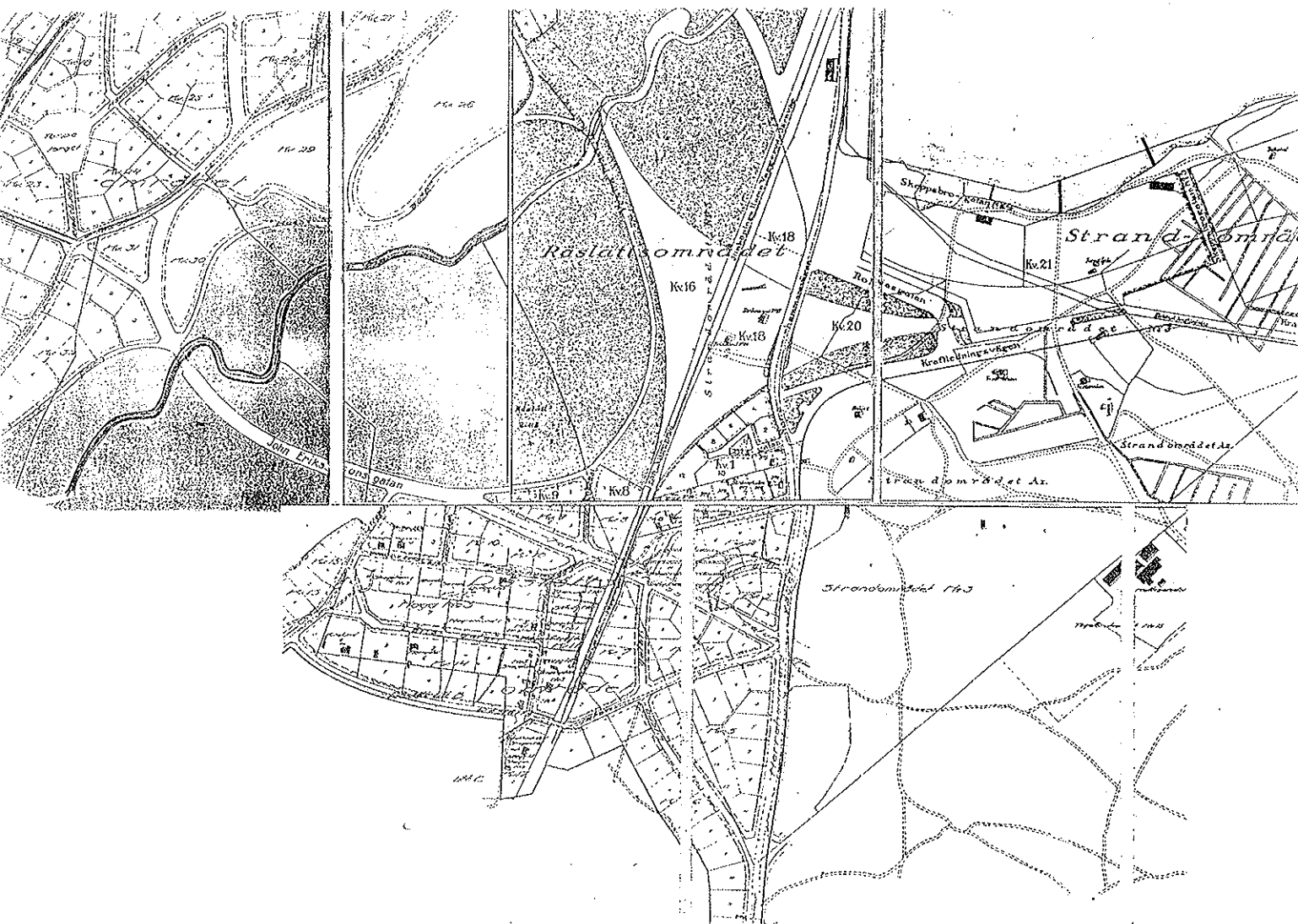

Haga

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Stadsdelen väster om Norrahammarsvägen stadsplanerades 1913 (se kap Stadsplaner). Mot söder kom sträckningen att omfatta en tomtbredds sträng mark nordväst om Norrahammarsvägen. Utvidgningar och ändringar av stadsplanen har därefter genomförts.

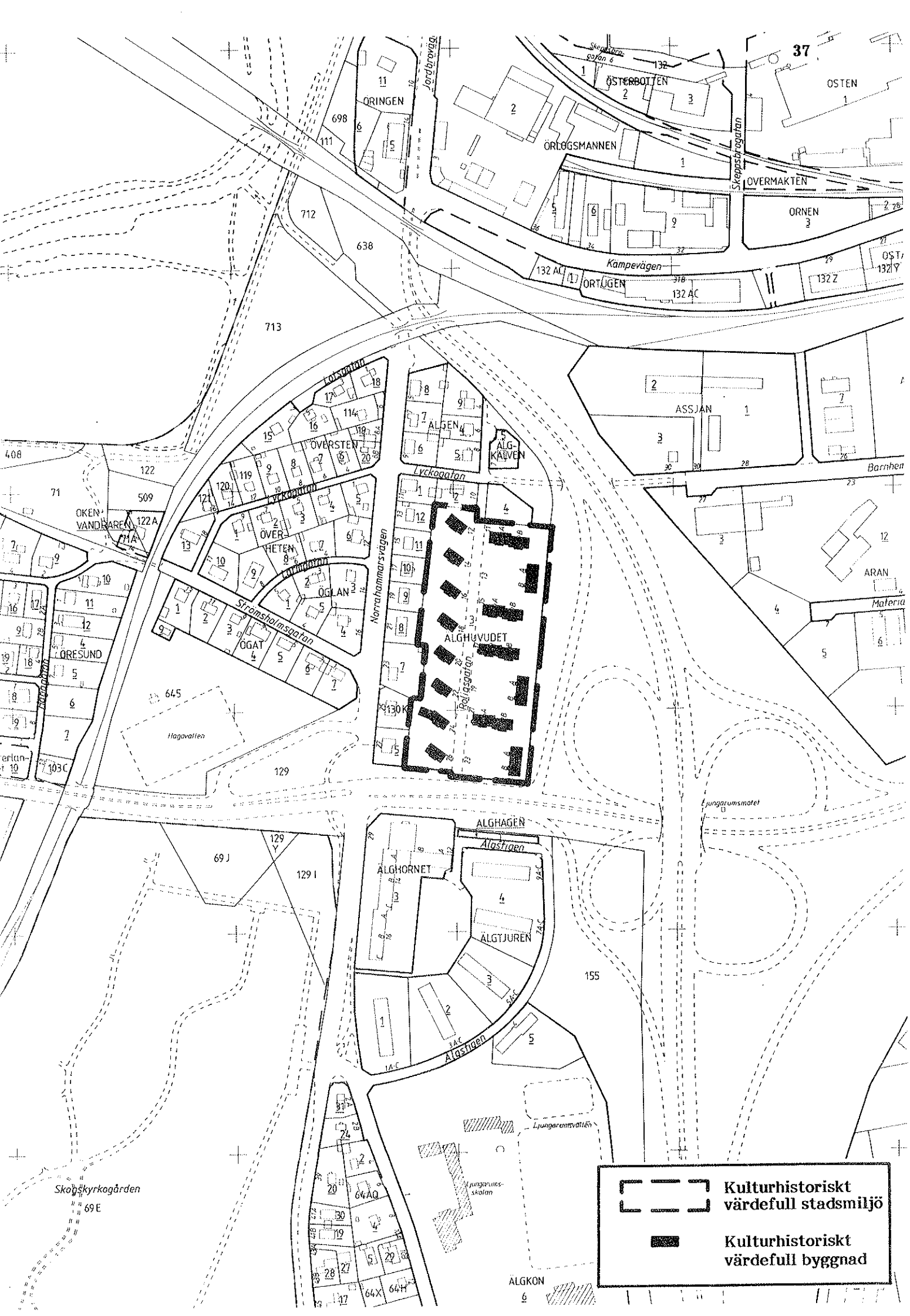
Bebyggelse med egnahemskaraktär hade redan under 1900-talets första år börjat uppföras inom Hagas västra kvarter. Det område som idag omfattar kvarteren Örebro, Östanvinden, Österlandet, Örtgården och Öresund inköptes vid 1900-talets början gemensamt av en grupp människor. Sinsemellan delade de upp området i tomter, vilka samtliga bebyggdes omkring 1910. Gatumark har senare skänkts till Jönköpings stad. Egnahemspräglade hus byggdes även under 1920-talet. Idag är bebyggelsen en blandning av flera tidsperioder. Hela Haga omfattar huvudsakligen en- och flerfamiljsbostäder från 1930- till 1970-talet.

Förminskade och sammanfogade delar av plankarta över Jönköpings stad samt plankarta över Jönköpings stads yttre områden upprättade år 1915 respektive 1916 av stadsingenjören Einar Adell, efter 1913 års stadsplanerläggning. Stadsingenjörskontoret, Jönköpings kommun.

Ett egnahem på Haga, foto från 1950-talet.
Huset är en vanlig typ av de småhus som uppfördes i landet på 1940- och 1950-talen.
Källa: Jönköpings läns museum

Kulturhistoriskt
värdefull stadsmiljö

Kulturhistoriskt
värdefull byggnad

Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

KV ÄLGHUVUDET 3

En mycket enhetlig hyreshusbebyggelse är samlad i områdets östra kvarter, Älghuvudet. Den uppfördes omkring 1950 och byggherre var Munksjö AB. Hyreshusen är placerade längs båda sidor av Roliasgatan. Bebyggelsen upptar den största delen av kvarteret. Tomtmarken på västra sidan om Roliasgatan började först att bebyggas. Hyreshusen är av två olika typer, dels med putsade fasader, dels med tegelfasader. Området är ett exempel på en välbevarad miljö med bebyggelse uppförd vid en speciell tidpunkt i ett bestämt syfte. Kvarteret bör skyddas genom skyddsbestämmelser i detaljplan.

Kv Älghuvudet 3 (väster)

Roliasgatan 12-26

Byggnadsår: 1947

Arkitekt: Boo D:son Widén, Jönköping

Åtta mindre hyreshus uppförda med en gavel snett mot Roliasgatan samt placerade parallellt efter varandra. Husen har två våningar och källare. I fasadens mittaxel finns ett trapphus omgivet av symmetriskt placerade fönster. Varje våning innehåller två lägenheter om 3 rum och kök. Fasaderna är spritputsade i rött, rostbrunt, beige eller gult. Husen har tvåluftsfönster och perspektivfönster. På sadeltaken ligger rött tegel.

Kv Älghuvudet 3 (öster)

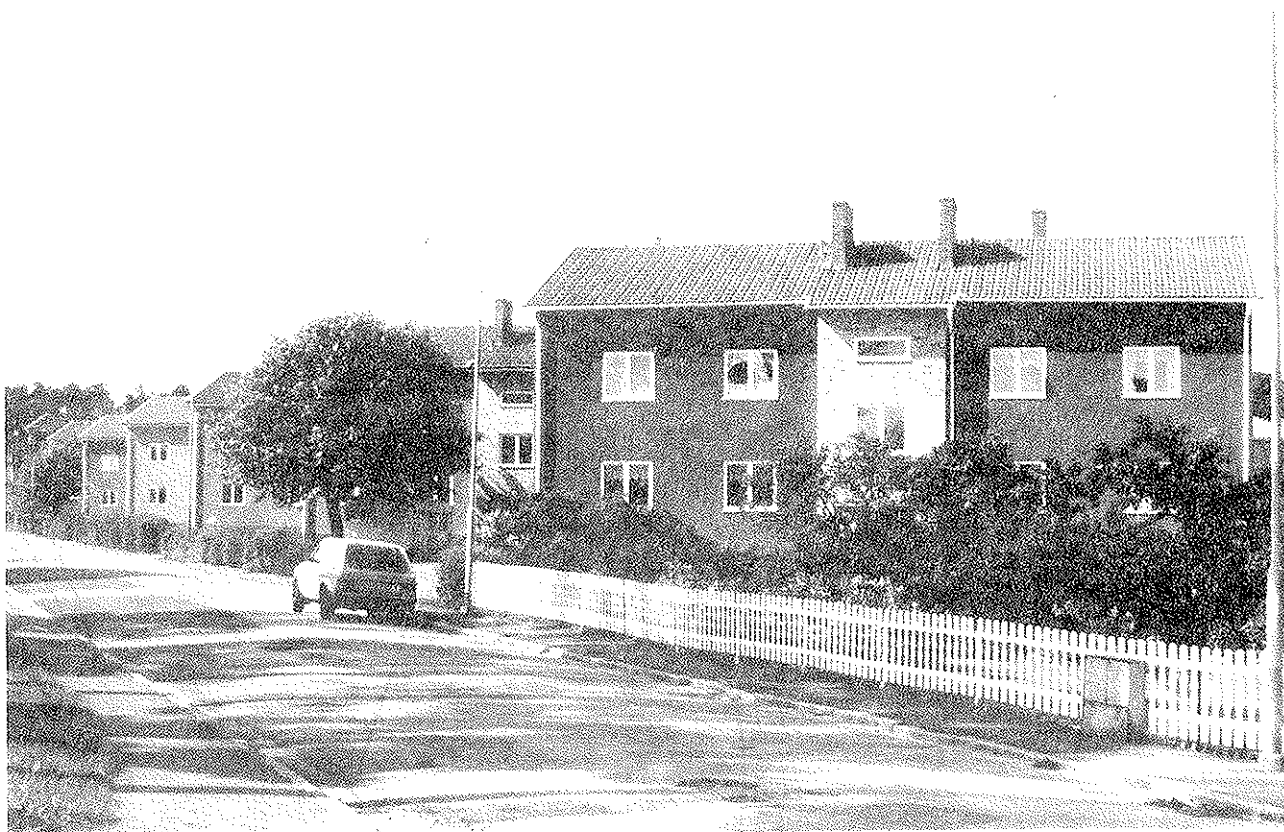
Roliasgatan 11-23

Byggnadsår: 1950-51, 1954

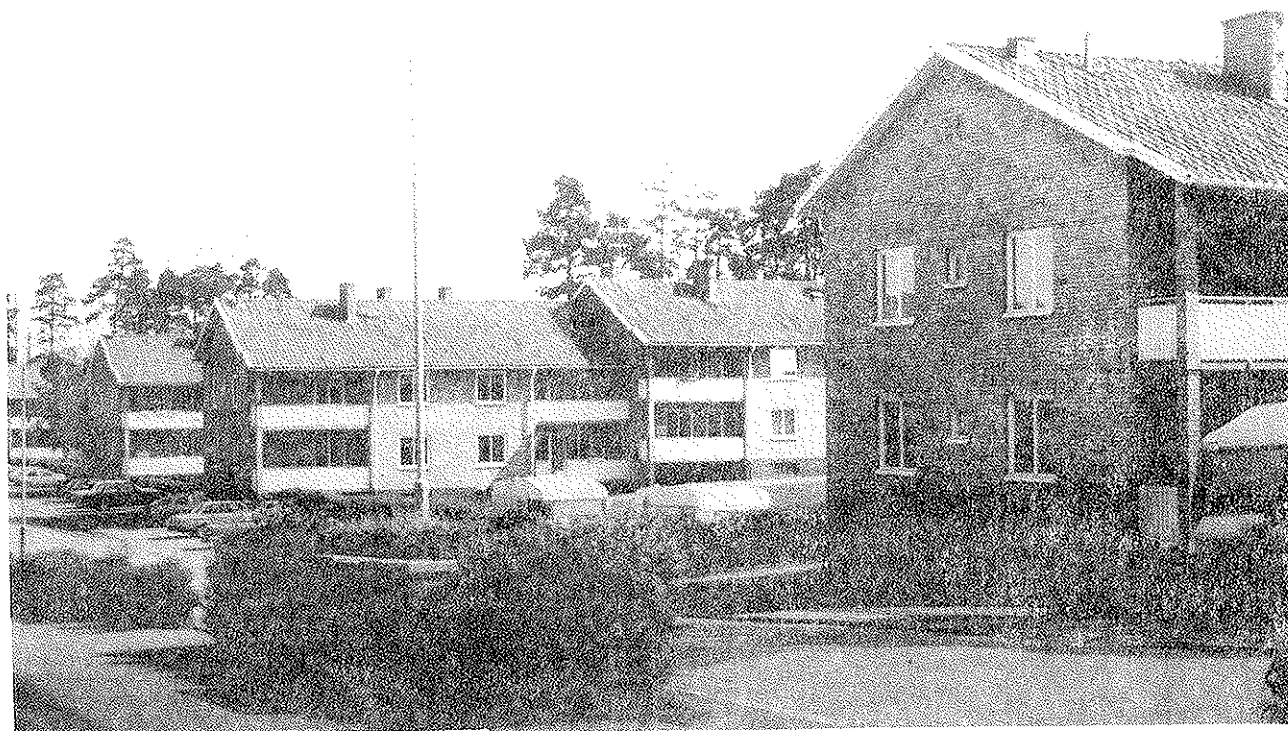
Arkitekt: Boo D:son Widén

De sju hyreshusen öster om Roliasgatan uppfördes några år efter de västra husen. Den första omgången byggdes 1950-51, de två sista 1954. Husen är grupperade på tre eller två sidor omkring en öppen gård.

Byggnaderna är uppförda i två våningar med källare och har rektangulära planformer. De tre byggnaderna längs östra tomtgränsen innehåller ett trapphus, vilket betjänar två lägenheter per våning. De fyra tvärställda husen består av två sammanbyggda och gentemot varandra förskjutna byggnadskroppar. De två byggnadskropparna är försedda med var sitt trapphus, innehållande tre lägenheter per våning. Byggnaderna har gula tegelstensfasader och är försedda med balkonger. Fönstren har två lufter, men även perspektivfönster förekommer. Husen har sadeltak täckta med rött tegel.

Roliasgatan 12-26

Roliasgatan 11-23

Hagaberg

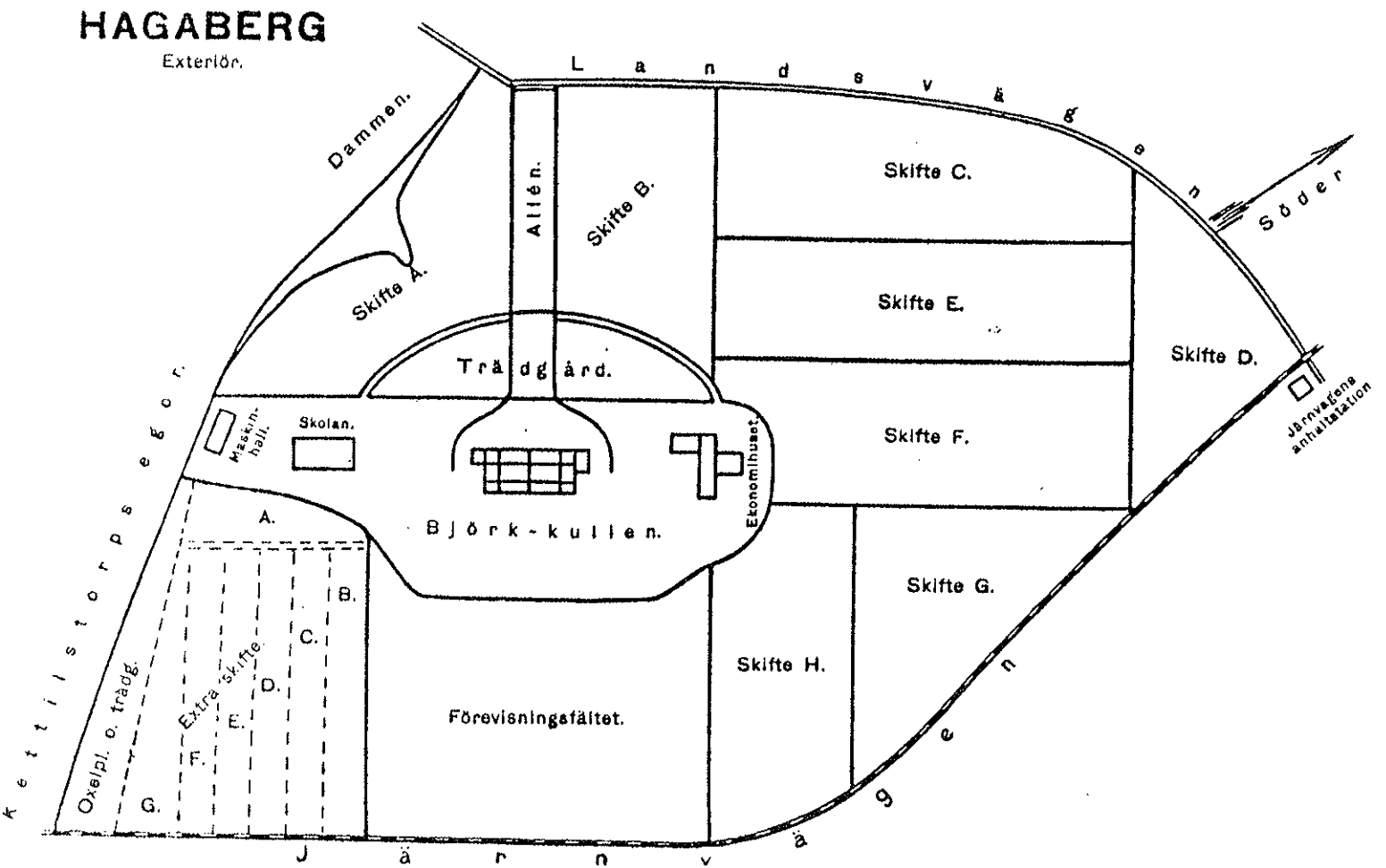
BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Bebyggelsen sydost om Per Rösiös väg ingick i 1947 års stadsplanläggning av stadsdelen Hovslätt. Stadsplanförslaget upprättades av stadsarkitekt Gösta Planck. 1972 ändrades stadsplanen för att området skulle rymma nya enfamiljsvillor, enligt stadsarkitekt Bengt Palmbergs och stadsplanechef Carl Westerlunds planförslag.

Inom området är en skolbyggnad uppförd, vilken tillhörde den numera rivna gården Hagaberg. Vid Hagaberg drev Per Jönson-Rösiö (1861-1935) en lantmannaskola 1898-1931. Den rivna byggnaden uppfördes 1898. Trädgård, jordbruket och övriga byggnader anlades 1908.

P J Rösiö omtalas som en jordbruksapostel, idealist och fosterlandsvän. Han var förkämpe för jordbruksnäringen i Sverige och småbrukets nydanare. Genom att lära ut moderna jordbruksmetoder sökte han hindra flykten från landsbygden till städerna. Rösiö reste runt landet och höll föredrag, anordnade kurser och grundade skolor. Mellan åren 1898 och 1931 förlades undervisningen huvudsakligen till Hagaberg. Kurserna omfattade naturvetenskap, jordbrukslära, husdjurskötsel, lantbruksekonomi, trädgårdsskötsel, skogshushållning, mejerihantering, ritning, fältmätning, avvägning, bokföring och hälsovård. Övervägande antalet elever var småbrukare, torpare och jordbruksarbetare i åldrarna 15 till 50 år.

Skolbyggnaden från 1908 står ännu kvar, men den är ombyggd till bostadshus i 1½ våning. Tidigare innehöll byggnaden endast 1 våning. Därför är de höga krysspostfönstren med spröjsade överluster utbytta och ersatta av lägre tvåluftsfönster med spröjsade smärutor.

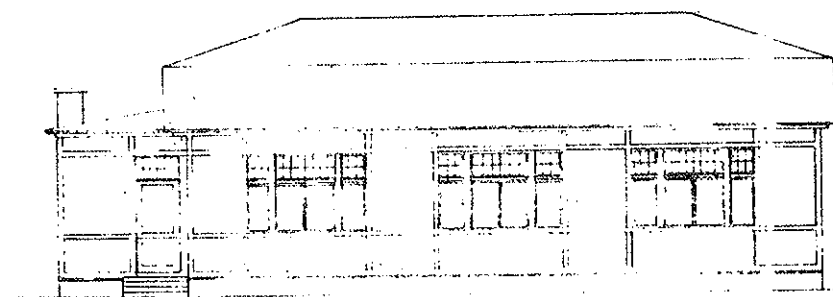

Ur Arbetets seger - Hagaberg i 120 bilder, P J Rösiö, Stockholm 1921.

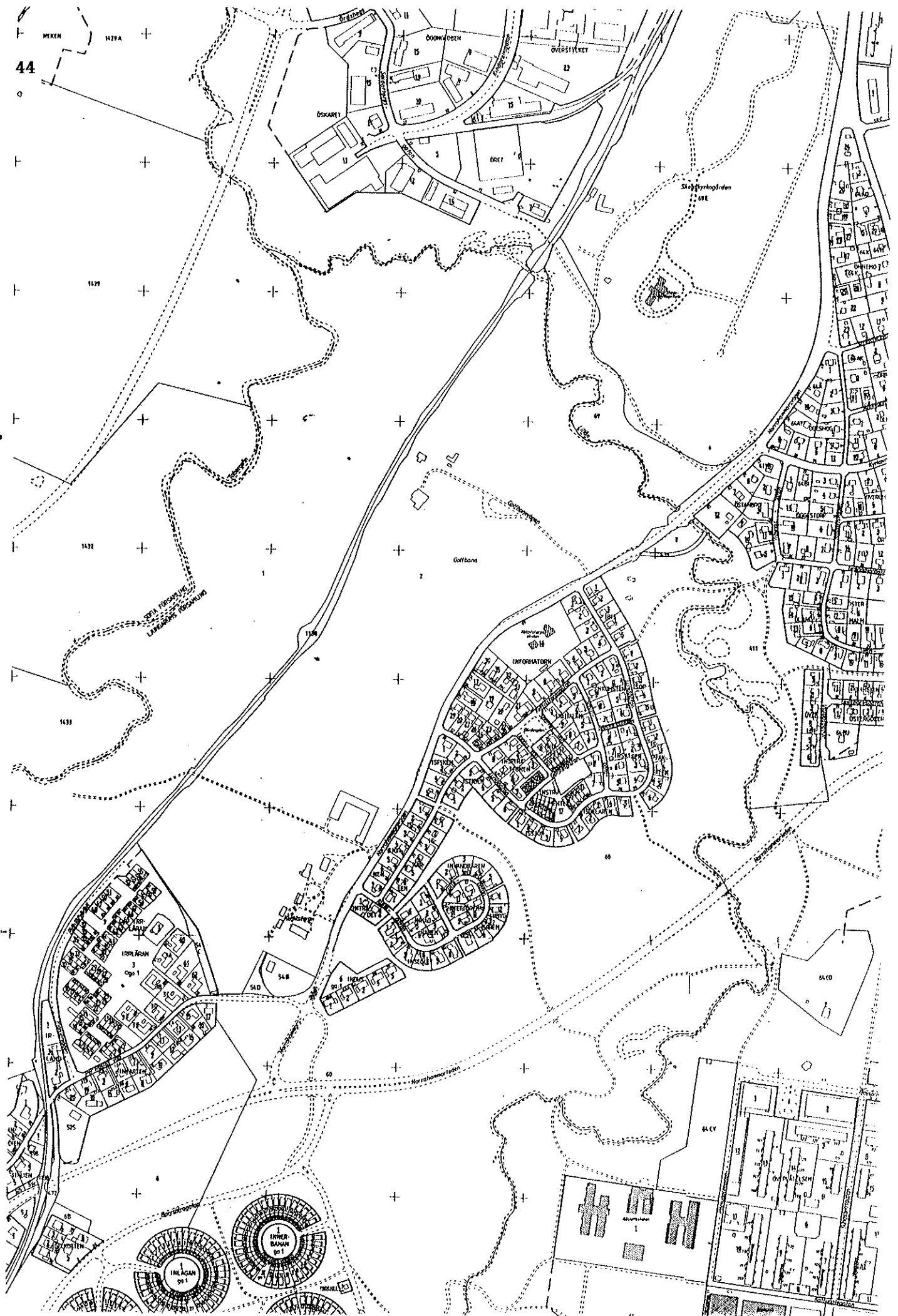
Fasad öster

*Hagaberg. Gamla skolan.
Uppmåtningsritning.*

Fasad mot öster

Uppmåtningsritningar från 1936 av Hagabergs bostadshus och skolhus. Bostadshuset är rivet och skolhuset ombyggt till bostadshus.
Ritning Stg 3 Ljungarums sn, Stadsarkitektkontoret, Jönköpings kommun.

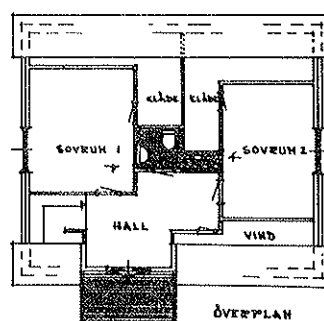
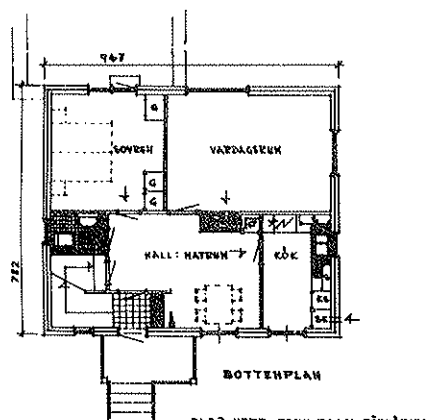
Kettilstorp

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Bostadsområdet stadsplanelades 1951 av stadsarkitekten Gösta Planck. Marken bestod till största delen av åkermark som tidigare tillhört egendom Kettilstorps gård. Området uppläts till egnahemsbebyggelse. 1966 kompletterades stadsdelen söderut med en mindre grupp hus.

Bostadsområdets norra del består av enfamiljshus uppförda i 1-1½ våning. Huvuddelen av husen har tegelfasader i gult eller rött. Stadsdelen uppvisar fortfarande en mycket enhetlig utformad bebyggelse.

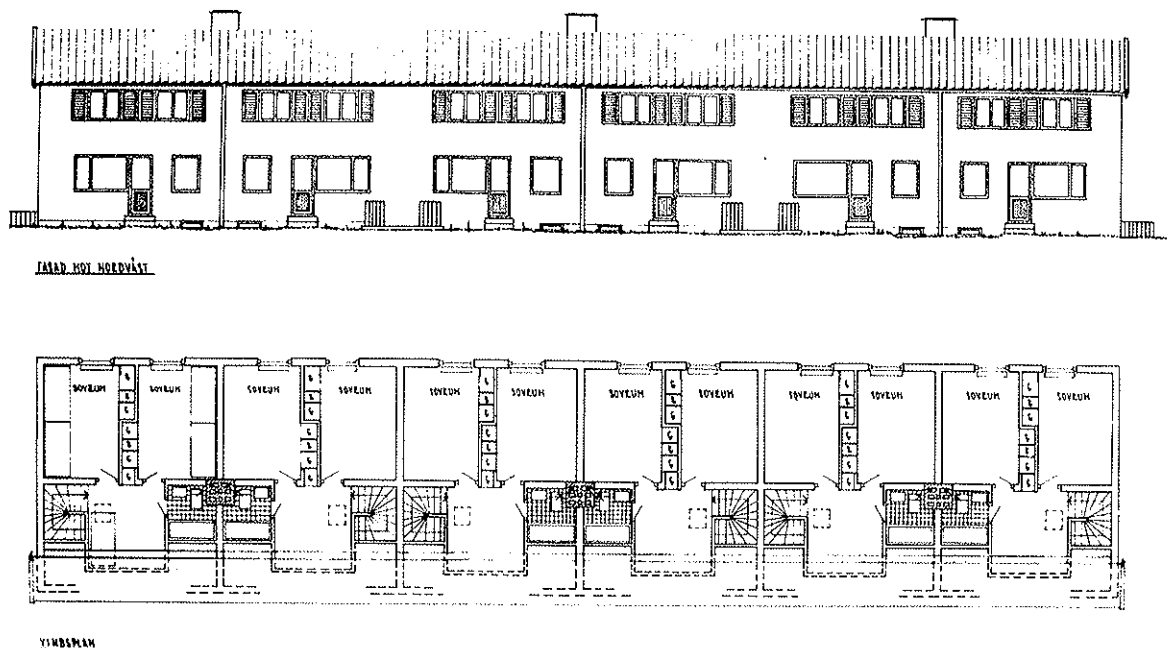
En särskild hustyp förekommer inom flera kvarter i norra Kettilstorp. Den är uppförd i 1½ våning, har rektangulär planform och är försedd med brant sadeltak. En annan vanlig hustyp är enplanshuset med rektangulär grundplan. Denna typ uppfördes tidigare på Gräshagen med träpanel, men här har den istället tegelfasad.

6452 HERR JOHN PALM, JÖNKÖPING
1A
66.0 m²
27.5.55
8761

Hustypen inom kvarteret Insatsen har rektangulär grundplan, tegelfasader och brant sadeltak. De åtta egnahemmen är uppförda efter olika ritningar.

Ritning Kv Insatsen 5, Stadsarkitektkontoret,
Jönköpings kommun

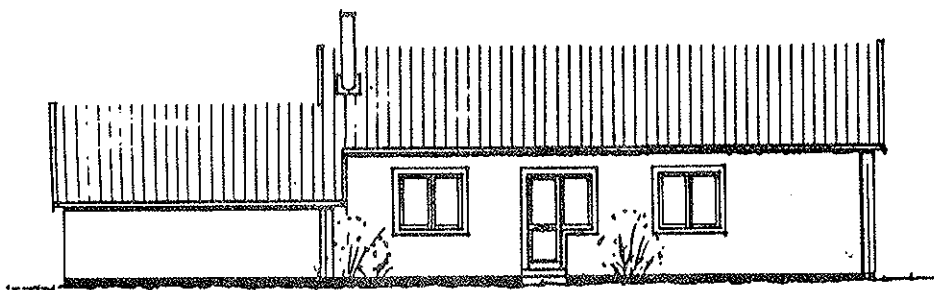

Fasad- och planritning till nybyggnad på tomterna 10-15, kvarteret Inspirationen, inom norra delen av Kettilstorp. AB YTONG-hus, Stockholm 1957.
Stadsarkitektkontoret, Jönköpings kommun.

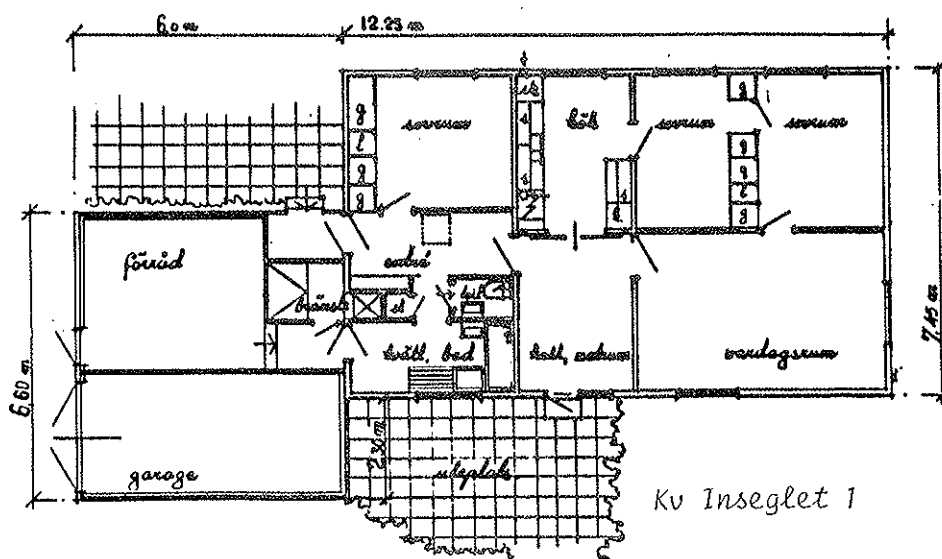
Inom områdets norra del finns också en samling radhus. Till utformningen skiljer de sig från den omkringliggande bebyggelsen med gult tegel. Tillsammans utgör emellertid de fyra radhusen en sammanhängande och enhetlig bebyggelse genom de ljusst spritputsade fasaderna. De fyra radhuslängorna är grupperade kring ett öppet grönområde med bl a en lekplats.

Inom de södra delarna av Kettilstorp fortsätter småhusbebyggelsen. Här dominerar enfamiljsvillor i trä. De är uppförda i ett plan med eller utan källarvåning. Två hustyper är uppförda efter ritningar utförda av Kungliga Bostadsstyrelsen.

Kungliga Bostadsstyrelsen inrättades 1948. Under ledning av arkitekten Sigurd Westholm utarbetades en serie typritningar för försäljning till de länesökande. En typritningssats innehöll detaljritningar och arbetsbeskrivningar och erhöles till ett rimligt pris. Bostadsstyrelsen sålde under sin verksamhet ca 12000 ritnings-satser. Trähusindustrins kataloghus tog ofta Bostadsstyrelsens typritningar som förebild vid sin egen tillverkning. Bostadsstyrelsens typritningsverksamhet upphörde 1967.

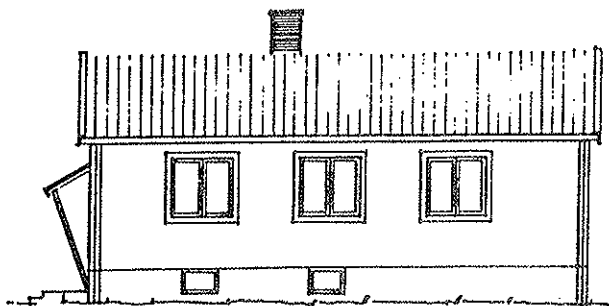

fasad mot nordväst

Kv Inseglet 1

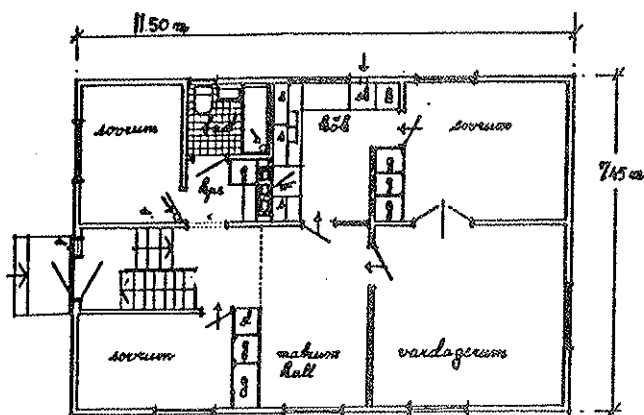
plan.

fasad mot sydöst.

Bostadsstyrelsens typhus 122 och 107 uppförda 1958 inom kvarteret Inseglet respektive kvarteren Inbyggaren, Invandraren, Interiören och Inhägnaden.

Ritningar kv Inseglet 1 och kv Inbyggaren 1, Stadsarkitektkontoret, Jönköpings kommun

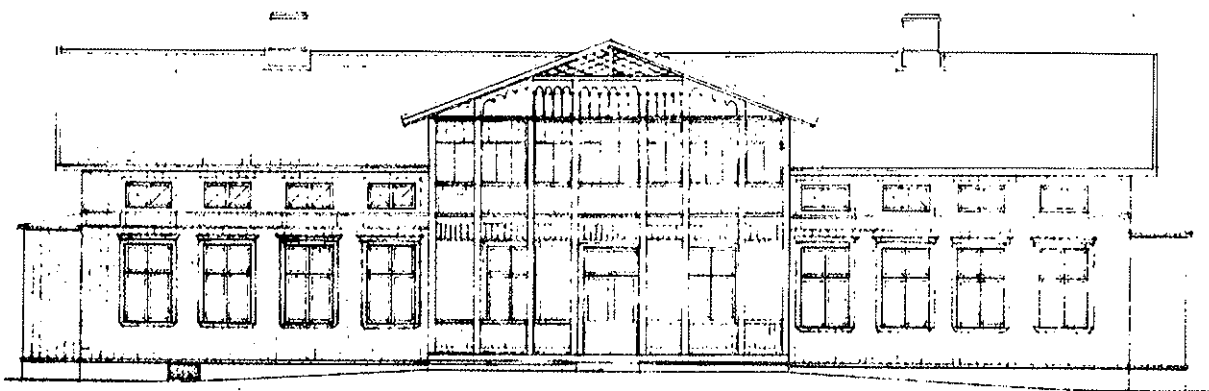
Kv Inbyggaren 1

bottenplan.

Kettilstorps gård

Sydväst om bostadsområdet ligger den gamla gården Kettilstorp, Stg 54 BD. Mangårdsbyggnaden uppfördes omkring 1890. Därefter har byggnaden genomgått ombyggnader. År 1941 uppgick fastighetens totala areal till 151 hektar, därav 80 åker, 71 skogs- och ängsmarker.

Kettilstorps gård, Jönköping
ingriden *Skala 1:100*

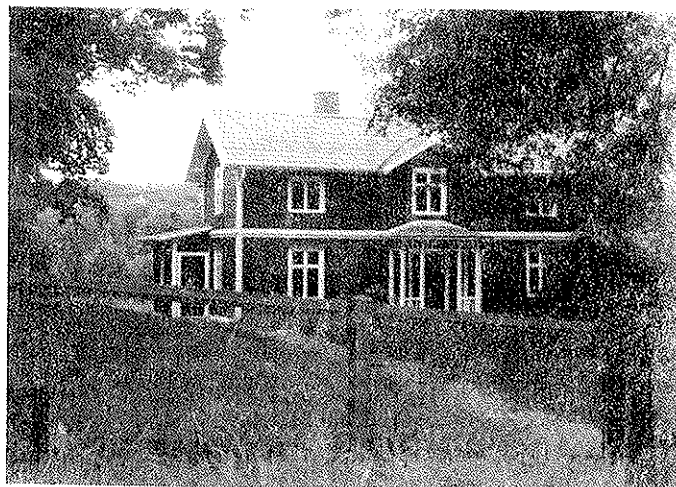

Fasad mot söder

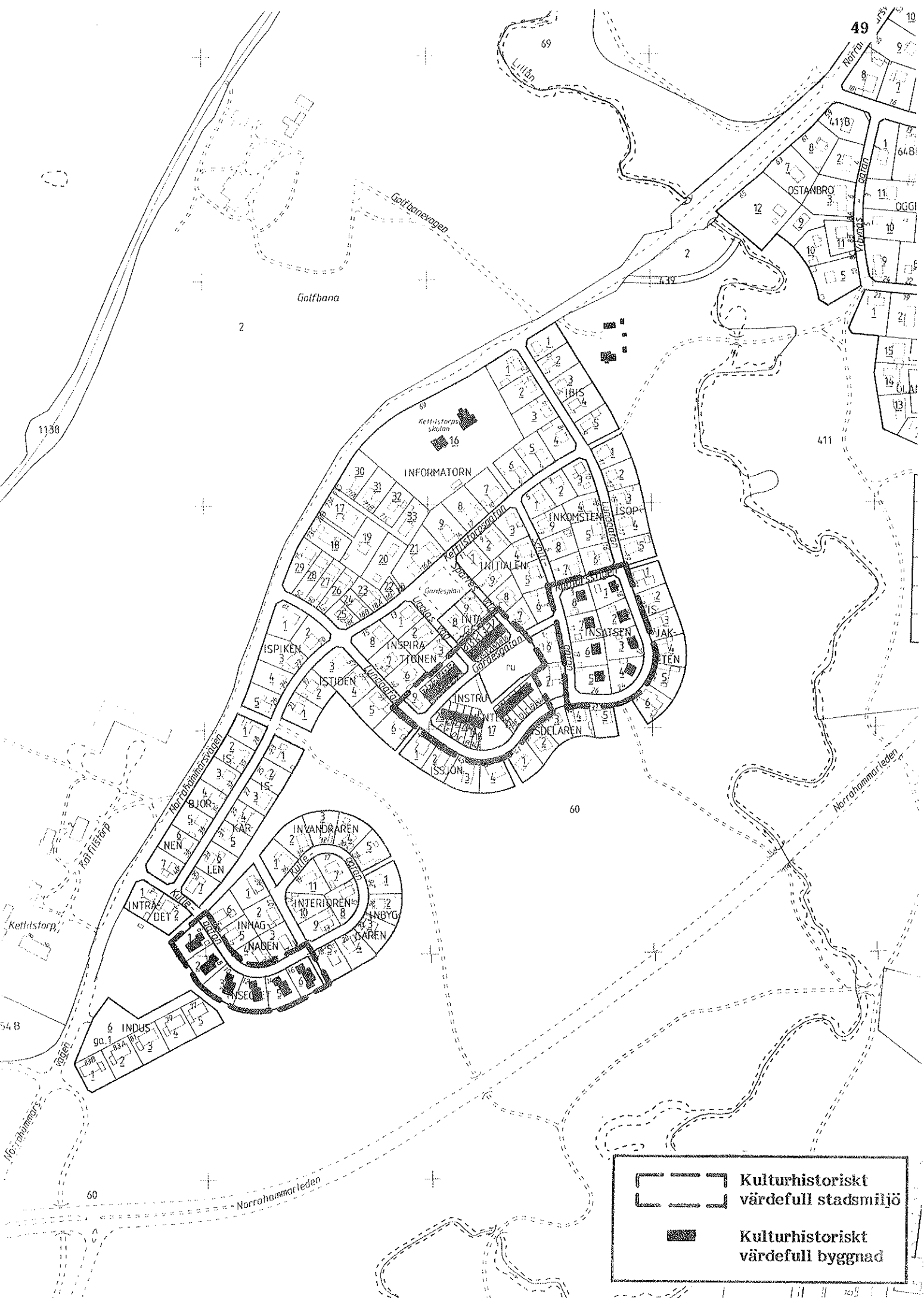
Kettilstorps gård, uppmättningsritning från 1949 av Hallgren.
 Kopia av ritning, Jönköpings läns museum.

Mangårdsbyggnadens nuvarande utseende.
 (somnaren 1987).

Bostadshus i väster på gården.
 (somnaren 1987).

50 Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

Kvarteren INSATSEN 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 INSPIRATIONEN 10, 11, 12, 13, 14, 15 INSTRUMENTET 11-16, 18-23 och INTAGET 1, 2, 3, 4, 5, 6

Området utgörs av två olika typer av bebyggelser. Kvarteret Insatsen innehåller friliggande enfamiljsvillor. Kvarteret har en firsidig form och omgärdas av Lundagatan, Schillgatan och Rådjursstigen. Husen är placerade utmed gatan eller inne på tomten. Kvarteren Inspirationen, Instrumentet och Intaget består av radhus som är grupperade kring en öppen plats. Ingångarna är förlagda mot det öppna området och små trädgårdar finns bakom varje radhuslänga.

Hustypen inom kvarteret Insatsen är ett vanligt småhus från 1950-talet. Kvarteret är väl sammanhållet med få genomförda förändringar av husen. Radhusen utgör en enhetlig bebyggelse genom de ljusputsade fasaderna. Formspråket är tydligt 1950-tal, t ex de asymmetriska takfallen. Området bör skyddas dels genom utökad bygglovplikt för kvarteret Insatsen, dels genom skyddsbestämmelser i detaljplan för radhusen.

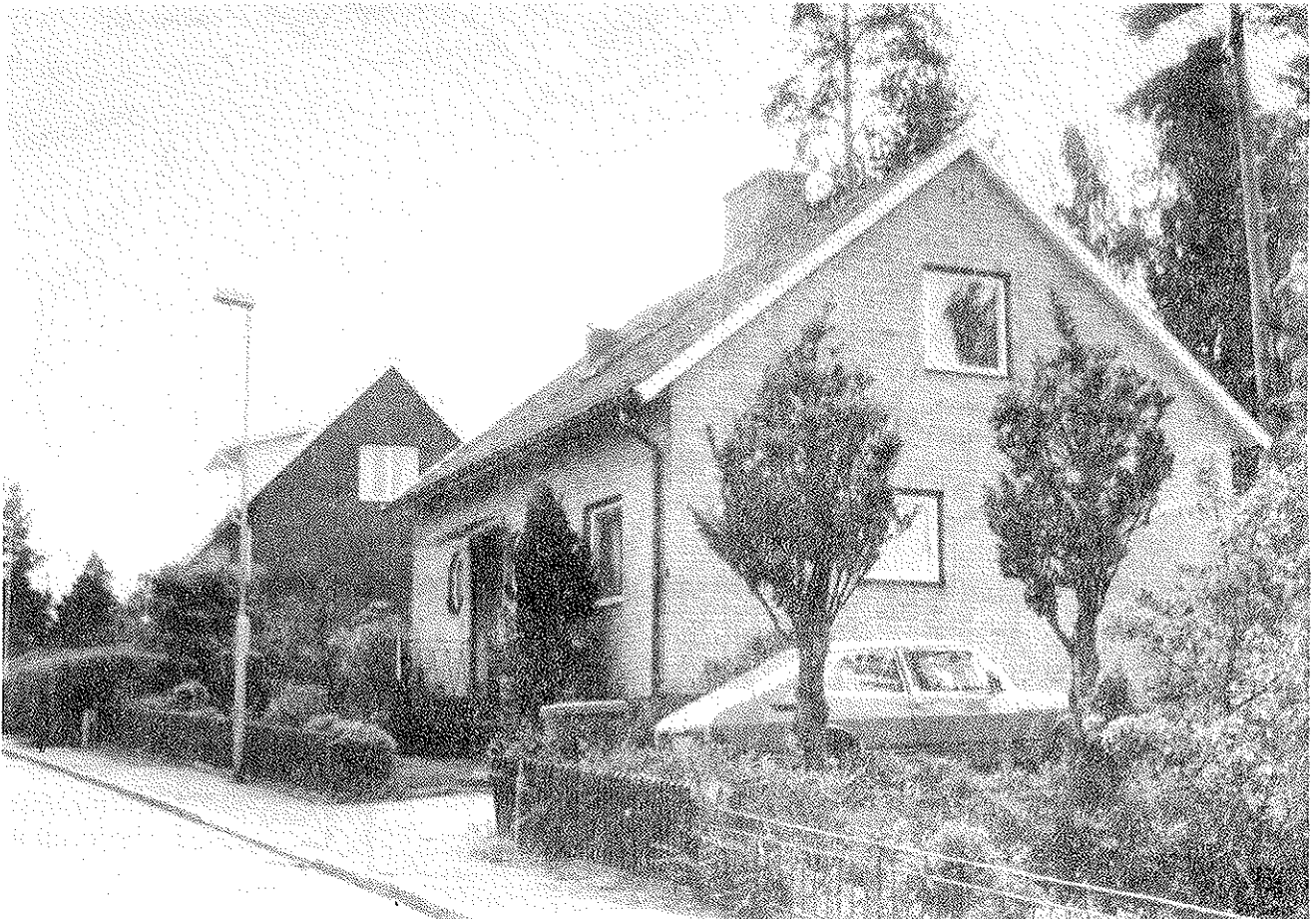
Kv Insatsen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Lundagatan 18-26, Schillgatan 11-13, Rådjursstigen 3

Byggnadsår: 1951-55

Arkitekter: Gullringens Träförädling, Gullringen (1,3, 5-8),
LBF, Lantbruksförbundets byggnadsförening, Jönköping (2)
Kent Sköld, Jönköping 1954 (4).

Husen är uppförda i 1½ våning med källare, grundplanen är rektangulär. Två av husen har röda tegelfasader, varav ett hus delvis panelklätt. De övriga husen är klädda med gult tegel. Fönstren har en eller två lufter. Byggnaderna har ett mycket brant sadeltak täckt med tegel. Efterhand har de flesta husen fått garage uppförda på tomten. Tillbyggda verandor är också vanliga.

Kv Insatsen 2 och 3

Kv Inspirationen 10, 11 12, 13, 14, 15 Instrumentet 11-16, 18-23 och Intaget 1, 2, 3, 4, 5, 6

Gärdesgatan 6-16, 20-30, Lundagatan 30 A-F, 34 A-F

Byggnadsår: 1958

Arkitekt: YTONG-Hus, Stockholm

Varje radhuslänga innehåller sex bostäder i två våningar med källare. Fasaderna är spritputsade i olika ljusa färger för varje huslänga; grönt, gult, grått eller vitt. Husen har enlufts-fönster med eller utan smalt ventilationsfönster. På husens baksidor sitter tvålufts-fönster försedda med fönsterluckor. Byggnaderna har sadeltak med kortare takfall åt baksidorna. Gavlarna blir därmed asymmetriska. Taken är täckta med rött tegel eller svarta betongpannor.

Kv Intaget 1-6

Kv Instrumentet 18-23

Kvarteret INSEGLET 1, 2, 3, 4, 5, 6

Kvarteret är bågformat och består av enfamiljsbostäder i ett plan med sammanbyggt garage. Husgavlarna med garagen är placerade mot Kullegatan. Omkringliggande kvarter består också av enfamiljsbostäder med träfasader. Byggnaderna är ett välbevarat exempel på Bostadsstyrelsens typhus. Här bör skyddsbestämmelser i detaljplan fastställas. De omkringliggande och ombyggda husen har miljömässigt värde genom att de inte bryter mot områdets traditionella bebyggelsemönster. Ytterligare förändringar bör undvikas.

Kullegatan 6-16

Byggnadsår: 1958

Arkitekt: Bostadsstyrelsens typhus 122 med ändring av stadsarkitektkontoret i Jönköping.

Enplansvillor med rektangulära planformer. Garage är sammanbyggda med bostadshusen, dock med något förskjuten placering. Fasaderna är klädda med lockpanel. Fönstren har två lufter. På sadeltaket ligger rött tegel eller svarta betongpannor.

Kv Inseglet 4

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kv Informatorn 16

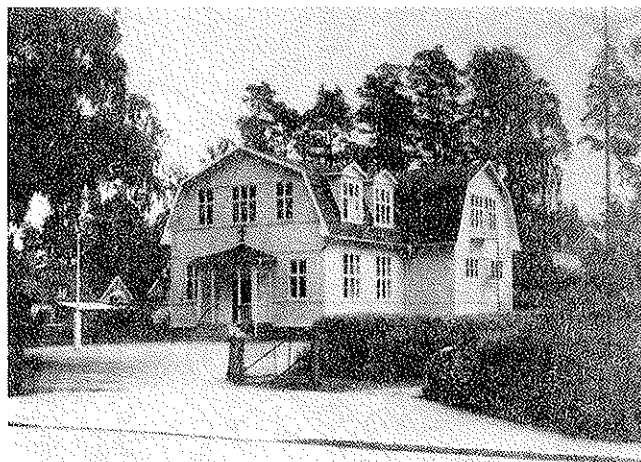
Norrahammarsvägen 69

Kettilstorpsskolan och f d lärarbostaden

Byggnadsår: Omkring 1900

Byggnaderna är uppförda i snickeristil med 1-1½ våning. Fasaderna är klädda med växelvisa partier av stående och liggande gulmålad panel. Skolhuset har brutet tak täckt med svart asfaltpapp. Den f d lärarbostadens tak har valmade gavelspetsar och taktäckning av rött tegel.

Skolbyggnaden är numera kyrka åt assyriska församlingen. Den f d lärarbostaden används nu som skoldaghem.

Skolbyggnad

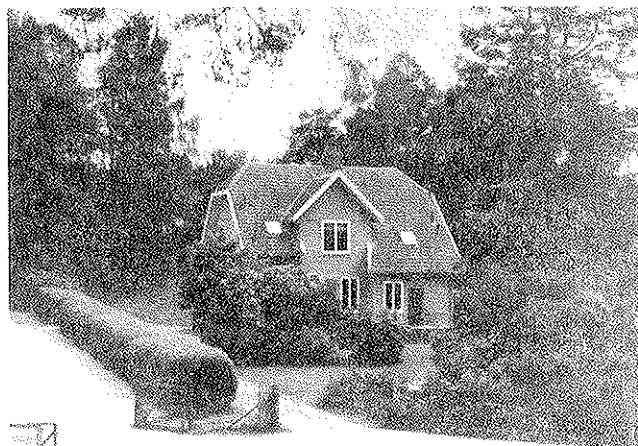
Kv Insatsen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (se sid 50)

Kv Inseplet 1, 2, 3, 4, 5, 6 (se sid 52)

Kv Inspirationen 10, 11, 12, 13, 14, 15 (se sid 51)

Kv Instrumentet 11-16, 18-23 (se sid 51)

Kv Intaget 1, 2, 3, 4, 5, 6 (se sid 51)

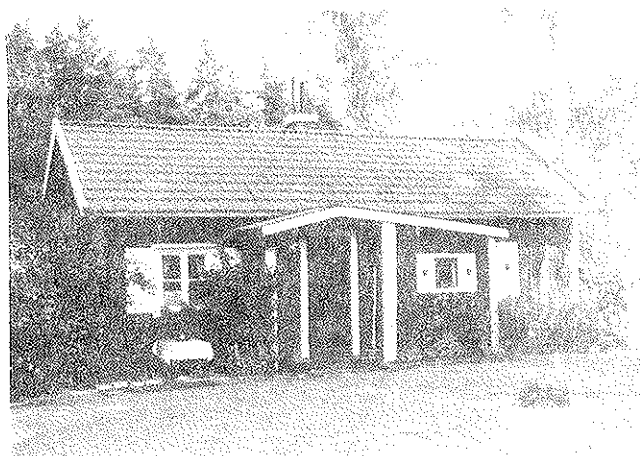
Lärarbostad

Stg 411

Norrahammarsvägen 67

Torp

Torpet kallas Sandkullen och skall ha hört till Kettilstorps gård. Byggnaden är uppförd i 1½ våning och liten rektangulär plan. Fasaden är klädd med rödfärgad lockpanel. Fönstren har fyra rutor. Stugan har en tillbyggd förstuga. Sadeltaket är klätt med tegel. På gården finns små uthus av yngre datum.

Mariebo

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Huvudsakligen stadsplanelades stadsdelen 1913 (se kap Stadsplaner). 1962 utvidgades och ändrades stadsplanen mot sydväst; kvarteren Oktaven, Odalmannen, Odlaren och Ovalen. Efterfrågan på tomter inom Mariebo hade stigit sedan det nya flygfälet Axamo tagits i bruk. Stadsarkitekt Bengt Palmberg och stadsplanearkitekt Carl Westerlund upprättade planförslaget. En ny utvidgning och ändring av planen i sydväst gjordes 1982. Utvidgningen omfattade kvarteren Omkretsen, Odalen och Odalbonden.

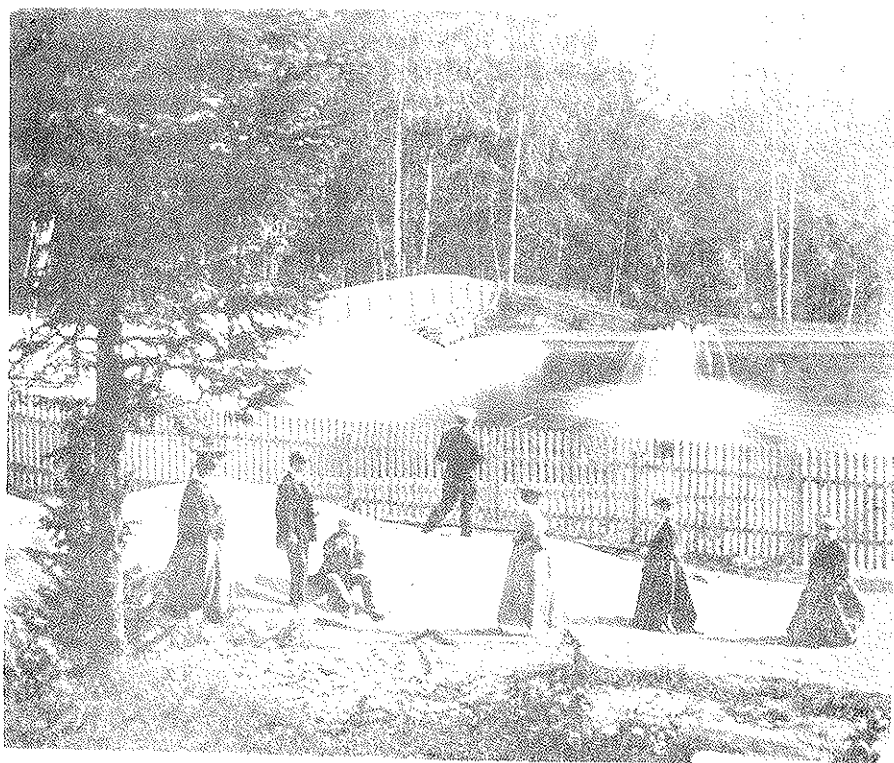
Området ovanför Åsenvägen, på gränsen mot Stadsparken , började bebyggas på 1910-talet. Byggnadsbeståndet utgjordes dels av enfamiljsvillor i snickeristil, dels av mindre egnahem. Idag består kvarteren företrädesvis av enfamiljsvillor byggda fram till 1980-talet. Många av de äldre husen är ombyggda, tilläggsisolerade med nya fasadmateriäl eller de har fått nya fönstertyper.

Kvarteren mellan Åsenvägen och Vattenledningsparken domineras av hyreshusbebyggelse uppförd på 1950- och 1960-talen. Det västra området av stadsdelen innehåller huvudsakligen villabebyggelse från 1910- till 1980-talet.

Vattenledningsparken

I anslutning till stadsdelen Mariebo är Vattenledningsparken belägen. Med industrialismens framväxt under 1800-talet kom stora inflyttningar till städerna att äga rum. Detta medförde behov av kollektiva tekniska tjänster. De moderna vattenledningsverken började att anläggas i Sverige på 1860-talet.

Jönköping blev år 1864 den tredje staden i Sverige att få ett vattenverk. Anläggningen hade aktualiserats i och med de stora koleraepidemierna som härjat i staden vid 1800-talets mitt. Stadens sanitära förhållanden var vid den tiden mycket otillfredsställande. Åsenverket anlades på höjderna sydväst om Jönköping. Vattenrätten förvärvades i Junebäcken. Likaså erhöles rätten att uppföra vattenverket på egendomen Åsens mark samt att på Åsens och Torpa ägor nedlägga ledningar. Vattentubsgatan på sydvästra Torpa erinrar om den gamla vattenledningens sträckning.

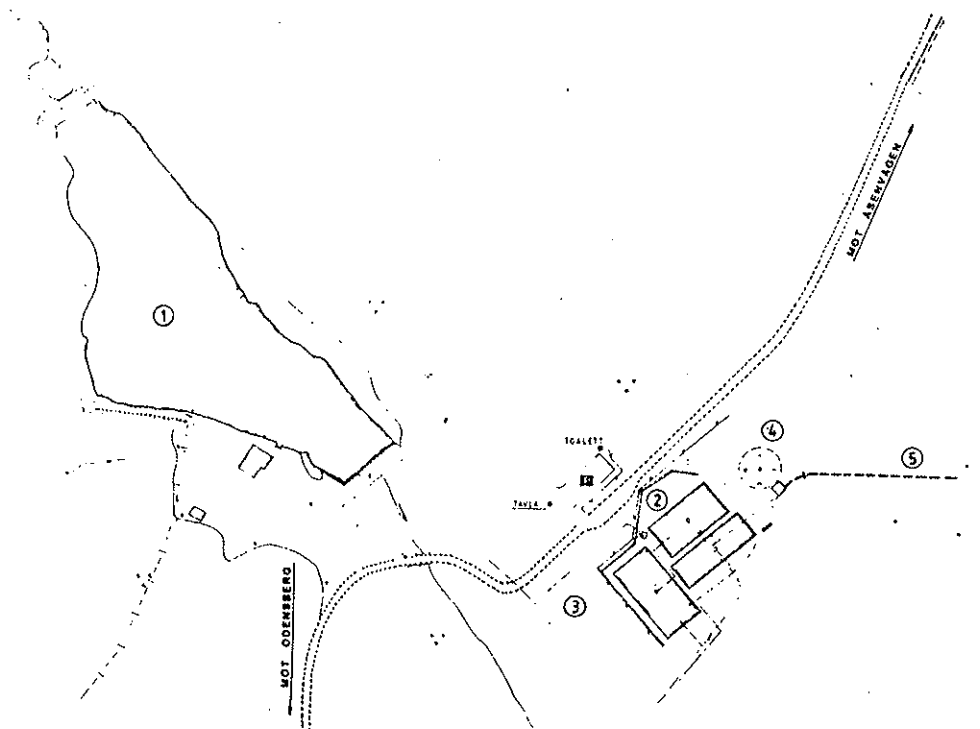

Motiv från Vattenledningsparken taget kort efter att anläggningen tagits i bruk 1864. Vattenledningsparken blev ett omtyckt utflyktsmål för jönköpingsborna.

Foto: NB Ögren Jönköping

Källa: Jönköpings läns museum

PLAN ÖVER ÅSENVERKET

BETECKNINGAR

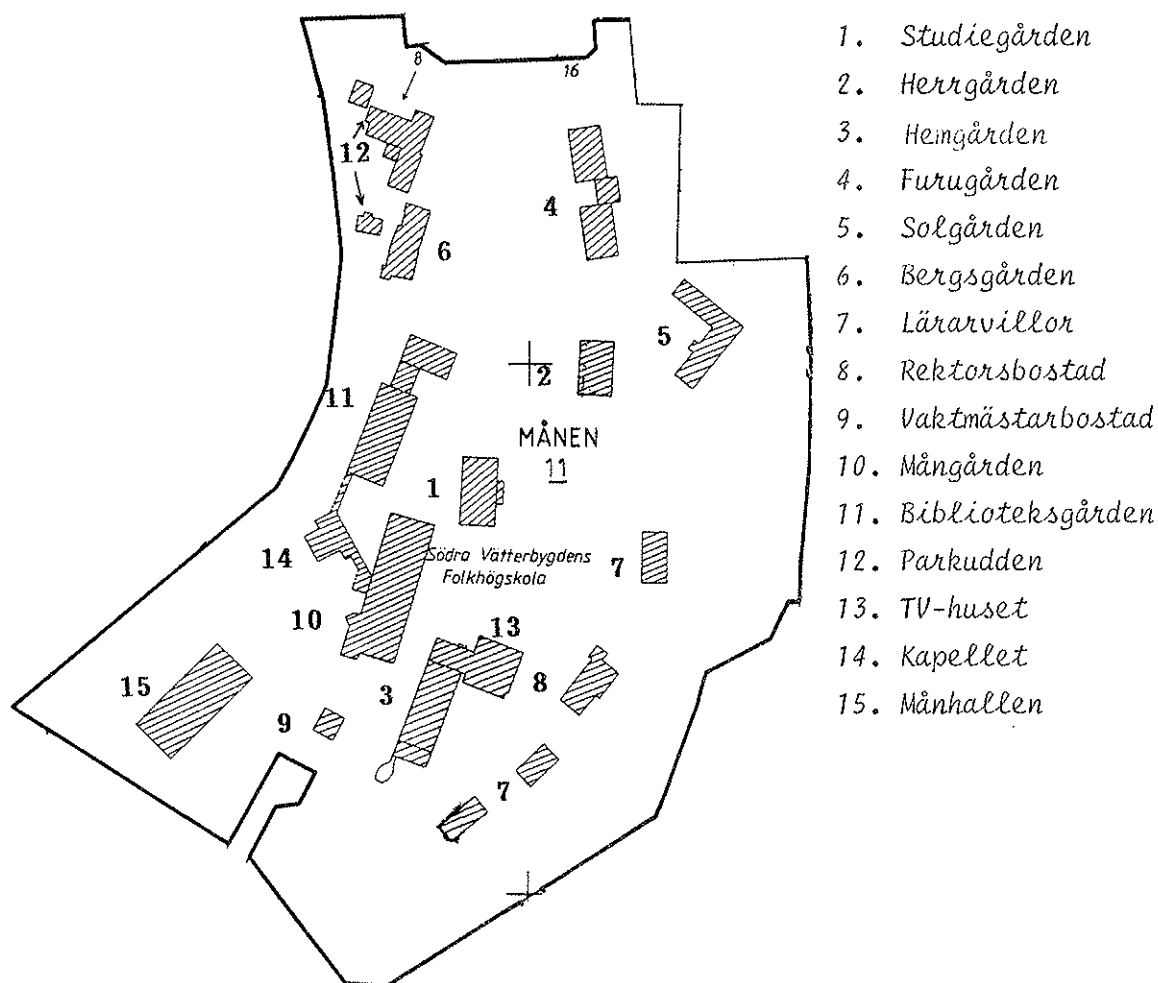
- ① UPPSAMLINGS DAMM
- ② FILTERDAMMAR
- ③ VATTENLEDNING
- ④ VATTENRESERVOAR
- ⑤ VATTENLEDNING TILL STADEN

Planritning över Åsenverket från 1985.
Gatukontoret Jönköpings kommun.

Södra Vätterbygdens Folkhögskola

Inom norra delen av stadsdelen är Södra Vätterbygdens Folkhögskola anlagd. Jönköpings Kristliga Folkhögskola grundades 1919. Huvudman och ägare är idag Svenska Missionsförbundet. Under skolans nio första år inrymdes verksamheten i lokaler inne i Jönköping. 1930 flyttades skolan till nuvarande kvarteret Månen, på höjderna sydväst om Jönköpings centrum. Ett litet sommarhem för Immanuelskyrkan fanns då redan inom området (Parkudden).

Den första byggnaden som uppfördes 1930 var Studiegården. Därefter byggdes elevhemmet Herrgården. Elevhemmen Hemgården, Furugården (arkitekt Carl Nyrén), Solgården (arkitekt Carl Nyrén) och Bergsgården (arkitekt Lars-Erik Skarrie) uppfördes 1938, 1950, 1972 respektive 1982. Lärarbostäderna, rektorsbostaden och vaktmästarbostaden uppfördes 1948 respektive 1960, 1945 och 1962 efter ritningar av Carl Nyrén. Administrationslokalen Mångården är ritad av Carl Nyrén och byggdes 1962. Byggnaden är nu (1987) under tillbyggnad. Arkitekt Carl Nyrén har även ritat Biblioteksgården, byggd 1979 och Kapellet uppfört 1984, dekoren är utförd av konstnären Åke Pallarp. Biblioteksgårdens grå betong är dekorerad med marmoreringsmålning utförd av Lars Abrahamsson och hans medarbetare Matti Nurmi. År 1973 köpte skolan privat- och representationsvillan Parkudden av Munksjö AB. Bostaden byggdes om och innehåller nu kurs- och konferenscentrum. TV-huset, intill Hemgården, uppfördes 1985 efter ritningar av Lars-Erik Skarrie. Skolans sporthall, Månhallen, invigdes 1983.

Kulturhistoriskt
värdefull stadsmiljö

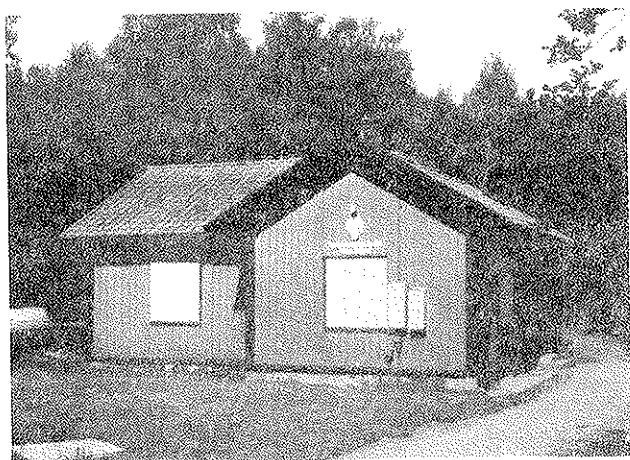
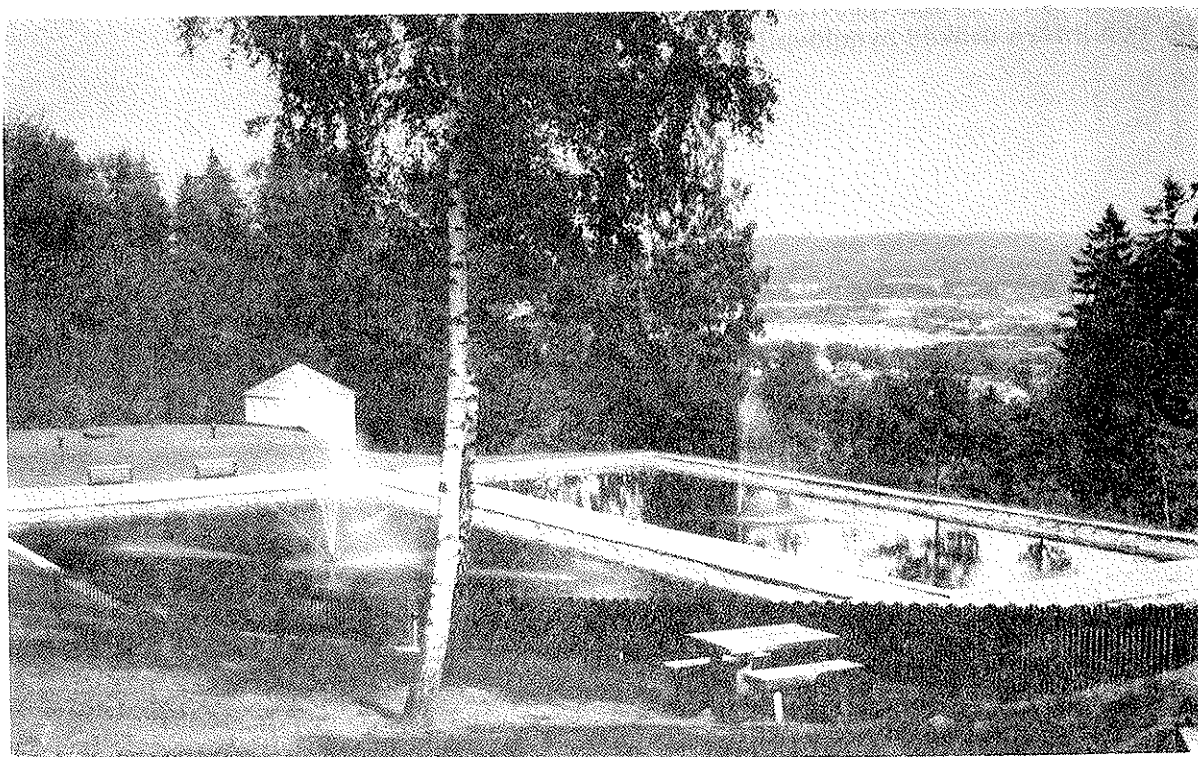
Kulturhistoriskt
värdefull byggnad

Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

Kvarteret KÄLLORNA 1:1, stg 1296, stg 1419 och stg 1444 samt angränsande delar av stadsägorna 1:5, 1:12, 1420, 1421 och Åsen 1:2
Vattenledningsparken - Åsenverket (se sid 56 och 57)

Anläggningsår: 1864

Anläggningen består av uppsamlingsdamm, tre filterdammar och en vaktstuga. Området har stora kulturhistoriska och miljömässiga värden. Jönköpings stad fick tidigt ett vattenverk (föregicks endast av Stockholm och Karlskrona 1861). Åsenverket är en välbevarad anläggning och en viktig representant för Sveriges teknikhistoria. Anläggningen bör skyddas genom områdesbestämmelser.

Vaktstugan är uppförd vid uppsamlingsdammen. Den har vinkelformad grundplan, byggd i en våning. Fasaden är klädd med rödfärgad locklistpanel, svarta knutar och vitmålade fönsterluckor. Huset har sadeltak täckt med rött tegel. Byggnaden hade tidigare ljusmålade fasad.

Kvarteret MÅNEN 11

Södra Vätterbygdens Folkhögskola (se sid 58)

Folkhögskolan började anläggas på 1930-talet. Därefter har nybyggnader och tillbyggnader kompletterat området. Arkitekterna Carl Nyrén och Lars-Erik Skarrie står för merparten av ritningarna.

Folkhögskolan består av skolbyggnader och elevbostäder, huvudsakligen med ljust putsade fasader, samt mindre träbyggnader (rektors- och lärarbostäder). Inom området finns även ett kapell.

Byggnadsbeståndet har tillkommit efterhand under flera årtionden. Byggnaderna är i de flesta fall uppförda efter ritningar av en och samme arkitekt; Carl Nyrén född i Hovslätt utanför Jönköping. Bebyggelsen på folkhögskolan ger således en god överblick av arkitekt Nyréns produktion fram till 1980-talet.

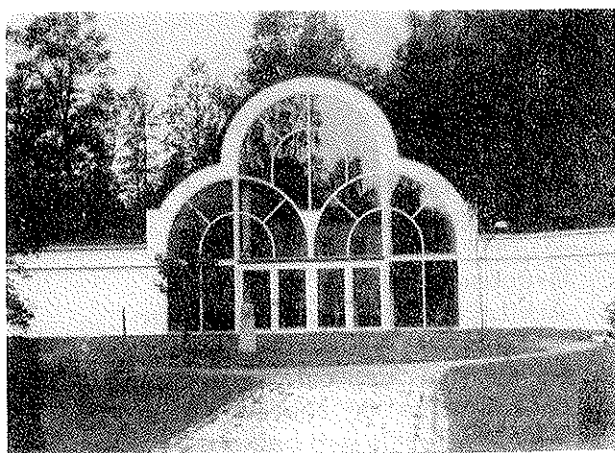
Bebyggelsen omfattar olika typer av byggnader; en- och flerbostadshus samt ett kapell som inte tillhör Svenska kyrkan. För att skydda samtliga byggnader föreslås bevakning vid bygglovprövning samt att vid tillfälle fastställa skyddsbestämmelser och införa utökad bygglovplikt i detaljplan.

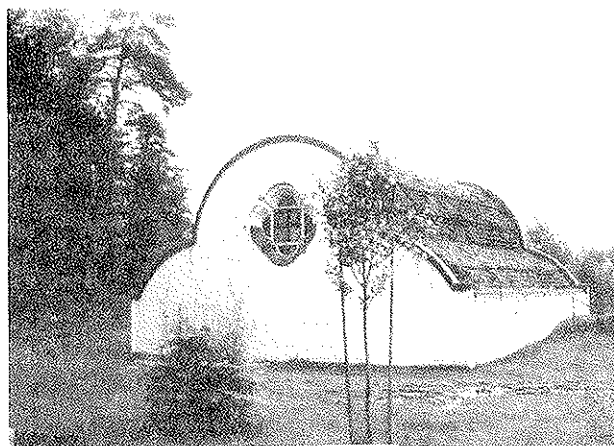
Studiegården

Herrgården

Kapellet från nordost

Kapellet från söder

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kv Källorna 1:1 (se sid 61)

Kvarteret Masken 7
Förborgsgatan 27

Byggnadsår: 1909

Byggnaden har källare och två våningar. Fasaden består av växelvisa fält med stående och liggande gulmålad fasspontpanel, vita knutar, lister och fönsterfoder. Den huvudsakliga fönstertypen är krysspöst med spöjsade överluffer. Huset har brutet och valmat tak, vilket är täckt med rött tegel.

Kv Masken 19
Förborgsgatan 21

Byggnadsår: 1910

Arkitekt: August Atterström

Bostadshus uppfört i 1½ våning med källare. Grundplanen är rektangulär. Huset har försetts med frontespis och balkong. Fasaden är klädd med vitmålad locklistpanel. Huset har krysspösfönster och perspektivfönster. Taket är brutet och täckt med svarta betongpannor.

Kv Masken 20
Förborgsgatan 23

Byggnadsår: 1913-1914

Arkitekt: Josef Burman, Jönköping

Bostadshus uppfört i 1½ våning med kvadratisk planform. Fasaden består av gulmålad locklistpanel med vita knutar och fönsterfoder. Huset är försett med frontespis och balkong. Byggnaden har krysspösfönster och sadeltak med valmade gavelspetsar. Taktäckningsmaterialet är rött tegel.

Kv Mejseln stg 878

Förborgsgatan 13

Byggnadsår: Omkring 1910

Ändringsritning 1913 av arkitekterna
Lewerentz och Stubelius, Stockholm
1913

Enfamiljsbostad uppförd åt redaktör Ivar Neuman vid Smålands Folkblad (1906-20). Huset har två våningar med källare samt rektangulär grundplan. Exteriören är nationalromantiskt utformad med brunfärgad stående panel och små kryssdelade fönster. På ritningen kallas huset stuga. Byggnaden har sadeltak täckt med rött tegel. 1926 byggdes burspråket på söderfasaden.

Kv Mänen 11 (se sid 62)**Kv Obygden stg 659**

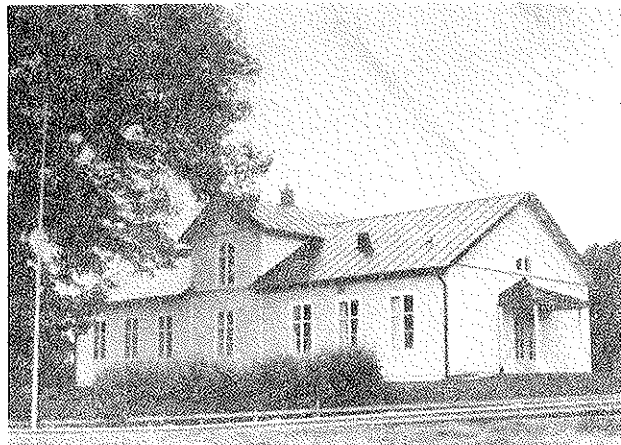
Åsensvägen 81

Mariebokyrkan

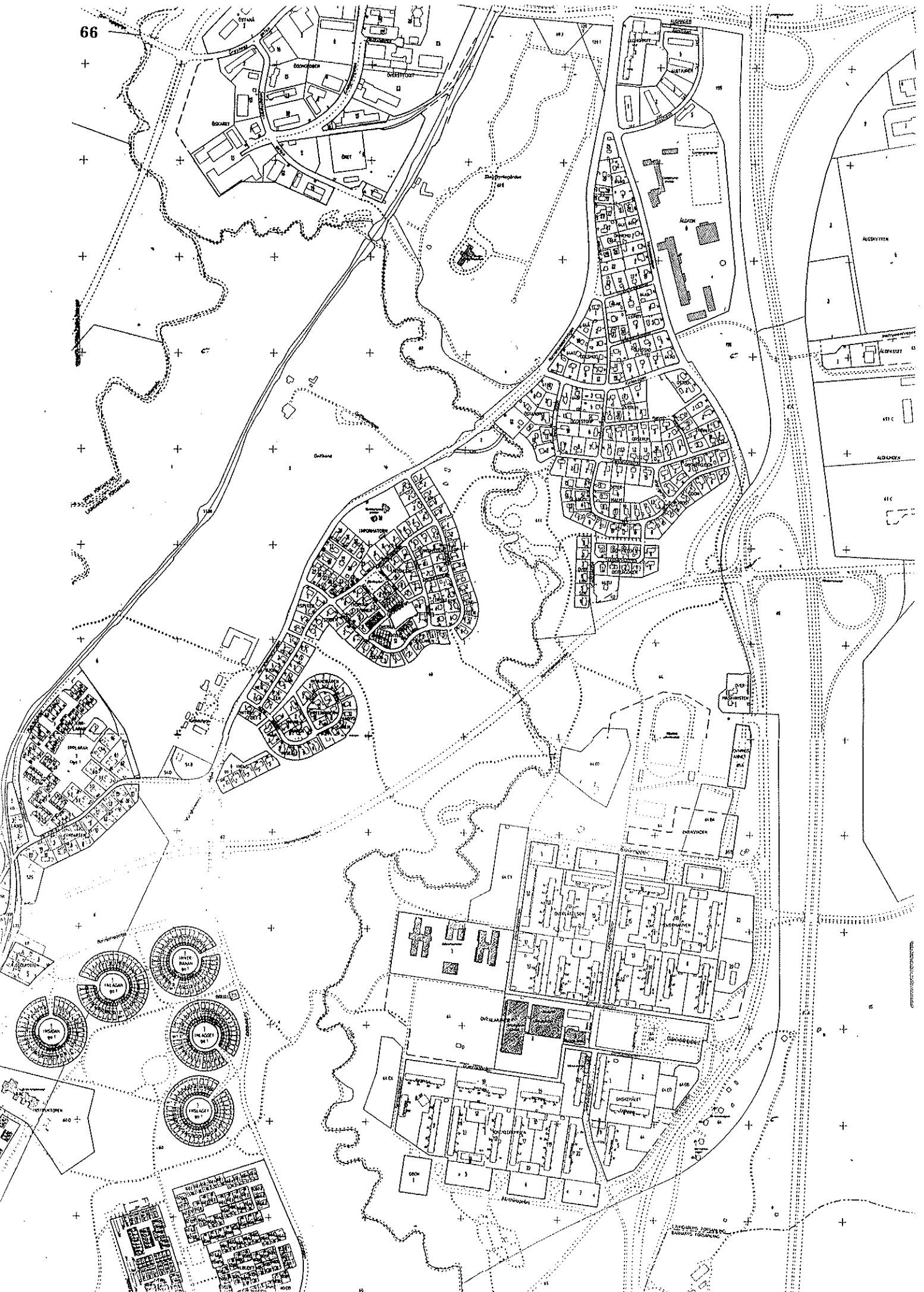
Immanuelsförsamlingen

Byggnaden är flyttad från Dunkehalla och invigdes på Mariebo 1905. Innan dess fungerade huset som Dunkehalla missionshus. Kyrkobyggnaden genomgick renovering och ombyggnad i slutet av 1960-talet. Kyrkan renoverades återigen 1983, då även byggnadens västra del byggdes till (partiet med tre fönster och entrédel). Tidigare var ingången förlagd åt söder. Övervåningen tjänstgjorde förr som vaktmästarebostad.

Kyrkobyggnaden är uppförd i 1½ våning och rektangulär planform. Huset är försett med frontespis. Ingången är förlagd till en av gavlarna och har skärmtak. Fasaden är klädd med gråfärgad liggande och stående fasspontpanel, vita knutar och fönsterfoder. Fönstren har två lufter med sex rutor. Sadeltaket är täckt av svart falsplåt.

Stg 1:5, 1:12, 1296, 1419, 1420, 1421, 1444 och
Åsen 1:2 (se sid 61)

Gamla och Nya Råslätt

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

En smal sträng mark nordväst om Norrahammarsvägen inom Gamla Råslätt, ingick i 1913 års stadsplanläggning (se kap Stadsplaner).

Stadsplanen ändrades och utvidgades söderut under 1940-, 1950- och 1960-talen. Marken tillhörde tidigare Strömsbergs säteri. Den sista förändringen mot söder gjordes 1967. Det var vid den tiden stor efterfrågan på tomtmark inom området. Utvidgningen omfattade kvarteren Ömheten, Överlotsen och Östergöken. Planförslaget upprättades av stadsarkitekt Bengt Palmberg och stadsplanearkitekt Carl Westerlund.

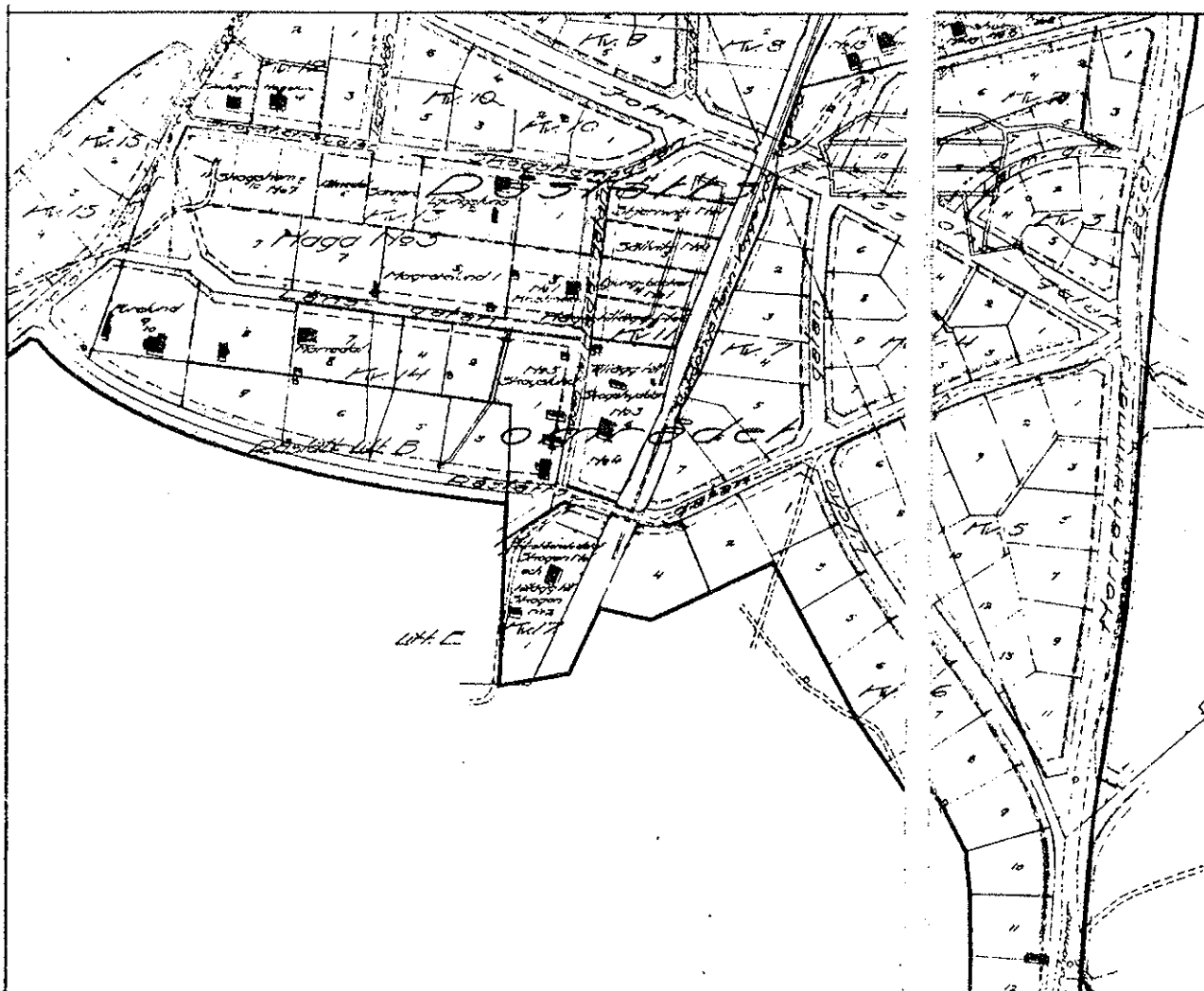
Redan innan Gamla Råslätt stadsplanerades hade förstadsbildning börjat växa fram på Strömsbergs mark. Områdets norra del, fram till Kyrkovägen, bebyggdes med egnahemspräglad bebyggelse under 1900-talets första decennier. Bebyggelsen är numera uppblandad med bostäder från 1930-talet till 1970-talet. Kvarteren mellan Kyrkovägen och Grenadjärgatan innehåller också huvudsakligen enfamiljsvillor från perioden 1930-1970. Områdets sydligaste kvarter består av villor från 1950-, 1960- och 1970-talen.

Hyreshusen inom kvarteren Älghornet och Älgtjuren byggdes 1963 respektive 1961. Ljungarumsskolan, norra delen uppfördes omkring 1949, den södra skolbyggnaden uppfördes 1967 efter ritningar av Carl Grandinsson och Gunnar Lené i Stockholm.

Strax söder om stadsdelen, på södra sidan om Norrahammarsleden, finns en fast fornlämning (fornlämning nr 17, Ljungarums sn). Platsen kallas Dödskalleshöjden och är ett torvtäckt gravröse från bronsåldern. Omedelbart sydost om korsningen Värnamovägen - Kyrkvägen finns ett bevarat gränsmärke (fornlämning nr 18, Ljungarums sn). Märket kallas "fem-stena-rör" och markerar gränsen mellan Strömsbergs och Råslätts ägor.

Gränsmärket "fem-stena-rör" på Gamla Råslätt.
Foto juli 1988.

Del av plankarta över Jönköpings stads yttre områden upprättad 1916 av stadsingenjören Einar Adéll, efter 1913 års stadsplanläggning. Stadsingenjörskontoret, Jönköpings kommun.

Skogskyrkogården

I anslutning till stadsdelen är Skogskyrkogården anlagd, nordväst om bebyggelsen. Kyrkogården är belägen i ett ursprungligt barrskogsområde. Förutom villabebyggelse omges den av industribebyggelse samt skogs- och kärrmarker. Markområdet inköptes 1937 och invigdes 1941. Arkitekt Olof Hult utformade kyrkogården. De givna naturförutsättningarna med småkuperad terräng, barrskog och ett mindre lövskogsområde gav grunderna till planläggningen. Kyrkogården har utvidgats i sydvästra delen på 1970-talet.

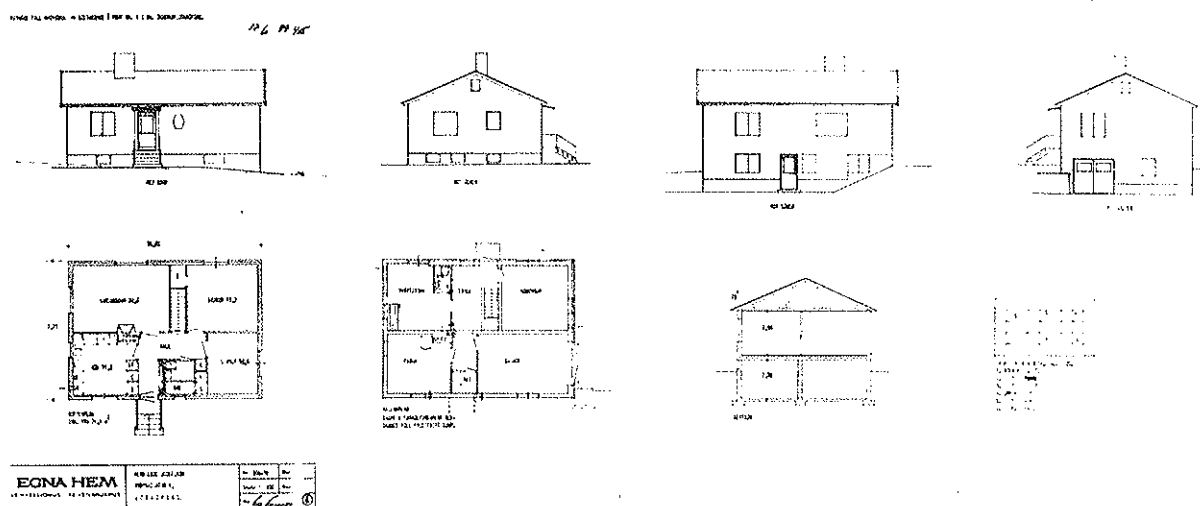
1941 beslutades att uppföra kapell och krematorium på Skogskyrkogården. Byggnaderna ritades av Lars Israel Wahlman och Jan Wahlman. Lilla Skogskapellet invigdes 1947 och Stora Skogskapellet 1958.

Inom Skogskyrkogårdens område, strax nedanför Skogskapellet, finns ett soldatorp.

Småhusbebyggelse

Kvarteren söder om Kyrkovägen och norr om Grenadjärgatan bebyggdes med enfamiljshus på 1950-talet. Inom kvarteren Öggestorp och Örserum finns en särskild hustyp uppförd åren 1956-59. Till skillnad mot den närmare femton år äldre småhusbebyggelsen på Gräshagen försågs denna med tegelfasader. Majoriteten av byggnaderna är tillverkade av AB Myresjöhus-AB Vetlandahus och WST-HUS i Forserum.

Myresjöhus:s trähustillverkning utvecklades ur en såg med avsättningssvårigheter. År 1927 inleddes tillverkningen av monteringsfärdiga hus. Bröderna Einar och Berth Järnland förvärvade företaget 1949. Konkurrenten AB Egna Hem Vetlandahus införlivades 1957.

Nybyggnadsritning, kvarteret Örserum 4, år 1959.
Stadsarkitektkontoret, Jönköpings kommun.

Nya Råslätt

En kilometer söder om Gamla Råslätt anlades nya Råslätt på 1960-talet. Under 1950-talet och början av 1960-talet fanns det fortfarande behov av nya lägenheter i Jönköping. Stadens styrande räknade med en fortsatt befolkningstillväxt. Man beslutade således att bygga ett nytt bostadsområde. Detta trots att flera områden med nya lägenheter stod klara (Gräshagen, Österängen och Ekhagen).

År 1955 köpte Jönköpings stad jordbruksfastigheten Råslätts gård för 800 000 kr. Egendomens totala areal uppgick till drygt 100 hektar, fördelad på åker, äng och skogsmark.

Stiftelsen Vätterhem fick ansvaret för byggnationen av hela Råslätt, enligt ett principbeslut fattat av drätselkammaren 1964. Byggnads AB Harry Sjögren utsågs till huvudleverantör och ansvarig arkitekt blev Lars Stalin. Byggnationen sattes igång 1966 och samtliga lägenheter stod färdiga 1972. För att snabbt kunna genomföra projektet användes en industriell byggnadsmetod. Det i sin tur förutsatte att projektet fick stor omfattning. Med ett industriellt byggande kunde även statliga lån från en extra bostadsbyggnadskvot erhållas. Industriellt byggande innebär att prefabricerade standardelement levereras till byggplatsen. Där monteras de ihop till olika huskroppar.

Bebyggelsen på Råslätt koncentrerades till en relativt liten yta. Därmed kunde området bli bilfritt samtidigt som gångavstånden till bilparkeringarna inte blev för långa.

Hyreshusområdet Råslätt, juni 1988.

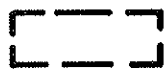
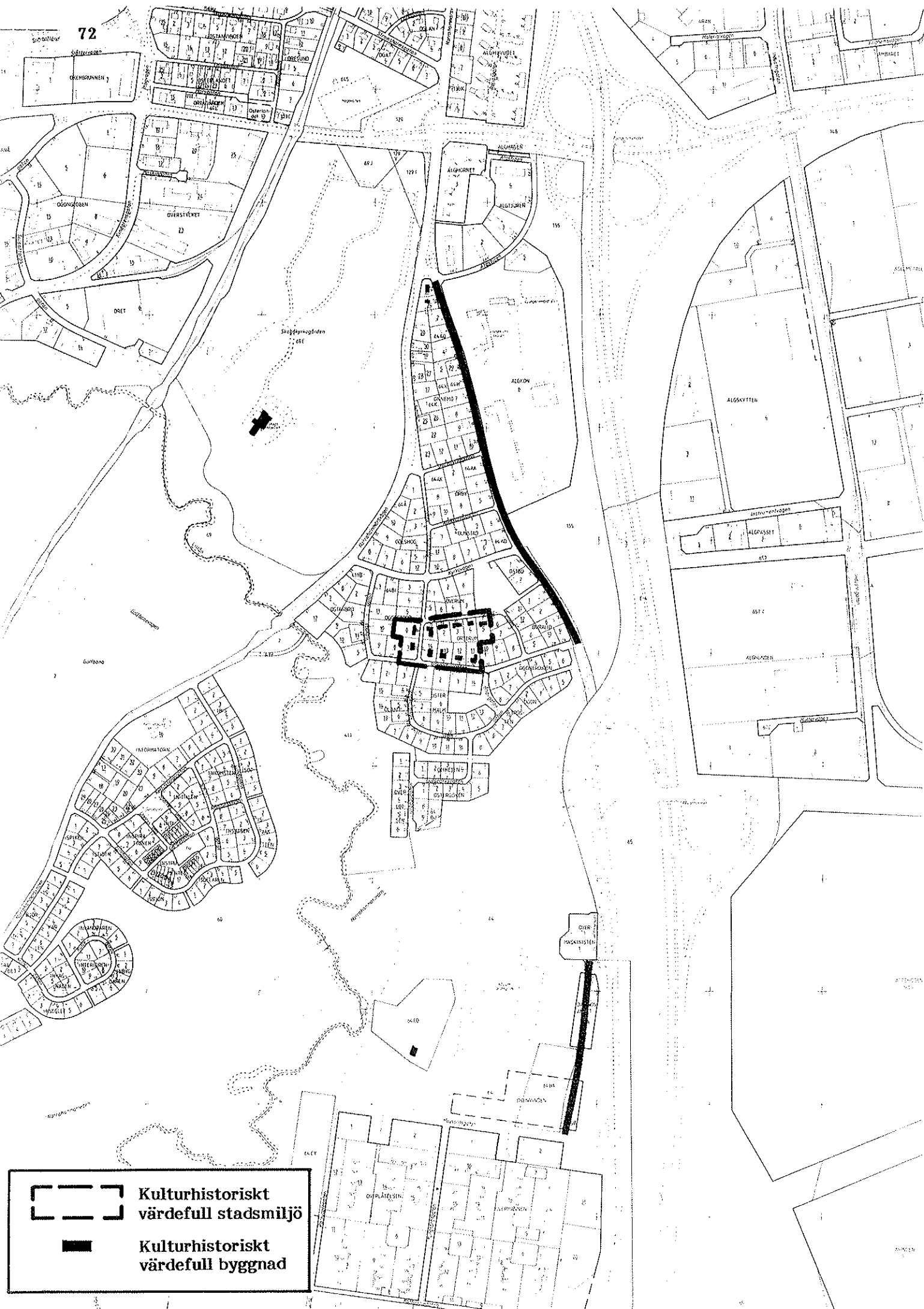
Statarbyggnad (numera riven) på Råslätts gård.

Foto: S. Sm. 1956

Källa: Jönköpings läns museum

Råslätts gård

Nordväst om det nya bostadsområdet är den gamla gården Råslätt belägen. Ursprungligen var gården en utgård under Strömsbergs säteri. När Jönköpings kommun köpte fastigheten uppgick den totala arealen till 102 hektar, därav 45 hektar åker, resten skogs- och ängsmark. Under andra hälften av 1800-talet anställde Strömsbergs ägare, von Strokirch, en tysk jägmästare vid namn Herman Gadamér (1818-1885). Gadamér anlade en skogsskola och menageri på Råslätts gård. År 1916 köpte lantbrukaren Sven G Svensson fastigheten. Ett år senare lät Svensson uppföra den nuvarande mangårdsbyggnaden. Samtidigt revs den gamla huvudbyggnaden.

Kulturhistoriskt
värdefull stadsmiljö

Kulturhistoriskt
värdefull byggnad

Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

73

Kvarteren ÖGGESTORP 6, 7 och ÖRSERUM 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14

Småhusbebyggelse längs Råslättsvägen, Tallrisvägen och Grenadjärgatan. Bakom husen ligger trädgårdar. De omkringliggande kvarteren består också av enfamiljshus med huvudsakligen tegelfasader. Området är bebyggt med en ofta förekommande typ av tegelklädda småhus från 1950-talet. Huvudparten är uppförda efter typritningar från småländska trähusfabrikanter. Byggnaderna skyddas lämpligen genom bevakning vid bygglovprövning. De omgivande husen överensstämmer i struktur, volym och material. Byggnaderna har ett miljömässigt värde genom att de inte bryter mot områdets traditionella bebyggelsemönster. Förändringen av dessa hus bör utföras varligt.

Kv Öggestorp 6, 7

Råslättsvägen 18-20

Byggnadsår: 1958

Arkitekter: AB Myresjöhus-AB Vetlandahus (6), Simon Holm, Värnamo 1958 (7)

Kv Örserum 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14

Tallrisvägen 7-15, Grenadjärgatan 12-16, Råslättsvägen 21

Byggnadsår: 1956-59

Arkitekter: AB Myresjöhus-AB Vetlandahus (1-5, 11-12), WST-hus, Forserum (13), Olle Wallin, Jönköping 1956 (14)

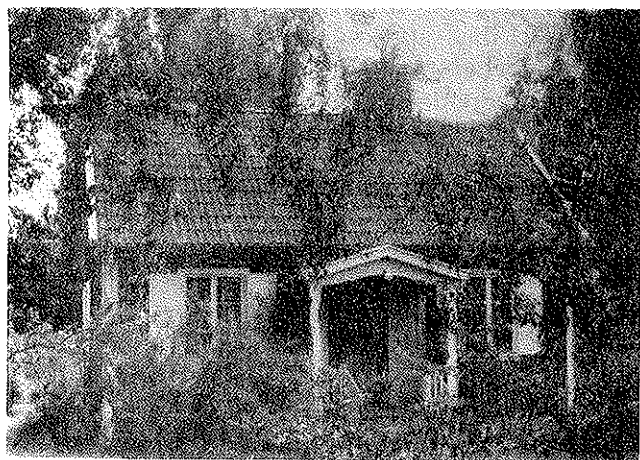
Enfamiljsbostäder uppförda i en våning med källare och rektangulära planformer. De har tegelfasader samt tvåluftsfönster eller perspektivfönster. Sadeltaken är täckta av rött tegel eller bruna betongpannor. Under 1960-talet uppförde många av ägarna garage, fristående eller sammanbyggda med bostadshusen. Vissa av husen har påbyggda verandor eller någon annan tillbyggnad.

Kv Örserum 4 och 5

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

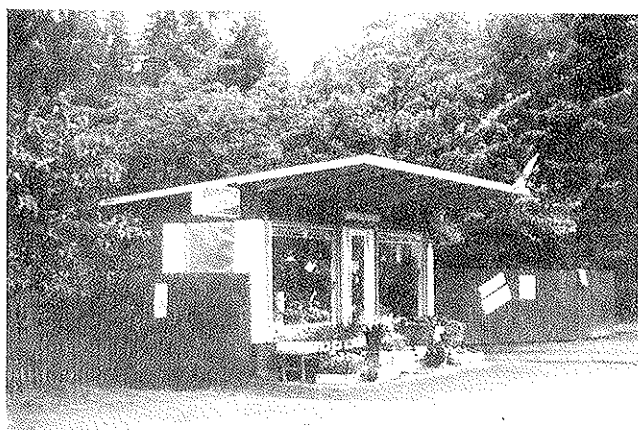
Kv Öggestorp 6, 7 (se sid 73)

Kv Önnemo 24
Värnamovägen 28

Byggnadsår: 1922
Arkitekt: John Snygg, Jönköping

Bostadhus i en våning, källare och vind samt liten rektangulär planform. Huset har rödfärgad träfasad, spröjsade fönster och sadeltak.

Kv Önnemo 31
Värnamovägen 2 A
Blomsterkiosk

Byggnadsår: 1958
Arkitekt: John Snygg

Liten rektangulär byggnad i ett plan. Fasaden är klädd med grönmalad liggande panel. Norra fasaden upptas av stora skyltfönster. Byggnaden har pulpettak. Bakom affärsbyggnaden är ett växthus uppfört (1962).

Kv Örserum 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14 (se sid 73)

Stg 64 CO
Råslätts gård (se sid 71)

Byggnadsår: Mangårdsbyggnad 1917

Mangårdsbyggnaden är uppförd i två våningar med rektangulär grundplan. Fasaden är symmetriskt utformad med betonad mittaxel i form av frontespis, veranda och balkong. Fasaden är klädd med gul locklistpanel med vita knutar och fönsterfoder. Huset har krysspöfönster med spröjsade överluffer. Sadeltaket har valmade gavelspetsar täckt med rött tegel.

Stg 69 E

Skogskyrkogården (se sid 68)

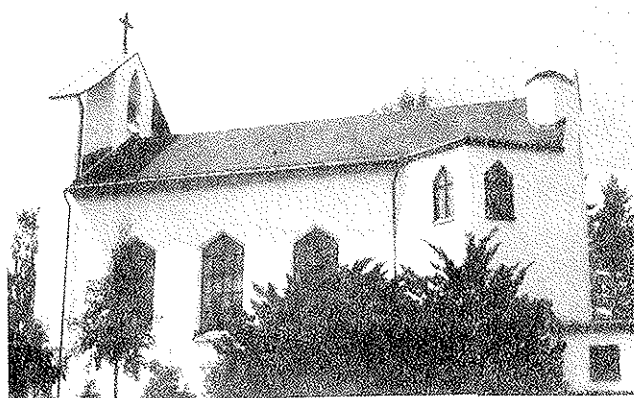
Byggnadsår: Lilla Skogskapellet 1947

Stora Skogskapellet 1958

Arkitekt: Kyrkogård Olof Hult

Kapell L I Wahlman och J Wahlman

Kapellet är en vitfärgad stenbyggnad med klocktorn. I Stora Skogskapellet finns en stor absidmålning av professor Sven Erixon.

Stora Skogskapellet

Lilla Skogskapellet

Gamla Riksväg nr 1

Värnamovägen

Sträckan från Älgstigen till Grenadjärgatan samt en sträcka om ca 200 meter söder om kvarteret Övermaskinisten fram till Havsörnsgatan. Vägsträckorna är fortfarande belagd med huggen gatsten och utgjorde tidigare riks 1:an söderut. Sträckningen av nuvarande E4 anlades under 1950- och 1960- talen (Österängen - A6 1959, A6 - Röde Påle 1967).

Torpa villastad

BEBYGGELSENS OCH STADSPLANENS FRAMVÄXT

Under 1900-talets första decennium uppstod bebyggelse utanför Jönköpings sydvästra stadsgräns. Småhusbebyggelse uppfördes på tomter som avstyckats från egendomen Torpa i Ljungarums kommun. År 1910 inkorporerades emellertid Ljungarum med Jönköping. Södra kvarteret (området mellan Kungsgatan och Torpagatan) fick en ny stadsplan 1912, upprättad av stadsingenjören Einar Adéll. Stadsplaneutvidgningen mot söder innefattade även delar av det inkorporerade Ljungarum. Därmed kunde Torpa villastad växa fram under myndigheternas kontroll. Delar av Torpa villastad ingick således i 1912 års stadsplan, återstoden stadsplanelades 1913 (se kap Stadsplaner).

Torpa villastad omfattar byggnader från huvudsakligen 1910- till 1940-talen. Merparten av husen är små en- till tvåfamiljsbostäder med sparsamt utformade exteriörer. Bland dessa byggnader finns även större och mer påkostade villor; försedda med t ex burspråk och torn. Några av dessa byggnader inreddes till endast en bostadslägenhet. Tomterna är relativt stora. Kvarterens inre bildar ofta sammanhängande enheter med fruktträd, låga buskar och häckar, trots staketen som markerar tomtgränserna. Bebyggelsen och trädgårdarna ger en sammanhållen karaktär med miljömässigt värde. Hyreshus finns uppförda i områdets nordvästra del. Kvarteren söder om Torpagatan, i gränslinjen intill Södra kvarterets hyreshusområde, ligger tvåfamiljshus. De är uppförda omkring 1940 i funktionalistisk stil. Byggnaderna utgör ett övergångsområde mellan Torpa hyreshuskvarter och småhusbebyggelsen söder om Torpaplan.

Utsikt mot Torpaområdet vid Junebäcken.

Foto: Knut Björklingson

Källa: Jönköpings läns museum

Egnahemsbebyggelse

Inom Torpa villastad finns några av de vanligaste varianterna av egnahem. Husen är byggda på 1910- 1930-talet. Hustyperna har inspirerats av den äldre egnahemsarkitekturen.

Hustyp 1

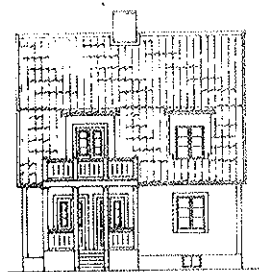
Uppförd i 1½ våning med källarvåning. Huset har trästomme och kryssdelad kvadratisk grundplan. Fasaden är klädd med locklistpanel eller lockpanel, även reveterade fasader förekommer. Fönstren har två lufter med spröjsade rutor. Taket är brutet och täckt med tegel.

Hustyp 2

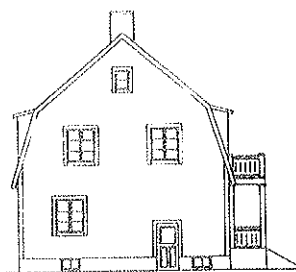
En variant av typ 1. Skillnaden är att denna typ har sadeltak.

Hustyp 3

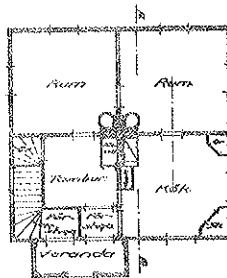
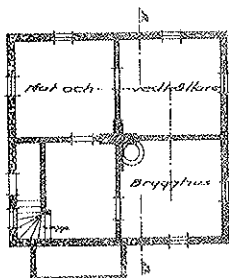
Uppförd i 2 våningar med källarvåning. Huset har trästomme och kryssdelad kvadratisk planform. Fasaden är klädd med träpanel eller revetering. Fönstren har två lufter med sex rutor. Sadeltaket är täckt med tegel, även valmat tak förekommer.

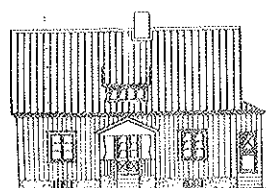
Fasad mot öster

Fasad mot väster

Typ 1
Kv Majoren 11

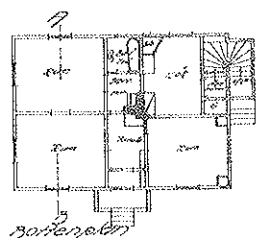

Fasad mot öster

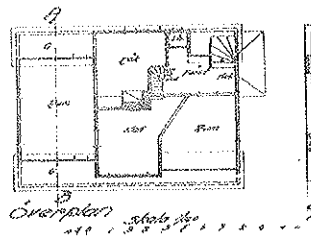

Fasad mot väster

Fasad mot söder

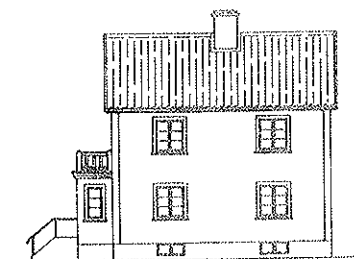

Bakgården

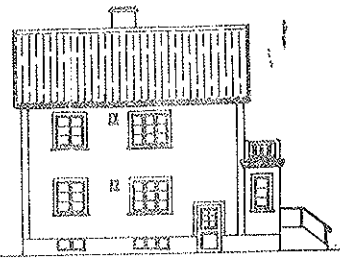

Svängplan, skala 1:500

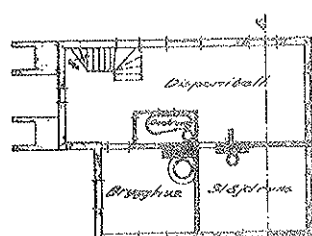
Typ 2
Kv Napoleon 3

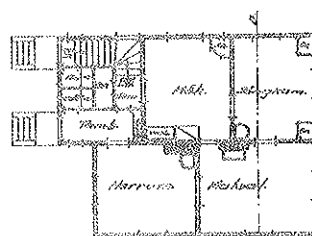
Fasad mot sydöst

Fasad mot nordöst

Plan av köllaren

Plan av 18 vån.

Typ 3
Kv Natunael 6

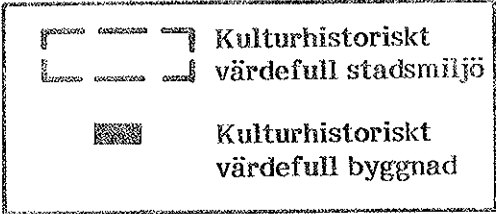
Torpa herrgård

Torpa herrgård är områdets huvudfastighet, varifrån villatomter avstyckats. Mangårdsbyggnaden kan härröra från slutet av 1700-talet. Gården beboddes av hovrättsrådet Thor August Odencrants (1782-1829) och dennes familj. Efter första hustrun Hillevi Posses död 1810, företog T A Odencrants en längre resa i England. Väl hemkommen lät han uppföra en ny huvudbyggnad efter engelsk arkitektur, vilken stod klar 1812 (ev påbyggdes det befintliga huset med en våning). T A Odencrants gifte om sig 1814 med Carolina Fleetwood. De fick tillsammans en dotter och sonen Thor Hartvig (1817-1886), sedermera härads-hövding. Thor Hartvig Odencrants var en av initiativtagarna till bildandet av Jönköpings Traktatsällskap 1853. Organisationen ombildades 1860 till Jönköpings Missionsförening.

Under åren 1938-1975 ägde Jönköpings kommun Torpa herrgård. Byggnaden fungerade då delvis som pensionärshem. År 1980 övergick ägandet till Lewi Petrusstiftelsen.

*Torpa herrgård omkring 1900. Flyglarna som finns idag, har ännu inte påbyggts.
Foto: Knut Björklingsson
Källa: Jönköpings läns museum*

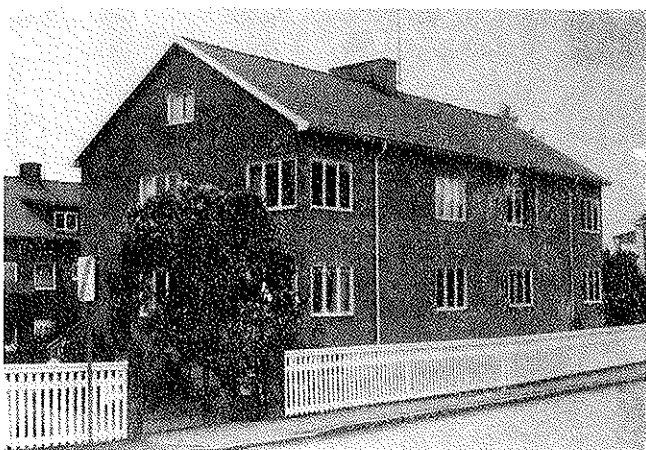
Områden av kulturhistoriskt och miljömässigt värde

Kvarteret PIONEN 3-5, 7-9, 11-13

Tre flerfamiljshus uppförda i två våningar och källare samt rektangulära planformer. De är placerade längs Spikhammargatan. Ingångarna är förlagda till gårdssidorna, placerade i vart hörn av långsidorna. Husen innehåller två lägenheter per våning. Exteriören har symmetrisk uppbyggnad och några av husen är försedda med klassicistiska detaljer, såsom rusticerade hörnkedjor och halvmåneformade takfönster. Fasaderna är spritpusade i ljusa färger. Fönstren består av två lufter, två lufter spröjsade med sex rutor eller krysspöst med spröjsade överlufter. Taken är valmade, ett är brutet, samt täckta med rött tegel.

Byggnaderna utgör en enhetlig bebyggelselinje längs Spikhammargatan. Husen är likartade utformade vad beträffar struktur, volym och material. Kvarteret Pionen 3-5 har väl anpassats till de äldre husens grundform men med 1930-talets formspråk vad gäller detaljerna (t ex fönstertypen). Som skydd för området föreslås bevakning vid bygglovprövning.

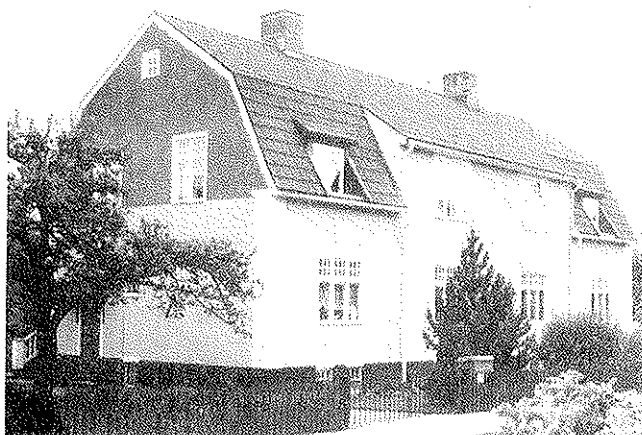
Längs Spikhammargatan finns ytterligare byggnader av samma typ, som de tre ovan, men här har förändringar av husen genomförts. De ombyggda husen har dock ett miljömässigt värde genom att de inte bryter mot gatans traditionella bebyggelsemönster. Vidare förvanskningar av dessa byggnader bör undvikas.

Kv Pionen 3-5
Spikhammargatan 4-6
Byggnadsår: 1938
Arkitekt: Ingerfeldt

Kv Pionen 7-9
Spikhammargatan 8-10
Byggnadsår: 1920-tal

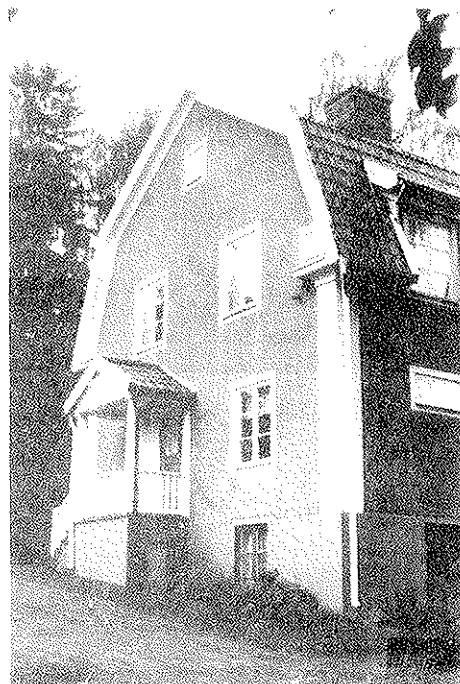
Kv Pionen 11-13
Spikhammargatan 12-14
Byggnadsår: 1921
Arkitekt: August Atterström

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Kv Majoren 6
Björkstigen 10

Byggnadsår: 1921
Arkitekt: Henning Engdahl, Jönköping 1921

Bostadshus uppfört i 1½ våning och källare. Inred-
des till en lägenhet per våning. Fasaden består av
beige spritputs med vita slätputsade knutar och
fönsteromfattningar. Huset har frontespis. Föns-
tren har två lufter med sex rutor. Taket är brutet
och täckt med rött tegel.

Kv Majoren 8
Björkstigen 14

Byggnadsår: 1919, tillbyggt i väster 1922
Arkitekt: Henning Engdahl, Jönköping 1919

Enfamiljsbostad i 1½-2 våningar och rektangulär
planform. Fasaden är spritputsad i lejongul färg
med slätputsade vita knutar. Huset har frontespis
och burspråk. Fönstren har två lufter och är
spröjsade med sex rutor. Taket är brutet och
täckt av rött tegel.

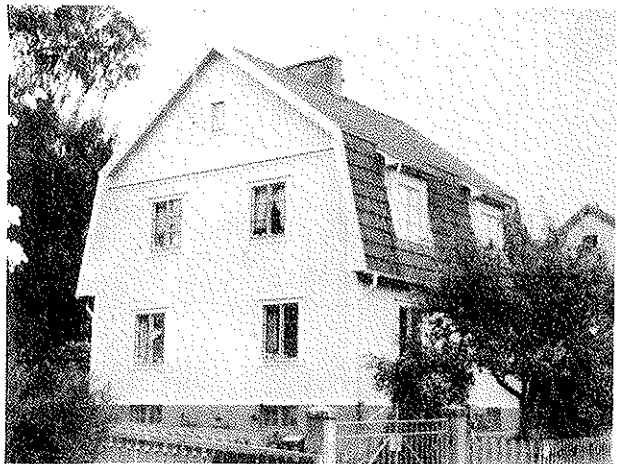

Kv Majoren 10
Presidentgatan 25

Byggnadsår: 1926
Arkitekt: Alvid Ingerfeldt, Jönköping 1926

Bostadshus uppfört i två våningar med kryssdelad
plan och en lägenhet per våning om 3 rum och
kök. Källarvåningen var ursprungligen avsedd som
butikslokal med lager och brygghus. Huset har gul
slätputsad fasad, tvåluftsfönster med sex rutor
och bruna bågar. På sadeltaket ligger rött tegel.

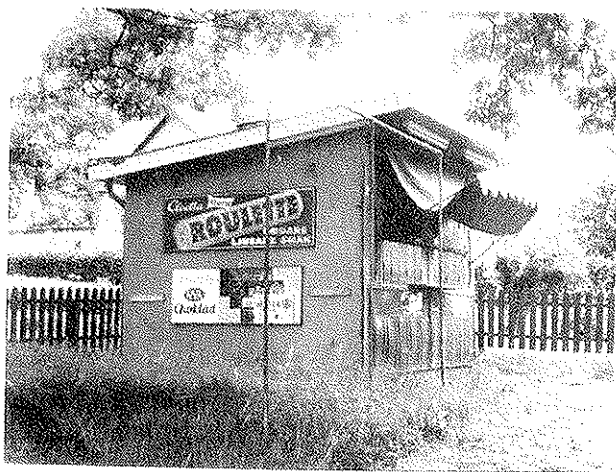
Kv Majoren 11

Presidentgatan 23

Byggnadsår: 1922

Arkitekt: Alvid Ingerfeldt, Jönköping 1922

Bostadshus byggt i 1½ våning med källare och kvadratisk, kryssdelad plan. Huset försågs ursprungligen med 2 rum och kök per våning. Fasaden är klädd med ljus gulmålad locklistpanel, vita knutar och fönsterfoder. Fönstertypen är tvålufts med sex rutor samt med grönmålade bågar. Taket är brutet och försett med rött tegel och takkupor.

Kv Makrillen 1

Hemstigen 8

Kioskbyggnad

Kiosken är placerad utanför kv Makrillen 1:s staket. Fasaden består av gulmålad stående panel med rödmålade luckor framför försäljningsfönstret. Gröna markiser är placerade ovanför fönstret. Byggnaden har pulpettak.

Kv Masen 7

Gröna gatan 49

Torpa prästgård

Byggnadsår: 1930

Arkitekt: John Snygg

Enfamiljvilla med 1½ våning och källare samt rektangulär planform. Byggnaden har beige slätputsad fasad. Den är symmetriskt och klassicistiskt utformad. Mittaxeln markeras av frontespis och balkong. Rusticerade hörnkedjor avslutar fasaden. Fönstren har två lufter med sex rutor. Det valmade taket är täckt med rött tegel.

Kv Melonen 5
Björkstigen 7

Byggnadsår: 1934
Arkitekt: Oskar Öbergs Ritkontor 1933

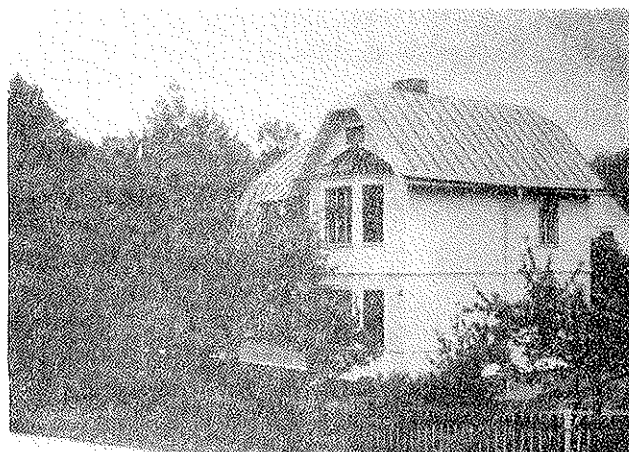
Enfamiljsbostad i två våningar med rektangulär planform. Villan är symmetriskt och funktionalistiskt utformad. Fasadbeklädnaden består av spritputs i gråbeige nyans. Fönstren har två luftar och grönmålade bågar. Taket är valmat och täckt med rött tegel.

Kv Minerva 2
Bäckgatan 3

Byggnadsår: 1910

Byggnaden är utformad i snickeristil och uppförd i två våningar. Växelvisa fält med stående och liggande panel delar in fasaden, som är cremefärgad med vita knutar, lister och fönsterfoder. Fönstren är av krysspостtyp och brunmålade. Sadeltaket har valmade gavelspetsar och är klätt med brun falsplåt. Huset försågs vid uppförandet med en lägenhet per våning. En tillbyggnad vid västra fasaden uppfördes 1936. Den inreddes till två små rum.

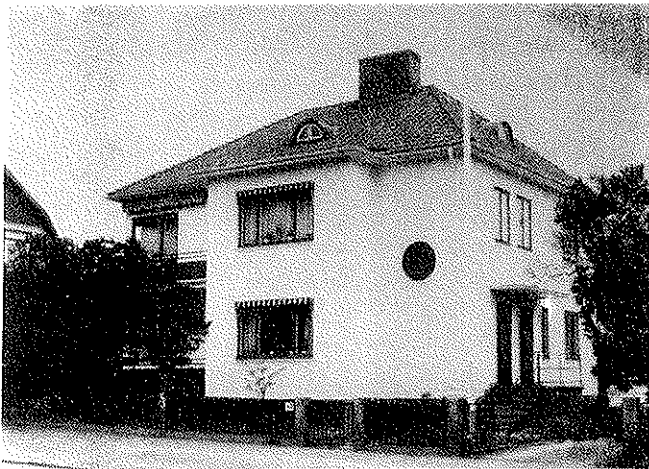
Kv Ministern 3, 4, 7 och Mullvaden 1, 2, 4
Grängsgatan 1-3, Jungfrugatan 6, Hagalundsgatan 1, Klostergatan 76

Sex tvåfamiljshus uppförda under slutet av 1930-talet och början av 1940-talet. Byggnaderna är anlagda inom kvarter belägna mellan Torpa hyreshusområde och de södra småhuskvarteren. Husen har två våningar och källare samt i vissa fall inredd vind. Planformerna är rektangulära. Varje våning innehåller en lägenhet om 3-4 rum och kök. Fasaderna är spritputsade i vit nyans och försedda med balkonger. Fönstren har en, två eller tre luftar med fönsterbågar i de flesta fall målade i mörk färg. Taken är valmade och täckta med rött tegel.

Kv Ministern 3 och 4

Ministern 4 inreddes delvis till charkuteriaffär i bottenvåningen. Några av arkitekterna i kvarteren var John Snygg och Stenlås Arkitektkontor.

Kv Motorn 7

Gröna gatan 42

Byggnadsår: 1939

Arkitekt: Ingerfeldt

Tvåfamiljsbostad uppförd i två våningar och källare. Byggnaden är funktionalistiskt utformad med balkonger svängda över hörn, men annars med få utsmyckande detaljer. Huset har vit slätputsad fasad och treluftsfönster med brunmålade bågar. På det valmade taket ligger rött tegel.

Kv Mullvaden 1, 2, 4 (se kv Ministern 3, 4, 7)

Kv Musketören 10

Hagalundsgatan 11

Byggnadsår: 1938

Arkitekt: Stenläås Arkitektkontor, Jönköping
1938

Bostadshus med två våningar och källare. Huset har beigeputsad fasadbeklädnad. Fönstren är av tvåluftstyp med brunmålade bågar. Taket är valmat och täckt med rött tegel.

Kv Musketören 11

Hagalundsgatan 9

Byggnadsår: 1933

Arkitekt: J S och H E (John Snygg och Henning Engdahl ?)

Tvåfamiljsbostad uppförd i två våningar med källare och sexdelad grundplan. Huset innehåller en lägenhet per våning. Fasaden består av grå puts. Fönstren har två lufter med sex rutor och blåmålade bågar. På sadeltaket ligger rött tegel. Taket är också försett med takkupor.

Kv Musketören 16

Hagalundsgatan 15

Byggnadsår: 1921

Villa innehållande en bostad och uppförd i 1½ våning med källare. Fasaden är försedd med röd spritputs samt burspråk. Fönstren är spröjsade. Byggnaden har sadeltak täckt med tegel.

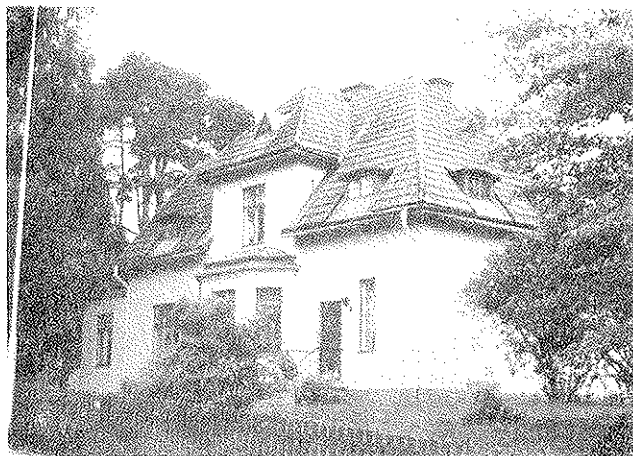
Kv Musketören stg 1372

Hagalundsgatan 13

Torpahaga

Byggnadsår: 1910-20-tal

Bostadshus med två våningar och källare. Planformen är oregelbunden och utformningen asymmetrisk med bl a ett torn och utbyggnader. Byggnaden har gul putsad fasad och fönstren är av krysspостtyp med spröjsade överluffer. Taket är valmat samt täckt med rött tegel.

Kv Mälaren 1

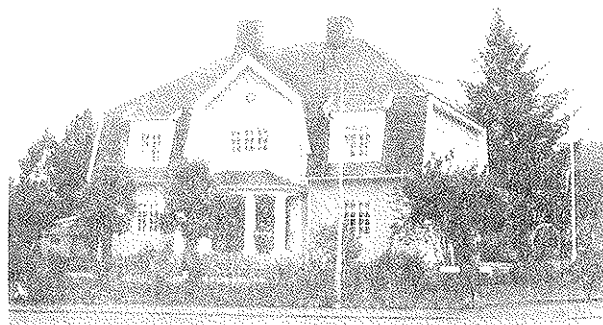
Solbergsgatan 9

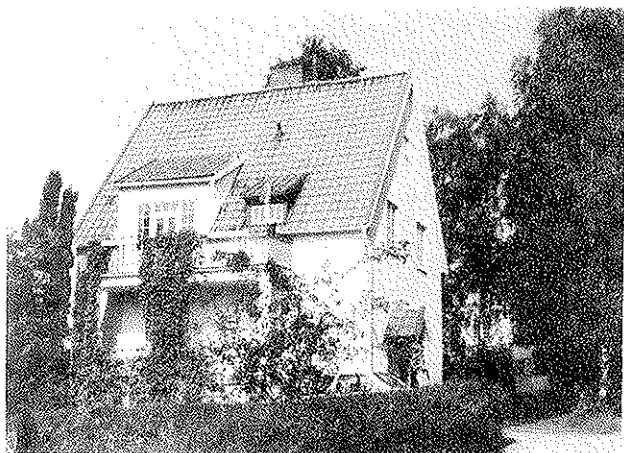
Byggnadsår: 1922

Arkitekt: John Snygg

Ursprungligen avsedd som tvåfamiljsbostad med en lägenhet per våning. Planformen är rektangulär och sexdelad. Byggnaden är symmetriskt uppbyggd med frontespis och balkong i mittaxeln. Fasaden är spritputsad i gul färg. Fönstren har två luftar spröjsade med åtta rutor samt vita bågar. Taket är brutet med valmade gavelspetsar. Tak-täckningsmaterialet är rött tegel. Taket har också takkupor.

År 1949 byggdes huset om invändigt till barnstuga efter ritningar av Gösta Planck.

Kv Mälaren 4
Åbacksgatan 4 A

Byggnadsår: 1916
Arkitekt: S Vikström

Bostadshus uppfört i $1\frac{1}{2}$ våning med källare. Ursprungligen inredd till en lägenhet per våning om 2 rum och kök. Huset har ljusblå putsad fasadbeklädnad. Fönstren har två lufter och är småspröjsade med vitmålade bågar. Sadeltaget är täckt av rött tegel och försett med takkupor.

Kv Mälaren 8
Brahegatan 71

Byggnadsår: 1918

Enfamiljsbostad uppförd i $1\frac{1}{2}$ våning med källare och rektangulär, sexdelad grundplan. Fasaden är spritputsad i gul färg och försedd med frontespis och balkong. Fönstren har två lufter med spröjsade smårutor. Taket är brutet och täckt av rött tegel.

Kv Mörten 19
Nystrandsgatan 4

Byggnadsår: 1908

Enfamiljsbostad uppförd efter ritningar av stenhuggare Karl Emanuel Nystrand och hans bror, tillika byggnadsingenjör, K E Nystrand har handhuggit sandstenen till husgrunden. Huset är byggt i $1\frac{1}{2}$ våning och har ljus slätputsad fasad försedd med sandstensdekorationer. Ovanför flera fönster är huggna sandstenshuvuden placerade. Huvudena på norra fasaden föreställer Nystrands föräldrar. Nystrand själv är placerad på östra fasaden tillsammans med dottern Greta. Södra fasaden är dekorerad med en tupp och texten "Morgonstund har guld i mun". Fru Nystrands avbild sitter på den västra fasaden. Huset har krysspösfönster med spröjsade överlufter. Perspektivfönstren i nordost och sydost sattes in på 1950-talet. Taket är brutet och valmat samt täckt av rött tegel.

Kv Napoleon 3

Preseidentgatan 26

Byggnadsår: 1928

Arkitekt: Birger Persson

Bostadshus uppfört i 1½ våning och källare. Bostadshuset innehöll ursprungligen en lägenhet per våning. Fasaden är klädd med brunmålad locklistpanel. Fönstren har två lugter med sex rutor. På sadeltaket ligger rött tegel. Huset byggdes till i väster 1939.

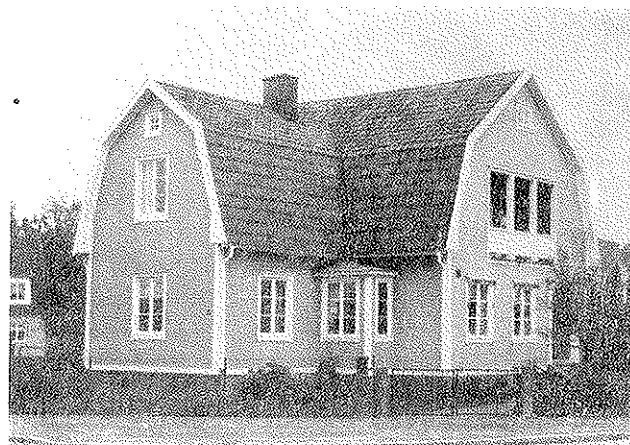
Kv Napoleon 10

Södergatan 19

Byggnadsår: 1918

Arkitekt: Henning Engdahl

Bostadshus uppfört i 1½ våning och vinkelformad grundplan. Huset är tillbyggt flera omgångar under 1920-, 30- och 40-talen. Fasaden är klädd med liggande gul fasspontpanel. Fönstren är spröjsade och vitmålade. Byggnaden har brutet tak täckt med rött tegel.

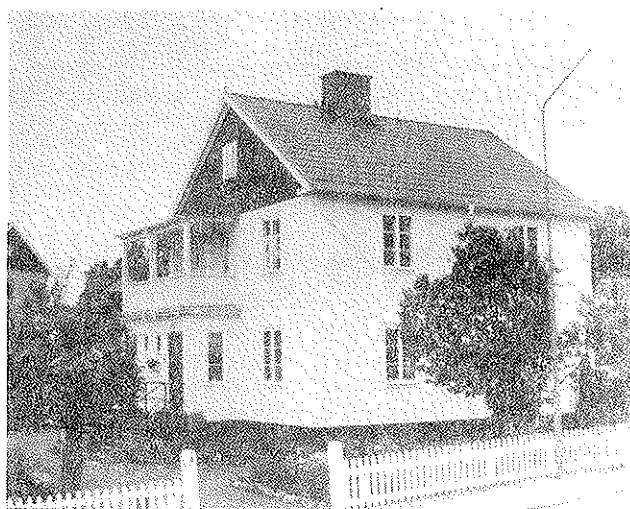
Kv Natanael 6

St Larsgatan 4

Byggnadsår: 1927

Arkitekt: Alvid Ingerfeldt

Tvåfamiljsbostad med två våningar och källare. Grundplanen är kvadratisk. Fasadbeklädnaden består av vitmålad locklistpanel. Fönstren har två lugter med sex rutor och vitmålade bågar. Byggnadens sadeltak är täckt av rött tegel.

Kv Neapel 8
Daltorpsvägen 3

Byggnadsår: Omkring 1915

Flerfamiljshus i två våningar och rektangulär planform. Grunden är förmodligen en rest från en tidigare magasinsbyggnad tillhörande Torpa herrgård. Byggnaden har rosa slätputsad fasad och vita knutar. Den är utformad i herrgårdsstil med symmetriskt och regelbundet placerade fönster kring ett betonat mittparti. Fönstren har två lufter och småpröjsade rutor samt vitmålade bågar. Taket är valmat och täckt med bruna takkupor.

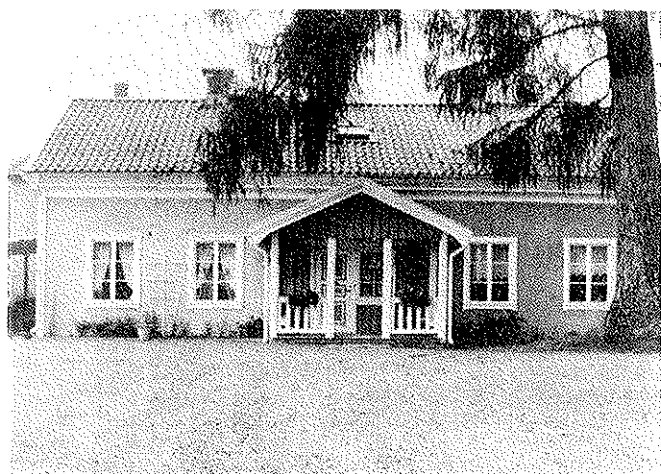

Huvudbyggnaden

Kv Neapel 13
Södergatan/Löjtnantsgatan/Daltorpsvägen
Torpa Herrgård (se sid 80)

Byggnadsår: 1812, ev tidigare

Huvudbyggnaden har två våningar och gul slätputsad fasad med vita knutar, lister och fönsterfoder. Huset är försett med frontespiser, veranda, terrass i sydost och tillbyggnad i nordväst. Fönstren är spröjsade och bågarna vitmålade. Sadeltaket har avvalmade gavlar täckt av enkupigt rött tegel. Byggnaden har genomgått många om- och tillbyggnader under 1900-talet. År 1917 blev flyglarna i öst och väst delvis byggda.

Flygelbyggnaden

På gården finns en flygelbyggnad från 1800-talet. Den är av parstugetyp och uppförd i en våning. Byggnaden har gul slätputsad fasad med vita knutar. Fönstren består av två lufter med sex rutor och är vitmålade. Rött enkupigt tegel täcker sadeltaket.

Söder om huvudbyggnaden finns en enfamiljsvilla. Huset ritades av Stenläås arkitektkontor i Jönköping 1939. Den uppfördes i samband med att kommunen övertog fastigheten Neapel 13. Fasaden har vit slätputs försedd med tvåluftsfönster och ljusblåa bågar. På sadeltaket ligger rött tegel.

Villan

Kv Pionen 3-5, 7-9, 11-13 (se sid 82)

NÅGRA ARKITEKTUR- OCH BYGGNADSTERMER som förekommer i texten

Burspråk	Utbyggt fönsterförsett fasadparti utan direkt beröring med marken.
Byggnadslovsprövning	Enligt byggnadsstadgan skall det i varje kommun finnas en byggnadsnämnd som bland annat övervakar att byggnadslag och byggnadsstadga efterlevs. För nybyggnad och vissa ombyggnader krävs nämndens medgivande, s k byggnadslov.
Egnahem	Vanligen ett enfamiljshus som uppförts i ägarens regi, ofta med hjälp av det statliga egnahemslånet (1904-1948). Det fanns två typer av egnahem. Dels jordbrukslägenhet med 2-5 hektar odlad mark, s k småbruk, dels bostadslägenhet på egen tomt i eller utanför tätorter.
Frontespis	Ovanför taklisten uppskjutande, vanligen gavelprytt eller gavelliknande, parti av en byggnad.
Funktionalism	På 1930-talet bröts de tidigare tillbakablickande stilidealen av funktionalismen. Den strävade mot enkelhet och rationalitet. Byggnaderna har närmast kvadratiske planformer, ljusputsade och ofta asymmetriska fasader. Fönstren är placerade i hörnlägen för att ge rummen gynnsamma ljusförhållanden. Fasaderna har få dekorativa detaljer, utmärkande är rundade balkonger och vertikala fönsterband i trapphusen. Byggnaderna har sadeltak eller valmade tak med kort rygg.
Hörnkedja	Markering av byggnadshörn genom rektangelformad byggnadssten med släta eller enbart grovhuggna ytor (kvadersten). Hörnkedjan kan också vara en imitation, t ex putsrustik.

Klassicism/klassicerande stil

Medveten anslutning till klassisk stil; i byggnadskonsten vanlig under 1800-talet och 1920-talet. Planformen är rektangulär och fasaden symmetriskt utformad. Mittaxeln betonas av t ex en kolonn- eller pilasteromfattad port. Fasaden, vanligen utförd i ljus puts, har vidare symmetriskt placerade fönsteraxlar samt pilastrar och hörnkedjor. Taket är flackt eller brutet, valmat samt i vissa fall försett med ett utsvängt nedre fall.

Kolonn

Fristående (monolitiskt = tillv av ett enda stenblock) vertikalt stöd bestående av bas, skaft och kapitäl.

Krysspostfönster

Fönster med korsande mitt- och tvärpost (tvärposten är högt placerad). Under 1900-talets första årtionde var det vanligt att överlufterna var småspröjsade.

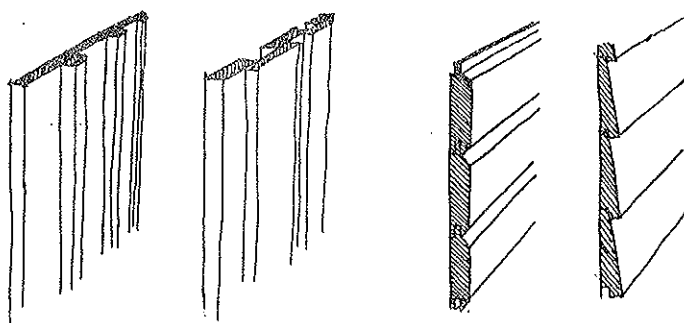
Lamellhus

Friliggande långa och smala byggnadskroppar. De har två eller flera våningar över mark och minst två trapphus.

Luffer

De fack som bildas av ett fönsters karm och poster.

Paneltyper

Locklist-panel

Lock-panel

Fasspont-panel

Panel på förvandring

Pilaster	Flat väggpelare med bas och kapitäl, vanligtvis förhållandesvis obetydligt utskjutande framför murlivet.
Punkthus	Hög byggnad (minst fem våningar) med relativt liten yta per våningsplan, vanligen mellan tre och sex lägenheter kring ett trapphus.
Q/q märkning	Enligt byggnadslagen är kommunerna skyldiga att upprätta stadsplan som reglerar bebyggelsen. I stadsplanen kan Q/q-beteckning införas, vilket medför att en grupp tomter eller kvarter utgör kulturresevat. Stort Q innebär att området utgör kulturresevat för befintlig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som inte bör rivas eller förändras. Med litet q betecknas områden där särskild hänsyn skall tas till bebyggelsens karaktär och egenart.
Revetering	Putsbeklädnad på träunderlag.
Rustik	Kvadermur med försänkta fogar. Rustik kan också imiteras i puts, ibland med enbart horisontala skåror, bandrustik.
Smalhus	Flerbostadshus med 8-10 meters bredd. Det har ljusa trapphus och två genomgående lägenheter per trapplan.
Snickeristil	Byggnadsstil mellan 1890 och 1910. Inspirationskällorna var det s k schweizerhuset, den amerikanska panelarkitekturen ("stickstyle") samt äldre svensk panelarkitektur. Utmärkande är orgelbundna planformer, indragna eller utskjutande verandor och stora takfall och taksprång burna av synliga sparrändar. Fasaderna är indelade i fält, som består av varierande typer av stående och liggande träpanel. Verandor, gavelpartier och fönsteromfattningar är ofta försedda med snickeridetaljer, s k "lövsågeri".
Spritputs	Fasadputs som innehåller grovt grus eller småsten och därmed får en markant ytstruktur.

Taktegel

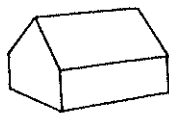

Enkupigt

Tvåkupigt

Taktyper

Sadeltak

Brutet tak, även mansardtak

Avvalmat sadeltak

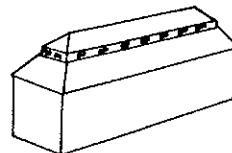
Valmat tak

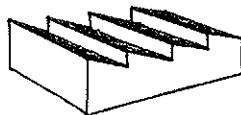
Pulpettak

Tälttak

Motfallstak
(V-tak)

Säteritak

Sägtak

ARKITEKTER, INGENJÖRER OCH BYGGMÄSTARE

Adéll Einar, 1883–1947

Ingenjör. Avlade 1903 ingenjörsexamen i såväl mekanik som vägg- och vattenbyggnad vid Chalmers institut i Göteborg. Stadsingenjör i Jönköping 1908–47.

Atterström August 1865–1930

Stadsarkitekt i Jönköping 1901–1930

Hallman Per Olof, 1869–1941

Arkitekt, Stockholm, har utfört stadsplaner för ett stort antal svenska städer. P O H var på sin tid en av landets mest progressiva stadsplanearkitekter.

Lilienberg Albert, 1879–1967

Ingenjör och stadsplanerare, Göteborg, har utfört stadsplaner för flera svenska städer.

Lewerentz Sigurd, 1885–1975 (& Torsten Stubelius)

Arkitekt. Studier vid Chalmers tekniska läroanstalt. Praktik i Tyskland 1907–09 hos Bruno Möhring i Berlin samt hos Th Fischer och R Riemerschmid i München. 1911–17 praktik tillsammans med Torsten Stubelius, Stockholm.

Nyrén Carl f 1917

Arkitekt. Studier vid Tekniska högskolan i Stockholm.

Pauli Göran, 1891–1940

Arkitekt, stadsarkitekt i Jönköping 1931–40.

Persson Birger

Byggmästare, Jönköping. Praktisk utbildning hos stadsarkitekt Atterström. Tredje generationen byggmästare i sin släkt. Byggnadsfirman Birger Persson inregistrerades 1929.

Planck Gösta, 1905–1982

Arkitekt, stadsarkitekt i Jönköping 1941–53, länsarkitekt 1953–65.

Stenlaås Edvard, 1896–

Arkitekt, verksam i Jönköping. Studier vid Tekniska högskolan i Stockholm. Stipendiestudier i England, Holland, Belgien, Frankrike, Tyskland och Finland.

Stubelius Torsten, 1883-1963

Arkitekt. 1911-17 praktik tillsammans med Sigurd Lewerentz, Stockholm. Därefter egen verksamhet i Stockholm.

Wahlman Jan, f 1906

Arkitekt, Stockholm. Studieexamen vid KTH 1928

Wahlman Lars Israel, 1870-1952

Arkitekt och formgivare, Stockholm. Studier vid Tekniska Högskolan 1889-93.

Widén Boo D:son, f 1913

Biträdande stadsarkitekt i Jönköping 1944-

Öberg Oskar, 1883-1940

Arkitekt, verksam i Jönköping från 1910.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Arkiv

Gatukontoret i Jönköping: kartor, Vattenledningsparken.

Jönköpings läns museum: arkivhandlingar och fotografier.

Stadsarkitektkontoret i Jönköping: byggnadsritningar, Jönköpings kommun.

Stadsingenjörskontoret i Jönköping: stadsplaner och kartor, Jönköpings kommun.

Kulturhistoriska inventeringar och utredningar

Kulturhistorisk bebyggelseinventering i Jönköpings kommun.
Underlagsmaterial för energisparplan, 1980.

Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Huskvarna, Jönköping och Ljungarum, 1982.

Torpa i Jönköping. Kulturhistorisk utredning av en stadsdel med bebyggelse från 20- 30- och 40-talen, 1983.

Litteratur

Andersson, H O/Bedoire, F	Svensk arkitektur, ritningar 1640-1970. Stockholm 1986.
Améen, L	Stadsplan och bebyggelseutveckling. <u>Jönköpings stads historia del 111</u> . Värnamo 1971.
A:son Palmqvist, L	Den nya människan. Funktionalismens ideal och verklighet. <u>Modell Sverige</u> , utställningskatalog Nordiska museet. Uddevalla 1985.
Bengtson, O	Folket och folkhemmets bostäder. <u>Folkhemmets bostäder 1940-1960</u> , utställningskatalog Arkitekturmuseet. Stockholm 1987.
Biörnstad, M	Varsamhet med kvalitet och kulturvärden. <u>Folkhemmets bostäder 1940-1960</u> , utställningskatalog Arkitekturmuseet. Stockholm 1987.

- Björk, C/Kallstenius
P/Reppen, L Så byggdes husen 1880-1980. Stockholm 1983.
- Bonge-Bergengren, I Här byggdes för att få luft och ljus. Modell Sverige, utställningskatalog Nordiska museet. Uddevalla 1985.
- Frankow, I Det standardiserade folkhemmet. Modell Sverige, utställningskatalog, Nordiska museet. Uddevalla 1985.
- Fredbrant, M Vattenledningsparken - ett restaurerat minnesmärke. Gudmundsgillet's årsbok 1985. Jönköping 1985.
- Gullberg, E Hälsovård - Vattenledningen. Jönköpings stads historia del III. Värnamo 1971.
- Hallerstig, W Offentlig förvaltning - Kommunal administration. Jönköpings stads historia del IV. Jönköping 1984.
- Jonsson, L Från egnahem till villa. Enfamiljshuset i Sverige 1950-1980. Stockholm 1985.
- Jonsson, L Småhusbyggandet under 1940- och 50-talen. Folkhemmets bostäder 1940-1960, utställningskatalog Arkitekturmuseet. Stockholm 1987.
- Jönköpings stads historia del II. Författare Göran Rydstad, Birger Sallnäs (red), Lars Wessman. Värnamo 1965.
- Karlsson, F Stadsbilder - Nya bostadsområden. Jönköpings stads historia del IV. Jönköping 1984.
- Larsson, S Stadens politiska struktur - Kommunaldebatten. Jönköpings stads historia del IV. Jönköping 1984.
- Paulsson, G (Red) Svensk stad I-II (valda delar). Lund 1981.
- Rudberg, E Folkhemmets bostäder - en svensk modell. Folkhemmets bostäder 1940-1960, utställningskatalog Arkitekturmuseet. Stockholm 1987.
- Rösiö, P J Arbetets seger, Hagaberg i 120 bilder. Stockholm 1921.
- Stavenow-Hidemark, E Villabebyggelse i Sverige 1900-1925. Lund 1971.

- Stavenow-Hidemark, E Småbruksrörelsen - idé och verklighet. Fataburen 1967. Ivar Haeggströms Tryckeri AB 1967.
- Svenska gods och gårdar Jönköpings län, östra delen, del XXV. Redaktion Wald von Sydow och Sten Björkman. Uddevalla 1941.
- Sveriges kyrkor Konsthistoriskt inventarium... Småland, Jönköping och Huskvarna, band I. Utgivet av Sigurd Curman och Johnny Roosval. Stockholm 1940.
- Södra Vätterbyggdens
Folkhögskola Generalplan -87/89. Falköping 1987.

